

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI**

**AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI:
TÜRKİYE’NİN AVRUPA SAVUNMASINDAKİ GELECEĞİ**

MASTER TEZİ

120676

**HAZIRLAYAN
Mustafa PULAT**

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

120676

**TEZ DANIŞMANI
Yard. Doç. Dr. Çınar ÖZEN**

Ankara - 2002

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Mustafa PULAT'a ait "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası: Türkiye'nin Avrupa Savunmasındaki Geleceği" adlı çalışma, jürimiz tarafından

.....
Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında MASTER YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

4.14.2002

(imza)
Başkan, ...
Akademik unvanı, Adı Soyadı

(imza)
Üye, ...
Akademik unvanı, Adı Soyadı

Prof. Dr. Hüseyin Bağcı

(imza)
Üye, ...
Akademik unvanı, Adı Soyadı

Yrd. Doç. Dr. Çınar Özer

AVRUPA GÜVENLİK VE SAVUNMA POLİTİKASI: TÜRKİYE’NİN AVRUPA SAVUNMASINDAKİ GELECEĞİ

GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
Soğuk Savaş Sonrasında Avrupa Güvenliğini Etkileyen Faktörler	7
A. Soğuk Savaş Sonrasında Amerika Birleşik Devletlerinin Değişen Öncelikleri	9
B. Doğu Avrupa ve Balkanlarda Etnik Milliyetçilik: Bosna Hersek ve Kosova Olayları	21
C. Fransa ve İngiltere Yakınlaşması: Saint Malo Bildirisi	27
İKİNCİ BÖLÜM	
Soğuk Savaş Sonrasında Avrupa Birliği’nin Güvenlik Politikasının Oluşması	
A. NATO’daki Gelişmeler: Avrupa Savunma ve Güvenlik Kimliği	31
a. Berlin Zirvesi	31
b. Brüksel Zirvesi	34
c. Vaşington Zirvesi	36
B. Avrupa Birliği’ndeki Gelişmeler	42
a. Antlaşmalar	46
i. Maastricht Antlaşması: Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikasından Avrupa Savunmasına	46
ii. Amsterdam Antlaşması	55
b. Zirveler	62
i. Köln Zirvesi	62
ii. Helsinki Zirvesi	70
iii. Feira Zirvesi	86
iv. Nice Zirvesi	93
C. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Özellikleri	111
a. Petersberg Görevleri	111
b. Batı Avrupa Birliği Operasyonel Faaliyetlerinin Avrupa Birliği İçine Alınması	112
c. Avrupa Birliği’nin Karar Verme Otonomisi ve Örgütsel Çerçevenin Korunması	112

d. Acil Müdahale Gücünün Oluşturulması	113
e. NATO İmkan ve Kabiliyetlerinden Otomatik Yararlanma	114

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Oluşumunun Türkiye'nin Avrupa Güvenliğindeki Yeri Üzerine Etkileri

A. Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye'nin Stratejik Konumu	115
Körfez Savaşının Türkiye'nin Stratejik Konumu Üzerindeki Etkileri	118
B. Türkiye'nin Avrupa Güvenliğindeki Yeri	121
a. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Öncesi Durum	
i. Türkiye'nin Batı Avrupa Birliği'ndeki Statüsü	121
ii. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye	123
b. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Sonrası Durum	126
i. Türkiye'nin Batı Avrupa Birliği'ndeki Kazanımlarını Kaybetmesi	126
ii. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Karar Merkezlerinden Dışlanması	128
iii. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Türkiye'nin Hayati Çıkar Bölgelerine Müdahalesi Olasılığı	130
SONUÇ	135
KAYNAKÇA	147
ÖZET	157

GİRİŞ

Soğuk Savaşın sona ermesi ile Avrupa'da güvenlik ve savunma alanındaki dengeler değişmiştir. Soğuk Savaş boyunca ortak Sovyet tehdidine karşı kolektif savunma anlayışını geliştiren ve bunu sağlamak için NATO'yu kuran ABD ve Batı Avrupa ülkeleri, ortak tehdidin yok olması ile güvenlik ve savunma alanlarında, yeni şartlara ve kendi güvenlik-savunma çıkarlarına daha uyumlu politikalar geliştirmeye başlamışlardır.

Soğuk Savaş boyunca ABD'nin sağladığı savunma ve güvenlik semsiyesinden yararlanarak gelişen Avrupa bütünleşmesi, tek pazar, tek Merkez Bankası ve tek para birimi gibi aşamalardan geçerek güvenlik ve savunma politikası konusunda da tek politika hedefine doğru ilerlemektedir. Söz konusu hedef, AB'nin siyasal birlik yolundaki nihai hedefinin en önemli sac ayaklarından birisini oluşturmaktadır.

Avrupa Birliği (AB), kendi etki alanında gördüğü Bosna Hersek ve Kosova'da Soğuk Savaş sonrasında yaşanan etnik çatışmaların sona erdirilmesi ve özellikle Güney Doğu Avrupa'da barış ve istikrarın sağlanması bağlamında tamamen ABD'nin üstün askeri gücüne bağımlı kalmıştır. Bu durum, birliğin sahip olduğu ekonomik ve mali güç ile orantılı olarak uluslararası politikada da etkin olabilmek açısından ortak güvenlik ve savunma politikasını geliştirmek yönünde harekete geçmesine ivme kazandırmıştır.

Hollanda'nın Maastricht kentinde 1997 yılında imzalanan ve Avrupa Topluluğu'nu AB'ne dönüştüren Maastricht Antlaşması ortak dış ve güvenlik politikası bağlamında önemli bir kilometre taşıdır.

Maastricht Antlaşması ile Avrupa güvenliği konusunda 1954 yılından beri NATO'ya göre marjinal bir rol oynayan Batı Avrupa Birliği'nden (BAB), insani kurtarma, kriz yönetimi, barışı koruyucu ve barışı tesis edici hareketler için yararlanılması kararlaştırılmıştır.

Maastricht Antlaşması ile AB, ortak dış politika ve güvenlik politikası alanlarında bir Yüksek Temsilci görevlendirmiştir. AB, Petersberg görevlerini yerine getirmek ve gelecekteki Avrupa Ordusu'nun çekirdeğini oluşturmak üzere 1999 yılında "Acil Müdahale Gücü"nü (Rapid Reaction Force) teşkil etmiştir.

AB güvenlik ve savunma politikası alanında atılan sözkonusu adımlar, Avrupa'da gelecekte baş gösterebilecek küçük çaplı çatışmalarda AB'nin etkin rol oynamasını kolaylaştırma amacını gütmektedir.

Soğuk Savaş boyunca Sovyet tehdidine karşı Avrupa güvenliği bakımından merkezi konumda bulunan ABD'nin Avrupa'daki statüsü değişmektedir. Soğuk Savaş döneminde ABD, Avrupalı müttefiklerin savunma ve güvenlik konularına daha fazla kaynak ayırmasını talep etmiştir. "Yük Paylaşımı" (Burden Sharing) olarak nitelendirilebilecek bu yaklaşım, temelde Avrupalı NATO müttefiklerin kendi savunma ve güvenlikleri için daha fazla bütçe ayırmalarını ve ABD'nin Avrupa güvenlik ve savunması için daha az mali kaynak kullanmasını amaçlamıştır.

Bu çalışma, 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'nin New York şehrinde gerçekleştirilen terör saldırıları öncesi şartlar dikkate alınarak hazırlanmıştır. 11 Eylül terör saldırılarının, ABD-Avrupa güvenlik-savunma ilişkilerine ve küresel planda güvenlik ve savunma alanlarında yeni şartlar doğmasına yol açması kaçınılmaz gözükmektedir.

Demokrasi, insan hakları, ekonomi, uluslararası ticarete serbesti, kitlesel imha silahlarının yayılmalarının önlenmesi, uluslararası terörizm ve örgütlü suçlarla mücadele gibi konularda ABD ve AB benzer dünya görüşlerini paylaşmaktadırlar. Bununla beraber, Soğuk Savaş sonrasında kolektif olarak algılanan ortak tehdidin ortadan kalkması sonucunda değişen yeni uluslararası koşullarda, ABD ve AB, kendi güvenlik ve savunma çıkarları bakımından farklı konulara öncelik tanımakta ve farklı yaklaşımlar benimsemektedirler.

Çalışmamızda, ABD ve AB'nin, küresel olarak benzer politikalar izlemekle beraber, değişen uluslararası koşullarda güvenlik ve savunma alanlarındaki yaklaşımlarının Soğuk Savaş dönemine göre farklılaşma arz ettiği ve bu bağlamda, NATO'nun ve ABD'nin Avrupa savunmasına etkilerinin Soğuk Savaş dönemine nazaran azaldığı noktasından hareket edilmiştir. AB güvenlik ve savunma oluşumunun esasen yeni olmadığı, ilgili NATO ve AB Zirvelerinde alınan kararlarla aşamalı olarak geliştirildiği, NATO ve AB zirve kararlarına atıf yapılarak ele alınan bir başka noktadır. AB güvenlik ve savunma oluşumunun, özellikle Türkiye gibi AB üyesi olmayan NATO müttefiklerinin güvenlikleri ve savunmaları üzerinde önemli sonuçlar doğuracağı da bu tez kapsamında incelenmektedir.

Çalışmamızın Birinci Bölümü, "Soğuk Savaş Sonrasında Avrupa Güvenliğini Etkileyen Faktörler", İkinci Bölümü "Soğuk Savaş Sonrasında Avrupa Birliği'nin Güvenlik Politikasının Oluşması" ve Üçüncü Bölümü ise, "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Oluşumunun Türkiye'nin Avrupa Güvenliğindeki Yeri Üzerine Etkileri" başlıklarını taşımaktadır.

Birinci Bölümde, Soğuk Savaş sonrasında ABD'nin güvenlik ve savunma önceliklerinin değişmesi, Avrupa'ya yönelik Sovyet tehdidi ortadan kalktıktan sonra ABD'nin Avrupa'da istikrarın korunması konusuna öncelik vermeye başlaması, ortak düşmanın yarattığı tehdidin

kaybolması ile ABD ve AB arasındaki güvenlik ve savunma işbirliğini yeni unsurların etki altına alması konuları incelenmiştir.

Avrupa-Atlantik ittifakında izlediği tutum AB güvenlik ve savunma oluşumu bakımından belirleyici konumda bulunan İngiltere'nin Fransa ile Saint Malo Bildirisi'nde tescil edilen yakınlaşması ve AB'nin kendine ait bir savunma ve güvenlik politikası oluşturma yolundaki kararlılığını pekiştiren Balkanlardaki etnik milliyetçilik hareketlerinin neden olduğu çatışmalar da Birinci Bölümde ele alınmıştır. Soğuk Savaş sonrasında Balkanlarda yaşanan etnik çatışmalar, AB'nin kendi bölgesinde ağırlıklı rol oynamak isterken güvenlik ve savunma alanlarında halen NATO'ya ve ABD'nin üstün askeri imkanlarına bağımlı kaldığını göstermiştir.

Çalışmamızın İkinci Bölümünde, AB güvenlik politikasının oluşumu değerlendirilmiştir. Bu yapılırken, önce NATO'daki, ikinci aşamada da AB içindeki gelişmeler incelenmiştir. İkinci Bölüm kapsamında, ilgili NATO ve AB zirveleri kronolojik sırada ele alınmıştır. Ayrıca, AB güvenlik ve savunma politikasının güncel temellerini atan Maastricht ve Amsterdam Antlaşmalarındaki ilgili hükümler ve sözkonusu antlaşmaların eklerinden yararlanılmıştır.

İkinci Bölüm kapsamında, BAB'ndeki Petersberg Görevleri ayrıntılı olarak tanımlanmış ve bu görevlerin AB bünyesine dahil edilmesi incelenmiştir. Avrupa'daki olası çatışmalara, geliştirdiği güvenlik ve savunma politikası aracılığıyla gerekli müdahalede bulunmak amacını güden AB, bu çerçevede kurumsal bütünlüğünü ve karar alma özerkliğini korumaya önem atfetmektedir. AB bu amaçla, kendine ait ve gelecekteki Avrupa Ordusu'nun çekirdeğini oluşturacak Acil Müdahale Gücü'nü kurmuştur. AB ülkeleri, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası bağlamında özerk karar alma konusunda hassasiyet göstermekle beraber, ulusal savunma bütçelerini amaçlarına cevap verecek ölçüde

artıramadıklarından, NATO'nun mevcut imkan ve kabiliyetlerinden otomatik olarak yararlanmaya çalışmaktadırlar. İkinci Bölümde ana hatları yukarıda belirtilen bu hususlar irdelenmiştir.

AB kendi önderliğindeki harekatlarda NATO'nun imkan ve kabiliyetlerinden otomatik olarak yararlanmak istemektedir. AB'nin, AB üyesi olmayan Türkiye gibi NATO müttefiklerine BAB'deki karar verme sürecinde sağlamış olduğu imkanları bu defa vermemekte direnmesi¹ halinde, AB güvenlik ve savunma politikasının Türkiye'nin Avrupa güvenliğindeki yeri üzerinde yapacağı etkiler tezin Üçüncü Bölümü'nün konusudur.

Irak, Suriye ve İran gibi Ortadoğu komşuları, geliştirmekte oldukları füze teknolojileri, terörizm ve kitle imha silahları gibi araçlarla Türkiye'yi yeni tehditlerle karşı karşıya bırakmışlardır. İran-Irak ve Körfez Savaşları, Suriye'nin Türkiye'deki bölücü teröre verdiği destek, bu ülkelerin Türkiye'ye yönelik saldırgan dış politikalarını ortaya koymuştur. Soğuk Savaş sonrasında bu ülkelere kaynaklanan tehditler, Sovyetler Birliği'nin yaratmış olduğu tehdidin yerini almıştır. Bu yeni tehditlere karşı Türkiye uzun vadede tam üyesi olmak istediği AB'nin siyasi desteğini kazanamamıştır.

AB'nin, güvenlik ve savunma bakımlarından kendi ilgi alanı dışında saydığı Ortadoğu'daki çatışma alanlarını sınırlarından mümkün olduğunca uzak tutma yolundaki yaklaşımı, Avrupa güvenliği ve savunması açısından Türkiye'nin yeni bir konuma kaydığı işaretleri vermiştir. Bu yeni konum, Soğuk Savaş sırasında olduğu gibi Avrupa güvenlik ve savunması bakımından merkezi nitelikte görülmemektedir. AB, güvenlik ve savunma alanlarında Türkiye'ye periferik bir rol biçme eğilimindedir. Bu nedenle, Türkiye'ye Ortadoğu komşuları karşısında verilen destek, ABD'nin ikili ve

¹ AB ile Türkiye arasında bu alanda 2001 yılı Aralık ayında varılan uzlaşma tezimiz kapsamı dışında kalmaktadır.

ad hoc temelde sağladığı destekten ibaret kalmıştır. Soğuk Savaş boyunca NATO'nun kolektif ve garantili savunma güvencesinden yararlanan Türkiye için yeni şartlar yeni sorunlar yaratmıştır.

Üçüncü Bölümde Türkiye'nin Avrupa güvenliğindeki rolü incelenirken, Türkiye'nin BAB'ndeki konumu, BAB çerçevesinde elde ettiği kazanımlar ve AB güvenlik ve savunma oluşumunun hayata geçirilmesi aşamalarında bu kazanımları kaybetmesi ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda, AB Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye'nin hayati çıkarlarının bulunduğu bölgelere etkisi ve Türk-Yunan uyuşmazlıklarının bu durumdan ne şekilde etkilenebileceği tartışılmıştır.

Tezin hazırlandığı dönemde, Türkiye ile AB arasında AB güvenlik ve savunma politikası alanındaki görüş ayrılıklarının varılan bir uzlaşma ile ortadan kaldırıldığı basında açıklanmıştır. Ayrıntıları ve nasıl hayata geçirileceği konuları açıklığa kavuşmadan önce Yunanistan'ın uzlaşmaya verdiği ilk tepkiler olumsuz unsurlar içermiştir. Bu tepkiler, bir süredir Türkiye'yi dışlayarak geliştirilmeye çalışılan AB Güvenlik ve Savunma Politikası konusunda Türkiye'nin endişelerinin bir bakıma haklı olduğunu göstermektedir. Öte yandan, AB'ni Türkiye ile sözkonusu uzlaşmaya iten gerekçenin, 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de meydana gelen terör olayları ve bunların yarattığı yeni uluslararası konjonktür olabileceği düşünülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

Soğuk Savaş Sonrasında Avrupa Güvenliğini Etkileyen Faktörler

11 Mart 1985 tarihinde Mihail Gorbacov'un iktidara gelmesiyle yaşanan siyasal gelişmeler sonucunda Sovyetler Birliği dağılma sürecine girmiştir. Mihail Gorbacov iktidarı, Varşova Pakti'nda ideolojik birlik ve katılımın sona ermesini hızlandırmıştır¹. Gorbacov, 1987 yılında uygulamaya koyduğu "Glasnost; Açıklık" ve "Perestroika; Yeniden Yapılanma" politikaları ile Sovyetler Birliği'nde devlet yapısı ve toplum bakımından önemli sonuçlar doğuran değişikliklerin temelini atmıştır.

Gorbacov'un reformcu ve ılımlı yaklaşımı, ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki ilişkilere de yansımıştır. Bu çerçevede, iki ülke arasında, silahsızlanma, iki Almanya'nın birleştirilmesi, Afganistan ve birleşik Almanya'nın NATO'ya üyeliği gibi alanlarda birçok anlaşma yapılmıştır².

ABD ile Sovyetler Birliği arasında gerçekleşen yakınlaşma, Batı ve Doğu kamplarına da yansımıştır. NATO ve Varşova Paktları Devlet ve Hükümet Başkanları 19 Kasım 1990 tarihinde Paris'te yapılan bir zirve vesilesiyle bir araya gelmişlerdir. Zirve sonrasında yayınlanan Ortak Bildiride, sadece meşru müdafaa için silaha başvurulacağı, karşılıklı olarak güven artırıcı tedbirler benimseneceği ve silahların denetimine gidileceği gibi hususlarda tarafların

¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

Mihail GORBACOV, "Glasnost, Asıl Neyi İstiyorum ?", Çev. Tuba TARCAN-ÇANDAR ve Ahmet CEMAL, Dönemli Yayıncılık, (İstanbul, Aralık 1987), 85-171.

Martin WALKER, "Dev Uyanıyor", Çev. Esat ÖREN, Altın Kitaplar, I. Baskı, (İstanbul, 1989), 300-360. Zbigniew BRZEZINSKI, "Büyük Çöküş" Çev. Gül Keskil ve Gülsev Pakkan, İş Bankası Yayınları, (Ankara, 2000), 47-115.

² Ayrıntılı bilgi için bakınız:

Fahir ARMAOĞLU, "20. Yüzyıl Siyasi Tarihi", İş Bankası Yayınları, (Ankara 1991), 110-113.

mutabakata vardıkları açıklanmıştır. Zirvede, “Avrupa’da Konvansiyonel Kuvvetlerin İndirimi Anlaşması” imzalanmıştır. Zirveden hemen sonra düzenlenen Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) vesilesiyle, “Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı” imzalanmıştır. Paris Şartı ile AGİK süreci kurumsal bir yapıya kavuşturulmuş ve AGİK Yazmanlığı kurulmuştur. Paris Şartı ile AGİK’in Avrupa’da özgürlük, demokrasi ve serbest piyasa ekonomisine dayalı bir düzenin tesisine katkıda bulunması öngörülmüştür. Bu amaçla, üye ülkeler arasında düzenli istişareler yapılması, AGİK Konferansı’nın iki yılda bir yapılması, üye ülkeler arasında askeri bilgi değişimini kolaylaştıracak bir “Çatışmaların Önlenmesi Merkezi” teşkili, bütün üye ülkelerde seçim sistemlerinin denetlenmesi için bir mekanizma oluşturulması ve üye ülkelerde serbest rekabete dayanan ekonomik sistemlerin gelişmesinin sağlanmasına yönelik ilkelerin saptanması gibi kararlar alınmıştır³.

Sovyetler Birliği’nde Gorbacov önderliğinde yaşanan gelişmeler, Doğu Bloğu bakımından da sonuçlar doğurmuştur. Macaristan, Çekoslovakya, Bulgaristan ve Romanya’da komünist partilerin önderliklerine son verilmiştir. Doğu Almanya, 3 Ekim 1990 tarihinde Batı Almanya’ya katılmıştır. Doğu Bloğunun ekonomik işbirliği teşkilatı, Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi (COMECON) 28 Haziran 1991 tarihinde, Varşova Paktı ise, 1 Temmuz 1991 tarihinde feshedilmiştir.

Ermenistan 1990 yılında, Gürcistan, Ukrayna ve Beyaz Rusya 1991 yılında bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Yüksek Sovyet kararı ile 29 Ağustos 1991 tarihinde Sovyet Komünist Partisi feshedilmiştir. Sovyet Parlamentosu, 26 Aralık 1991 tarihinde Sovyetler Birliği’nin artık resmen son bulduğunu onaylamıştır⁴.

³ Burak TANGÖR, “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’nın Gelişimi” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) A.Ü.S.B.F. Aralık 2001, 60.

⁴ Haluk GÜNUĞUR, “Developments in Eastern Countries”, A.Ü. SBF Dergisi, (Ankara, Haziran-Aralık 1992), C 47, 3-4 ve 157-164.

Almanya'nın birleşmesi ve Almanya'daki yaklaşık yarım milyon Rus askerinin ülkelerine dönmeleri ile NATO ve Varşova Paktı'nın birbirlerini artık tehdit etmedikleri hususunda iki taraf arasında anlayış birliği doğmuştur.

Soğuk Savaş sonrası, Avrupa'da güvenlik ve savunma politikası bağlamında yeni risk ve sorunların doğduğu bir dönem olmuştur. Bu dönemde, Avrupa'da Sovyetler Birliği tehdidi ortadan kalkmış olmakla beraber, klasik askeri tehdidin yerini, etnik milliyetçilikten kaynaklanan çatışmalar, nükleer, kimyasal ve biyolojik silahların yayılması, yasa dışı göç olaylarının artması, uluslararası terörizm hareketlerinin artması ve uluslararası örgütlü suçların yayılması gibi yeni risk ve tehditler almıştır.

Sovyetler Birliği'nin askeri bir tehdit olmaktan çıkması, AB'nin artan ekonomik ve siyasi gücü ve bu gücü ile orantılı bir şekilde savunma ve güvenlik alanlarında daha fazla rol oynama isteği, ABD'nin savunma ve güvenlik harcamalarına AB'nin daha fazla katkıda bulunması beklentisi (Burden Sharing), Soğuk Savaş sonrasında Avrupa'daki savunma ve güvenlik gelişmelerini belirleyici rol oynamıştır.

Bu başlık altında, Soğuk Savaş sonrasında Avrupa güvenliğini etkileyen ve değişim sürecinin altında yatan nedenleri inceleyeceğiz. Bu nedenler, "A- Soğuk Savaş Sonrasında Amerika Birleşik Devletlerinin Değişen Öncelikleri", "B- Doğu Avrupa ve Balkanlarda Etnik Milliyetçilik; Bosna Hersek ve Kosova Olayları" ve "C- Fransa-İngiltere Yakınlaşması: Saint Malo Bildirisi" olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır.

A. Soğuk Savaş Sonrasında Amerika Birleşik Devletlerinin Değişen Öncelikleri

II. Dünya Savaşı sonrasında ABD, Sovyetler Birliği ile ideolojik bir mücadeleye girişmiştir. Bunun sonucunda yaşanan Soğuk Savaş boyunca, liderliğini ABD'nin yaptığı Batı ile, liderliğini Sovyetler Birliği'nin yürüttüğü Doğu

Blokları arasında ideolojik bir savaş yaşanmıştır⁵. Bu dönemde, Batı dünyası içinde sadece ABD siyasi, askeri ve ekonomik gücü sayesinde, komünist kampa karşı mücadeleyi örgütleme gücüne sahip olmuştur.

NATO'nun kurulduğu dönemde, Sovyetler Birliği Elbe nehrinin doğusunda, klasik askeri gücü ile Avrupa'nın kalanını işgal edebilecek konuma sahip olmuştur. Sovyetler Birliği klasik askeri gücüne kısa zamanda nükleer güç de eklemiştir. Soğuk Savaş döneminde Avrupa'nın Sovyetler Birliği tarafından işgali ihtimali ABD tarafından doğrudan kendi ulusal güvenliğine yönelik bir tehdit olarak algılanmıştır. Soğuk Savaşın bitmesiyle, ABD'nin Avrupa güvenliğine yönelik temel endişesi, Avrupa'da istikrarın korunması haline gelmiştir⁶. Bu şartlar altında Batı Avrupa ülkeleri ile ABD arasında kurulan Avrupa-Atlantik İttifakı, Soğuk Savaş sonrasında varlığını koruyabilmiş olmakla beraber, zayıflama belirtileri göstermiştir⁷.

ABD'nin Soğuk Savaş boyunca Sovyetler Birliği'ni çevreleme siyaseti Batı ittifakını bir arada tutabilmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılması ittifakın birliğini sağlayan en güçlü yapıştırıcıyı çözmüştür. Bugün için Batı ittifakının birlik halinde hareket ettiği konular, nükleer silahların yayılmasının önlenmesi ve küresel ekonomik düzen ile istikrarın korunması gibi konularla sınırlıdır. Bu amaçlar, ittifakın birliğini sağlamak bakımından eski amaç kadar güçlü değildir. Öte yandan, Soğuk Savaşın bitmesi NATO ittifakını varlığını sürdürmek için yeni amaçlar arar hale getirmiştir. ABD Senatosu Dış İlişkiler Komitesi eski başkanı Senatör Lugar, "NATO, ya alan dışı müdahaleleri de içeren bir görev tanımlaması geliştirecek ya da etkisizleşerek ortadan kalkacaktır" öngörüsünde

⁵ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

Henry KISSINGER, "Diplomacy", Simon ve Schuster, (Londra, 1994), 23.

Zbigniew BRZEZINSKI, "The Grand Chessboard", Basic Books, (New York, 1997), 29.

Fergus CARR, Kostas İFANTİS, "NATO in the New European Order", Mc Millan Press, (Londra, 1996), 28-32.

George W. GRAYSON, "Strange Bedfellows, NATO Marches East", University Press of America, (Lanham, 1999), 7-22.

⁶ Stephen M. WALT, "America and Europe in a New Era", "Atlantic Security Contending Visions", Council on Foreign Relations, (Lillington, 1998), 17.

⁷ Stephen M. WALT, "The Ties That Fray", The National Interest, Kış, 1998-99, 3-4.

bulunmuştur⁸. Ancak, NATO'nun geleceğine ilişkin olarak üye ülkeler arasında uzlaşma henüz tam olarak oluşmamıştır.

1990 yılı Ağustos ayında Irak lideri Saddam Hüseyin Kuveyt'i işgal edince, NATO üyesi ülkeler işgale NATO üyeleri olarak değil, bireysel olarak tepki göstermişlerdir⁹. Irak'a karşı verilen savaşta NATO doğrudan rol oynamamış olmakla beraber, sağladığı lojistik destekle Suudi Arabistan'da büyük bir askeri yığının oluşturulmasını sağlamıştır. Bu durum, NATO'nun yeni roller üstlenmesi arayışlarına hız vermiş, NATO'nun yeni "Stratejik Kavramının" oluşturulması bu çerçevede ivme kazanmıştır¹⁰.

Yeni uluslararası sistemde, ABD bakımından önem taşıyan birçok yeni gelişme ön plana çıkmıştır. Yeni sistemde, etnik milliyetçilik sonucunda parçalanma (örneğin eski Yugoslavya) ve birleşme (örneğin Avrupa Birliği'nin genişlemesi) aynı anda yaşanan olgular haline gelmiştir.

Uluslararası ilişkiler Soğuk Savaş sonrasında küresel bir niteliğe kavuşmaktadır. İletişim ve ekonomik alanda gerçekleşen ilerlemeler uluslararası sistemi etkilemektedir. Çevre sorunları, nükleer silahların yayılması, nüfus patlaması ve ülkeler arasında karşılıklı ekonomik bağımlılığın artması yeni olgular olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıda anılan çerçevede, ABD'nin öncelikleri de değişmektedir. Soğuk Savaş sonrasında Avrupa-Atlantik ilişkisini etkileyecek üç etken saymak mümkündür:

1. Ortak dış düşmanın yokluğu ABD ve AB arasındaki ilişkileri zamanla zayıflatabilecektir.

⁸ Manfred WÖRNER, "A Vigorous Alliance: A Motor for Peaceful Change in Europe", NATO Review'dan (Brüksel 1992) naklen, Charles A. KUPCHAN (Derleyen), "Atlantic Security, Contending Visions", Council on Foreign Relations, (Lillington, 1998), 6.

⁹ S. Kaplan LAWRENCE, "NATO and the US, the Enduring Alliance", Twayne Publishers, (New York-1994), 168.

¹⁰ S. Kaplan LAWRENCE, a.g.e. 169-170.

2. İki kutupluluktan çok kutupluluğa geçiş istikrarsız ve nasıl gelişeceği belirsiz bir uluslararası sistem yaratabilecektir.
3. Ulusal kamuoyları iç sorunlara odaklanmayı tercih edebileceklerdir¹¹.

ABD, sahip olduğu askeri ve ekonomik potansiyel ile dünya sahnesinde en büyük başat güç olarak kalmaya devam etmektedir. Avrupa'nın, bütünleşmesini sürdürerek güçlü bir birlik haline gelmesi ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin mevcut ekonomik büyüme hızını koruması halinde, ABD'ye rakip haline gelmeleri sözkonusu olabilecektir¹².

Avrupa'da ne zaman bir devlet barış ve istikrarı tehdit eder hale geldiyse, ABD dengeyi bozmaya çalışan ülkeye karşı dengeleyici rol üstlenmiştir. Avrupa'nın karşılaştığı tehdit ortadan kalktığı anda, ABD'de de kendi kabuğuna çekilme eğiliminde olmuştur¹³. Soğuk Savaş sonrasında bu önermenin gerçekleşeceğine dair bazı işaretler bulunmaktadır. Örneğin, Soğuk Savaş sonrasında Avrupa'daki ABD askeri varlığı üçte iki oranında azalmıştır¹⁴.

ABD'nin Soğuk Savaş sonrasında değişen önceliklerini ABD kamuoyunun Avrupa ile ilişkilerine yönelik değişen görüşleri de bir ölçüde yansıtmaktadır. ABD kamuoyunda, tamamen içe kapanmak ile dünya politikasında etkin olmak tercihleri yoğun olarak tartışılmaktadır. Ancak, dünya politikasında daha etkin olmanın ekonomik bakımdan pahalıya geleceği olgusu tartışmaya dahil edildiğinde, ikinci tercihe kamuoyu desteği azalmaktadır. Dış politika sorunları ABD kamuoyu tarafından en az önemli sorunlar olarak görülmekte, askeri harcamaların ve diğer ülkelere yapılan askeri ve ekonomik yardımların azaltılması ABD kamuoyunun ağırlıklı eğilimini yansıtmaktadır¹⁵.

¹¹ Charles A. KUPCHAN, a.g.e., 3.

¹² Henry KISSINGER, a.g.e. 807-826.

¹³ Stephen M. WALT, a.g.e., 15.

¹⁴ William WALLACE, "Europe, the Necessary Partner", *Foreign Affairs*, May-June 2001, 21.

¹⁵ Stephen M. WALT, a.g.e., 38.

Soğuk Savaş sonrasında Avrupa-Atlantik bağlarının zayıflamasının temel nedenlerinden birisi, Avrupa'da Soğuk Savaş sisteminden farklı bir yapının doğmuş olmasıdır¹⁶. Bunun yanı sıra, sözkonusu bağların zayıflamasında ABD iç politikasından kaynaklanan başka nedenler de bulunmaktadır. Yeni kuşak ABD'li liderler, eski Başkan Clinton hariç, Avrupa'ya ahlaki veya duygusal bağları görece zayıf olan Güney ve Batı bölgelerinden seçilmişlerdir. Bu nitelikteki politikacıların ABD dış politikasında söz sahibi olan ABD Senatosu'nda ağırlıkla yer almaları, ABD yönetimlerinde Avrupa'ya geleneksel olarak daha fazla yakınlık duyan Kuzey Doğu eyaletlerinin etkinliğini azaltmaktadır. ABD'nin Güney ve Batı eyaletlerinden seçilen yeni Başkanlar, seçmen tabanları itibarıyla özellikle Güney Amerika ve Asya ülkelerine daha fazla ilgi duyabilmektedirler¹⁷.

ABD Başkanı George W. Bush'un, stratejik füze savunma girişimini hayata geçireceği savını seçim kampanyası boyunca sıklıkla kullanması ve seçildikten sonra girişimin hayata geçirilmesine ivme veren bir tutum benimsemesi, ABD'nin önceliklerinin değişmekte olduğunun bir başka göstergesidir¹⁸. Eski ABD Başkanlarından Ronald Reagan tarafından ilk defa ortaya atılan Stratejik Savunma Girişimi (Strategic Defence Initiative, SDI)¹⁹, ABD'nin eski Sovyetler Birliği karşısında, teknolojik ve ekonomik bakımlardan önde olduğunu ortaya koymuştur.

ABD eski Başkanı Clinton döneminde Füze Savunma Sistemi Projesi'nin işlevsel hale getirilmesi için yıllık 6 milyar dolar gerektiği hesaplanmıştır²⁰. Kuzey Kore, Irak, İran ve Libya gibi devletlerin veya Osama Bin Laden gibi kişilerin liderliğindeki terörist grupların ABD'ni vurabilecek nükleer silah

¹⁶ Charles A. KUPCHAN, a.g.e., 3-4.

¹⁷ Stephen M. WALT, a.g.m., 7-8.

¹⁸ George W. BUSH, "New Leadership on National Security", www.georgebush.com, (23 Mayıs 2000).

¹⁹ SDI, ABD eski Başkanlarından Ronald Reagan tarafından 1980'lerde ortaya atılmıştır. Projenin amacı, Sovyetler Birliği'ne ait kıtalararası balistik nükleer füzeleri ABD'deki hedeflerine ulaşmadan, uzayda kurulacak bir sistem ile yok etmektir. Proje ortaya atıldığında Avrupalı NATO müttefiklerinin tepkisini çekmiştir.

²⁰ Philip H. GORDON, "Bush, Missile Defence and Atlantic Alliance", *Survival*, Vol. 43, No: 1 (Spring 2001), 21.

teknolojisi elde etmelerinden endişe eden ABD, sözkonusu füze sistemini en kısa zamanda kurma yolunda harekete geçmiştir.

ABD'nin bu yönde harekete geçmesi, Avrupa Atlantik ittifakı bakımından önemli sonuçlar doğurabilecektir. AB ülkeleri, ABD'nin füze savunma sistemini kurmasına karşı çeşitli çekinceler öne sürmektedirler. AB ülkeleri, sistemin kurulmasının, temelde ABD'nin tek yanlı bir kararı ile gerçekleşebileceği gerçeğini kabul etmekle beraber, bu kararın, nükleer silahların denetimine olumsuz etkide bulunmasından endişe etmektedirler²¹.

ABD'nin füze savunma sistemini kurma yolundaki kararlılığı, 1972 yılında imzalanmış olan Anti Balistik Füze (ABM) Sözleşmesi'nin²² gözden geçirilmesi veya ABD tarafından tek yanlı olarak geçersiz ilan edilmesi sonucunu beraberinde getirebilecektir. Sözkonusu sözleşme, AB ülkeleri için Avrupa'da stratejik dengenin temel unsuru olarak görülmektedir. Oysa, yeni ABD yönetimi konuyu benzer şekilde değerlendirmemektedir²³. ABD yetkilileri, Soğuk Savaş döneminde imzalanan ABM Sözleşmesi'nin nükleer silahlanma alanında ABD-Sovyetler Birliği rekabetini düzenlediğini, ancak Soğuk Savaş sonrasında şartların ve tehditlerin değiştiğini, sözleşmenin bu şartlara uyum sağlayacak şekilde değiştirilmesi gerektiğini ve güncel tehditlerin Kuzey Kore, İran ve Irak gibi ülkelere kaynaklandığını savunmaktadırlar²⁴.

ABD Başkanı Bush ayrıca, eski ABD yönetiminin aksine, Çin Halk Cumhuriyeti'ni ABD'nin stratejik rakibi olarak gördüğünü ilan etmiştir. Başkan

²¹ Philip H. GORDON, a.g.m., 22.

²² ABM Anlaşması, Stratejik Silahların Denetimi Görüşmelerinin, "Strategic Arms Limitation Talks, SALT"ın en önemli unsurlarından birisidir. Bu görüşmeler sonucunda 26 Mayıs 1972'de imzalanan SALT-I Antlaşması, nükleer silahlara karşı kullanılacak füze sistemlerini ABM Anlaşması ile belirlemiştir. ABM sistemlerinin ABM Anlaşması ile disiplin altına sokulması, nükleer caydırıcılığın ve nükleer dengelerin Soğuk Savaş boyunca korunmasını sağlamıştır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız: Gönlübol, Prof. Mehmet, "Uluslararası Politika, İlkeler, Kavramlar ve Kurumlar", A.Ü. SBF Yayınları, III. Baskı, Ankara, 1985, 473-519.

²³ Stephen FIDLER, "Bush Policy on Missile Defence may Create an Explosive EU Mix", Financial Times, (24 Nisan 2001), www.ft.com.

²⁴ Stephen FIDLER, a.g.m.

Bush'un iktidarının ilk üç ayındaki icraatı, ABD'nin artık daha farklı amaç ve ideallere ağırlık verebileceğini göstermektedir²⁵.

ABD eski Başkanı Clinton'un Ulusal Güvenlik Konseyi'nde görev yapan ve halen ABD'nin Brookings Enstitüsü'nde çalışan Ivo Daalder, ABD yönetiminin ABM Sözleşmesi'nden çekilmesi halinde, AB hükümetlerinin buna olumsuz tepki göstereceklerini açıklamıştır. Daalder böyle bir kararın, AB hükümetlerinin, ABD'nin tek yanlı hareketleriyle uluslararası güvenliği tehdit altında bıraktığı algılamasını teyit edeceğini bildirmiştir²⁶. Nitekim, Başkan Bush'un Avrupa'ya yaptığı resmi gezinin ilk günü olan 12 Haziran 2001 tarihinde, Fransa ve Almanya, Füze Savunma Sistemine ilişkin olarak AB tarafından ortak bir tutum benimsenmesi çağrısında bulunmuşlardır²⁷. Yeni ABD yönetiminin Füze Savunma Sistemi konusunda benimsediği tutuma karşı AB tarafından sergilenen güçlü muhalefet, Başkan Bush'un Avrupa seyahati çerçevesinde yapacağı temaslarda, anılan konularda savunmada kalacağı ve muhataplarını bilgilendireceği yorumları yapılmasına neden olmuştur²⁸.

Öte yandan, ABD Başkanı Bush'un, Avrupa ile ABD arasındaki ilişkileri tamamen olumsuz bir mecraya sokması beklenmemektedir. Ancak, Soğuk Savaş sonrasında uluslararası politikada başka birçok etkeni de dikkate alması gereken ABD ile Avrupa arasında gerilim doğması da mümkün olabilecektir. Zira, yeni ABD Başkanı Bush'un, eski Başkan Clinton'un aksine, Avrupa-ABD gerilimlerine daha az kişisel alaka göstermesi ve ulusal çıkar merkezli bir politikaya ağırlık vermesi sözkonusudur²⁹.

Soğuk Savaş sonrasında değişen koşulları çerçevesinde, Avrupa ile ABD arasında çeşitli alanlarda rekabet ve çekişme yaşanmaktadır. İki taraf

²⁵ Gerard BAKER, "Bush Heralds Era of US Self Interest", Financial Times, (27 Nisan 2001), www.ft.com.

²⁶ Stephen FIDLER, a.g.m.

²⁷ John SCHMID, "EU Unity Urged on Nuclear Security", International Herald Tribune (13 Haziran 2001), 6.

²⁸ Basın kesitlerinden derlemeler, "Bush Begins Visit on the Defensive", International Herald Tribune (13 Haziran 2001), 1.

²⁹ Gerard BAKER, a.g.m.

arasındaki rekabet ticari ve ekonomik alanda daha belirgindir. Bu alanlarda ABD'nin hegemonyasına karşı çıkmak Soğuk Savaş sonrasında AB açısından daha kolay hale gelmiştir. Örneğin, Dünya Ticaret Örgütü'nde (DTÖ) Avrupa ile ABD arasında ticari anlaşmazlıklar yaşanmaktadır. DTÖ kapsamında, ABD ve AB birbirleri aleyhine davalar açmışlardır³⁰.

Diğer yandan, Fransa-ABD ilişkilerinin seyri, gelecekte ABD'nin Avrupa'ya yönelik tutumunda belirleyici rol oynayacaktır. Fransa, ABD'nin NATO'daki etkisini, ittifakın ABD hegemonyasında kalması olarak görmektedir. ABD ise, Fransa'nın ittifaktan bağımsız hareket etme eğilimini ittifak ruhuna aykırı olarak değerlendirmektedir. ABD'nin NATO'ya yönelik siyaseti bütüncül bir yaklaşım içermektedir. ABD'ye göre, ABD ve Fransa aynı amaçları savunuyor ise, Fransa'nın Avrupa güvenliği için savunduğu özerklik gereksiz ve hatta tehlikeli sonuçlar doğurabilecek niteliktedir. Öte yandan, Avrupa'nın güçlenmesinin ön koşullarından biri birleşme olabilecektir. Avrupa kurumlarını ve Avrupa'da birliği ABD'yi kıtadan dışlayıcı biçimde geliştirmeye çalışmak, Avrupa-Atlantik uyumunu ortadan kaldırıcı rol oynayabilecektir³¹.

Değişen uluslararası şartlar çerçevesinde ABD bakımından, Rusya Federasyonu, Çin Halk Cumhuriyeti, Hindistan ve Japonya ile ilişkiler daha fazla önem kazanabilecektir. ABD'nin Soğuk Savaş sonrasında izleyeceği politikaları etkileyecek ülkelerden birisi olan Rusya Federasyonu, üç farklı kültür alanına (Avrupa-Orta Doğu ve Asya) yayılması bakımından hiçbir zaman tam anlamıyla Avrupalı kimliğini kazanamamıştır. Yayıldığı topraklar bakımından her zaman farklı kültürlerden halkları hegemonyası altında tutmuştur³².

Başkan Putin'in Rus Devletini daha da güçlendirerek merkezîyetçi yapıya çekme politikası, gelecekte Rusya Federasyonu'nun izleyebileceği dış politikanın Sovyetler Birliği'ni hatırlatan bir nitelik alabileceği yolunda işaretler

³⁰ Mustafa PULAT, "Dünya Ticaret Örgütü ve Uluslararası Ticaret Müzakerelerinin Geleceği", Uluslararası Ekonomik Sorunlar, (Şubat 2001, Ankara), 34.

³¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Jolyon HOWORTH, a.g.e. 1-7.

³² Ayrıntılı bilgi için bakınız: Zbigniew BRZEZINSKI, "The Grand Chessboard", 87-122.

taşımaktadır³³. Öte yandan, Rusya Federasyonu'nun Avrupa, Ortadoğu ve Asya'ya Sovyetler Birliği geçmişini çağrıştıracak şekilde ilgi duyması ABD politikası açısından ciddi sonuçlar doğurabilecektir.

Rusya Federasyonu askeri yetkilileri, yeni ABD yönetimi tarafından geliştirileceği açıklanan ulusal füze savunma sisteminin, Rusya Federasyonu ile Çin Halk Cumhuriyeti'ne yönelik olduğunu ve sistemin kurulmasının nükleer silahlanma yarışını yeniden başlatacağını açıklamıştır³⁴. Öte yandan, NATO'nun Baltık ülkelerini de kapsayacak şekilde genişlemesi planları ile Ulusal Füze Savunma Sistemi, Rusya Federasyonu'nda kaygı yaratmaktadır. Nitekim bu kaygıları gidermek üzere, ABD Başkanı Bush Avrupa ülkelerini ziyareti kapsamında, Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Putin ile bu konuların ele alındığı bir görüşme yapmıştır. Başkan Bush Avrupa turu çerçevesinde yaptığı açıklamalarda, Rusya Federasyonu'nun Avrupa'nın bir parçası olduğunu ve gerekli şartları yerine getirmesi halinde Rusya Federasyonu'nun da NATO'ya katılabileceğini vurgulamıştır³⁵.

ABD'nin Asya'ya yönelik ilgisinin 21. yüzyılda artması sözkonusudur. Asya birçok bakımlardan Avrupa'dan farklı nitelikler arz etmektedir. Asya'da daha ziyade 19. yüzyıl Avrupa'sını hatırlatan bir dış politika yaklaşımı hakimdir. Asya ülkeleri birbirleri ile çeşitli alanlarda rekabet halindedirler. Bir ülkenin bölgede güçlenmesi, diğerlerini de bunu dengelemek için manevralara girişmeye itmektedir. Asya'da ortak kurumlar Avrupa ile karşılaştırılamayacak kadar zayıftır. ABD'nin Asya'daki konumu, 19. yüzyılda İngiltere'nin Avrupa'daki durumuna benzemektedir³⁶. Bölgesel güç dengesi ve ulusal çıkarlar Asya'daki ilişkilerin temeli haline gelmiştir. Asya'da askeri bütçe harcamaları artma eğilimindedir³⁷.

³³ Robert MC FARLANE, a.g.m.

³⁴ Robert COTTRELL, "US Plans for Missiles-Rubbish", *Financial Times*, 17 Şubat 2001, (www.ft.com.)

³⁵ Fareed ZAKARIA, "Could Russia Join the West ?", *Newsweek*, 25 Haziran 2001, 19.

³⁶ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Zbigniew BRZEZINSKI, "The Grand Chessboard" 185-193.

³⁷ Zbigniew BRZEZINSKI, "The Grand Chessboard", 155-156.

Askeri ve ekonomik bakımlardan hızla güçlenmesi, Çin Halk Cumhuriyeti'ni dünyanın en güçlü ülkeleri arasına sokmuştur. 1943'te dönemin ABD Başkanı Roosevelt, Çin Halk Cumhuriyeti'nin gelecekte uluslararası politikanın başat aktörlerinden birisi olacağını öngörmüştür³⁸. Çin'de yaşanan iç gelişmeler bu durumu geciktirmişse de, 21. yüzyılda bu ülke süper güç olmaya namzettir.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin, yıllık ortalama yüzde sekiz oranındaki büyüme hızı ile 2020'lerde ekonomik olarak ABD'ne yetişmesi ve süper güç statüsü kazanması beklenmektedir. Bu durum ise, bölge ülkelerini Çin Halk Cumhuriyeti'ni dengeleyecek başka güçler aramaya itmektedir. Güney Doğu Asya Uluslar Topluluğu (ASEAN)³⁹, öncelikli olarak Vietnam'ı dengelemeyi amaçlar iken, zaman içinde Çin Halk Cumhuriyeti ve Japonya'yı dengelemek çabasına yönelmiştir. ASEAN ülkeleri, bu nedenle ABD'nin bölgede etkin rol oynamasını istemektedir. ABD esasen, bölgede Avrupa benzeri bir kurumlaşma önermiş, ancak bu fikir destek görmemiştir. Zira, bölge ülkeleri kendilerini bir topluluk olarak görmemektedirler. Ayrıca, ASEAN ülkeleri hem ABD'nin bölgede etkin rol oynamasını desteklemekte hem de ABD hegemonyasından çekinmektedirler⁴⁰.

Diğer yandan, Tayvan'a yönelik Çin Halk Cumhuriyeti politikası ABD tarafından yakından izlenmektedir. Çin Halk Cumhuriyeti, ekonomik ve askeri bakımlardan güçlendikçe, Tayvan'a yönelik politikasını sertleştirme eğilimine girebilecektir. Tayvan'ın bağımsızlığını ilan etmesi halinde ise, Çin Halk Cumhuriyeti Tayvan'a askeri müdahalede bulunma tehdidini gerçekleştirebilecektir. Mevcut şartlarda, Çin Halk Cumhuriyeti-Tayvan uyuşmazlığı ABD'nin 21. yüzyılda dikkatle izleyeceği önemli bir sorun olarak

³⁸ Henry. KISSINGER, a.g.e., 829.

³⁹ ASEAN, ekonomik, sosyal, kültürel, teknik, bilimsel ve idari alanlarda üyeleri arasında işbirliği ve karşılıklı yardımlaşma amacıyla 1967 yılında Bangkok Bildirisi ile kurulmuştur. ASEAN'ın diğer kuruluş amaçlarından en önemlilerinden bir başkası, Çin Halk Cumhuriyeti'nin komünist devrimi ihracına karşı işbirliği yapmaktır. ASEAN üyeleri; Brunei Sultanlığı, Endonezya, Filipinler, Malezya, Singapur, Tayland ve Burma'dır.

⁴⁰ Henry. KISSINGER, a.g.e., 828.

karşımıza çıkmaktadır⁴¹. Öte yandan ABD yönetimi, Çin Halk Cumhuriyeti'nin Tayvan'a saldırması halinde, bu ülkeyi savunacağını açıklamıştır. Yeni ABD yönetiminin bu açıklaması, ABD tarafından Tayvan'a yönelik olarak yaklaşık 25 yıldır izlenmekte olan "Stratejik Belirsizlik" (Strategic Ambiguity) politikasına son vermiştir⁴².

ABD ile Çin Halk Cumhuriyeti arasındaki rekabet, 1 Nisan 2001 tarihinde, bir ABD casus uçağının, Çin jetleri tarafından Çin'in Hainan Adası yakınlarında taciz edilmesi, Çin jetlerinden birinin olay sırasında düşmesi, Çin jet pilotunun hayatını kaybetmesi ve ABD casus uçağının ise, olayda hasar görerek, Çin topraklarına zorunlu iniş yapması ile doruk noktasına ulaşmıştır. Uçağın mürettebatı, ABD, Çin Halk Cumhuriyeti'ni tatmin edici mahiyette özür dileyene kadar Çin makamlarınca gözaltında tutulmuştur. Söz konusu bunalım, ABD'nin Tayvan boğazının Çin yakasını ve bu bölgenin güneyini daha yakından takip etmeye başladığı ve bölgeye yönelik havadan casusluk faaliyetlerini artırdığı bir dönemde yaşanmıştır. ABD casus uçaklarının Çin sahillerine çok yakın uçmaya başlamaları, iki ülke arasında esasen daha önce de gerilim yaratmış, bu konuda iki ülke askeri makamları arasında yapılan temaslarda, ABD'li yetkililer mevcut uygulamalarının uluslararası hukuka uygun olduğunu iddia etmişlerdir⁴³.

Görüldüğü üzere ABD, Soğuk Savaş sonrasında tek süper güç olarak, dünya üzerinde herhangi bir yerde çıkabilecek çatışmaya hızla müdahale edebilecek tek devlet konumundadır. Körfez savaşı, bu durumu tescil eden bir gelişme olmuştur. ABD, eski Sovyetler Birliği'nin aksine, askeri gücünü ekonomik ve mali gücü ile destekleyebilen, siyasi iradesini askeri kuvveti ile dayatabilen tek süper güç konumundadır. Bununla beraber, değişen

⁴¹ Zbigniew BRZEZINSKI, "The Grand Chessboard", 188-189.

⁴² Evan THOMAS ve Roy GUTMAN, "See George, Learn Foreign Policy", Newsweek, 18 Haziran 2001, 19.

⁴³ Dana MILBANK, "More Americans Call China Unfriendly", International Herald Tribune, (9 Nisan 2001), 4.

uluslararası şartlar dahilinde, ABD'nin aşamalı olarak diğer güçler arasında daha az istisnai bir konuma geleceğini söylemek de mümkündür⁴⁴.

Bunun yanında ABD, Soğuk Savaş sonrasında kendi görüşleri doğrultusunda yeni bir dünya düzeni kurulmasını sağlamaya çalışacağını açıklamıştır. Ancak, Soğuk Savaş sonrasında kendi başına müdahale edeceği barışı bozan eylemlerin neler olacağına ilişkin kararlılık sergileyememektedir⁴⁵.

Öte yandan, NATO ve AB, yeni uluslararası sistemin ihtiyaç duyduğu ikili yapıyı oluşturmaktadır. NATO, her türlü tehdide karşı Avrupa'da en iyi güvenlik sistemini, AB ise, Orta ve Doğu Avrupa'da istikrarın sağlanması ve eski Doğu Bloğu ülkelerinin sisteme dahil edilmeleri araçları haline gelmişlerdir. Soğuk Savaşın ve Sovyetler Birliği tehdidinin sona ermesiyle, ABD ile AB arasındaki birleştirici gücün ortadan kalktığı görülüyorsa da, ABD ve Avrupa'nın birbirlerine duydukları ihtiyaç devam etmektedir. Karşılıklı bağımlılık, özellikle ABD'nin Avrupalı müttefiklerinin sağlamakta oldukları askeri üslere ihtiyacı bağlamında dikkati çekmektedir. ABD'nin uzun menzilli bombardıman uçakları ve uçak gemilerinin, Avrasya ve Ortadoğu'da gerçekleştirilecek muhtemel bir askeri hareket için Avrupa'daki üslerden yararlanmaları hayati önem taşımaktadır.

Sonuç olarak ABD, 21. yüzyılda, 20. yüzyıla nazaran daha fazla sayıda rakip ile mücadele etmek zorunda kalabilecektir. Bu bakımdan ABD, 21. yüzyılda yeni dünya düzenini şekillendirmek ve yönlendirmek amacıyla, uluslararası uyuşmazlıklara taraf olma konusunda daha seçici davranabilecektir. Zira, dünya üzerindeki her türlü çatışma ve kargaşaya müdahale, ABD'ni mali ve ekonomik bakımlardan zayıflatabilecektir.

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

⁴⁴ Adrian HYDE-PRICE, "European Security Beyond the Cold War: Four Scenarios for 2010", Royal Institute of International Affairs, (Londra 1991), 245.

⁴⁵ Henry KISSINGER, a.g.e., 809.

B. Doğu Avrupa ve Balkanlarda Etnik Milliyetçilik; Bosna Hersek ve Kosova Olayları

Bosna Hersek Olayları

Eski Sovyetler Birliği'nin dağılması, etnik olarak farklı unsurlardan oluşan eski Yugoslavya gibi devletler için de ciddi sonuçlar doğurmuştur. Sovyetler Birliği'nde komünizm ideolojisinin çökmesi, ülkesindeki etnik unsurları bu ideoloji sayesinde bir arada tutan eski Yugoslavya'nın da parçalanmasına yol açmıştır. 1990'larda Balkanlarda ortaya çıkan etnik milliyetçilik hareketleri bölge halklarının etnik savaşlara tutuşmalarına yol açmıştır. Sırp, Hırvat, Arnavut ve en son olarak Boşnak milliyetçilik hareketleri, tarihten gelen öç alma duygularının da etkisiyle yükselişe geçmiştir⁴⁶. 1995 yılı Kasım ayında imzalanan ve eski Yugoslavya'daki savaşı sona erdiren Dayton Barış Anlaşması, aynı zamanda II. Dünya Savaşından sonra Avrupa'da yaşanan en kanlı savaşa son vermiştir. Dayton Barış Anlaşması, Avrupa-Atlantik İttifakının sağladığı asker ve ileri teknoloji ürünü silahlar sayesinde, bölgede mevcut uyuşmazlık ve çatışmaları durdurmuştur⁴⁷. Dayton Barış Anlaşması, bölgede savaşı durdurarak, Bosna-Hersek'te, Boşnak, Sırp ve Hırvatlardan oluşan gevşek Bosna-Hersek Federasyonu'nun kurulmasını sağlamış, bu etnik unsurların federasyon çatısı altında bir arada kalmaları karşılığında, özerk kurumlara ve ayrı devletçiklere sahip olmalarını güvence altına almıştır⁴⁸.

⁴⁶ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

Laura SILBER ve Allan LITTLE, "The Death of Yugoslavia", Penguin Books-BBC Books, (Londra, 1995), 82-104.

Warren ZIMMERMAN, "Origins of a Catastrophe", Times Books, (Toronto, 1996), 111-141 ve 230-254. Mark PINSON, "The Muslims of Bosnia Herzegovina", Harvard Middle Eastern Monographs XXVIII, (Cambridge, 1993), 129-149.

Markus TANNER, "Croatia, a Nation Forged in War", Yale University Press, (New Haven, 1997), 203-240.

Tim JUDAH, "The Serbs", Yale University Press, (New Haven, 1997), 73-112 ve 304-310.

⁴⁷ Emil KIRCHNER ve James SPERLING, "Will Form Şead to Function ? Institutional Enlargement and the Creation of a European Security and Defense Identity", Contemporary Security Policy Vol: 21, No: 1 (Nisan 2000), 31.

⁴⁸ A. M. BAKINA (Derleyen), "NATO's Role, Missions, and its Future", Nova Science Publishers, (New York, 1999), 161-162.

Dayton Barış Anlaşmasının amaçları şunlar olmuştur:

- Eski Yugoslavya'daki savaşı sona erdirmek,
- Bosna Hersek'te yaşayan etnik unsurların güvenliklerinin sağlanması,
- Uluslararası sınırları tanınan, birleşik ve demokratik bir Bosna Hersek yaratmak,
- Bosna Hersek ekonomisini yeniden yapılandırmak,
- Savaş boyunca yaşadıkları yerlerden ayrılmak zorunda kalan mülteci ve evlerinden edilmiş kişilerin evlerine geri dönmelerinin sağlanması⁴⁹.

ABD, savaşın sorumlusu olarak gördüğü Belgrad yönetiminin Bosna-Hersek'teki uzantısı olarak değerlendirdiği Sırp yönetiminde arzuladığı değişiklikleri yaptırmak ve Dayton Barış Anlaşması'nın taraflarca uygulanmasını sağlamak amacıyla Bosna-Hersek'te Boşnak ve Hırvat unsurlara uluslararası yardım yapılmasına öncülük etmiştir. Bu çerçevede ABD yönetimi, bölgede barış ve istikrarın yerleşmesini ve Bosna-Hersek'te konuşturduğu yaklaşık 35.000 ABD askerinin aşamalı olarak sayıca azaltılarak mümkün olabilecek en kısa zamanda ABD'ye dönebilmelerini amaçlamıştır.

Bilindiği gibi, eski Yugoslavya'daki savaş yüz binlerce mülteci ve evlerinden edilmiş kişi yaratmıştır. Bunlar, savaş boyunca, eski Yugoslavya'ya komşu ülkeler, başta Almanya olmak üzere, Batı Avrupa ülkeleri ve Türkiye'ye sığınmışlardır. Savaşın sona erdirilmesiyle, Almanya gibi ülkeler mültecilerin en kısa zamanda evlerine geri dönmelerini savunmuştur.

Bunun sonucunda, etnik bakımdan farklı unsurları bir arada yaşatan ve aynı zamanda Belgrad yönetimine karşı savaşın liderliğini yapan ABD, mülteci ve evlerinden edilmiş kişilerin, evlerine geri dönebilme haklarının en güçlü savunucusu haline gelmiştir. Bu bağlamda, Hırvatistan'da 1995 Ağustos ayında Krajina Sırplarına karşı düzenlenen askeri harekatta evlerinden çıkartılarak

⁴⁹ A. M. BAKINA, a.g.e., 162.

Bosna Hersek'teki Sırp bölgelerine veya Sırbistan'a kaçan Krajina Sırplarının evlerine geri dönmeleri için Hırvatistan üzerinde baskı kurmuştur. Genellikle yaşlılardan oluşan bir bölüm Sırp evlerine dönerken, özellikle gençler başka ülkelere göç etmişler veya Sırbistan'da kalmışlardır. Bosna Hersek Hırvatları ile Sırpları tarafından evlerinden çıkartılarak mülteci veya evsiz konumuna getirilen Boşnakların ise, ancak bir kısmı Bosna Hersek'teki Hırvat bölgelerine dönebilmişlerdir. Mültecilerin ve evlerinden edilmiş kişilerin geriye dönüşleri, geri döndükleri bölgelerde asayiş sorunları yaratmış, uluslararası toplumun, özellikle de ABD'nin askeri güçlerini bölgeden geri çekme planlarını ertelemesine yol açmıştır.

Diğer yandan, savaş suçlularının bir kısmı yakalanarak Lahey Eski Yugoslavya Uluslararası Savaş Suçluları Mahkemesine teslim edilmişse de, Bosna Hersek'teki savaş boyunca Sırpların siyasi liderliğini yapmış bulunan Radovan Karadžić ile Sırp kuvvetlerinin komutanı Radko Mladić'in adalet önüne çıkartılması mümkün olamamıştır. Öte yandan, Bosna Hersek'te yapılan kamuoyu araştırmalarında⁵⁰, Boşnaklar, Sırplar ve Hırvatlar, savaş suçlularının adalet önüne çıkartılmalarını ülkelerinin güvenliği bakımından düşük öneme sahip bir konu olarak nitelendirmektedirler. Bu eğilim, uluslararası güçlerin bölgede daha uzun zaman kalmaları gerekebileceğinin işaretini vermektedir. Zira, savaş suçlularının bölgede varlıklarını devam ettirmeleri, bölgede kalıcı barışın kurulmasının önündeki en ciddi engellerden birisidir⁵¹. Bununla birlikte, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti eski Başkanı Slobodan Milosević, ülkesinde iktidarı kaybettikten sonra yeni yönetim tarafından göz hapsine alınmış ve bilahare, 28 Haziran 2001 tarihinde Lahey Uluslararası Savaş Suçluları Mahkemesi'ne teslim edilmiştir.

Uluslararası toplumun bölgeden çekilmesi; uluslararası savaş suçlularının yakalanarak adalete teslim edilmeleri, Bosna Hersek'te yaşayan Boşnak, Hırvat ve Sırpların ekonomik bakımdan yeniden birbirlerine bağımlı hale gelmeleri ve

⁵⁰ Charles G. BOYD, "Making Bosnia Work", *Foreign Affairs*, (Ocak-Şubat 1998), 51.

⁵¹ A. M. BAKINA, a.g.e., 161.

mültecilerle evlerinden edilmiş kişilerin geri dönerek diğer etnik gruplar ile barış içinde yaşamalarına bağımlı bir husus olarak dikkati çekmektedir. Mevcut şartlarda anılan konularda yavaş da olsa ilerlemeler kaydedilmekle beraber, NATO'nun ve özellikle ABD'nin bölgeden hızla çekilmesi Bosna Hersek ve belki de bölgenin tamamının yeniden çatışma ve gerginlik ortamına geri dönmesi sonucunu doğurabilecektir⁵².

Bosna Hersek bunalımı, AB'nin bölgesinde ABD katkısı olmaksızın askeri bunalımlara müdahale etme imkanlarından yoksun olduğunun açıkça ortaya çıktığı ilk bunalım olarak dikkati çekmektedir. Eski Yugoslavya'daki bu savaşa karşı başından itibaren çaresiz kalan AB, esasen doğrudan Avrupa güvenliğini ilgilendiren bu uyuşmazlıkta ABD'nin askeri ve siyasi liderliğini kabul etmek zorunda kalmıştır.

Kosova Olayları

Eski Yugoslavya'daki savaşın nedenlerinden birisi, Yugoslavya eski Devlet Başkanı Slobodan Miloseviç'in, iktidarını güçlendirmek ve uzun süreli kılmak için Sırp milliyetçiliğini kullanmasıdır. Bu amaçla Miloseviç, iktidara gelmez Sırp milliyetçiliğini kışkırtmaya başlamıştır. Miloseviç'in iktidarının ilk günlerinde attığı adımlardan ilki, Kosova'da Sırpların Arnavut çoğunluk karşısında haklarının ihlal edildiği savıyla Kosova'yı ziyaret etmek olmuştur. Bu ziyaret boyunca Miloseviç ve taraftarlarınca kullanılan aşırı milliyetçi söylemler, Kosova'da Sırplar ile Arnavutlar arasındaki çatışmaları alevlendirmiştir. Kosova'da başlayan yangın giderek bütün Yugoslavya'yı sarmış ve Slovenya, Makedonya, Hırvatistan ile Bosna Hersek'in Yugoslavya'dan kopmasına yol açmıştır⁵³. Eski Yugoslavya'dan geriye kalan, Sırbistan ve Karadağ'dan oluşan Yugoslavya Federal Cumhuriyeti içinde Karadağ'ın da Sırbistan'dan ayrılarak bağımsızlığını ilan etme yönünde güçlü bir iradeye sahip olduğu bilinmektedir.

⁵² A. M. BAKINA, a.g.e., 170.

⁵³ Michael C. PUGH, "European Security Towards 2000", Manchester University Press, (Manchester, 1992), 96-97.

Yukarıda da değinildiği gibi, Kosova'daki sorunların eski Yugoslavya'nın parçalanmasına neden olan çatışmaları başlattığı ve Kosova sorunu çözümlenmeden bölgede istikrarın kurulamayacağını söylemek mümkündür. Eski Yugoslavya'nın parçalanmasında önemli sorumluluğu bulunan Devlet Başkanı Miloseviç'in bu defa Kosova'da etnik temizliğe girişmesi uluslararası toplumda Bosna Hersek olaylarına göre daha hızlı tepki yaratmış, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti ordusunun Kosovalı Arnavut gerillalarla mücadele yöntemleri Bosna Hersek'te Sırp milislerin geçmişte uyguladığı insan haklarına ve savaş hukukuna aykırı yöntemleri çağırıştırılmıştır.

Kosova'da çatışmaların yeniden alevlenmesi ve Sırp larca etnik temizliğe girişilmesi, NATO İttifakını yeni bir görevle karşı karşıya bırakmıştır. Bosna Hersek'teki etnik temizliği zamanında önleyememiş bulunan ABD ve AB, Kosova'da da aynı olayın tekrarlanmaması için bu defa daha hızlı hareket etmişlerdir. Kosova bunalımı, uluslararası hukuk bakımından egemen ve bağımsız bir devletin iç işlerinde çağdaş insan hakları normlarına uygun hareket etmediği için dışarıdan üçüncü ülkelerce cezalandırılmasının bir örneği olmuştur. ABD öncülüğündeki NATO, Yugoslavya'daki seçilmiş hedeflere hava bombardımanına başlamıştır. Sözkonusu harekat, NATO tarafından başarıyla tamamlanmış olmakla beraber, İttifak içinde bir defa daha ABD'nin askeri bakımdan üstün imkan ve kabiliyetlerini ortaya çıkarmış ve Avrupalıların Avrupa güvenliği için ABD'ne duydukları ihtiyacı bir kere daha teyit etmiştir⁵⁴.

Kosova Savaşı boyunca uluslararası toplumun bunalıma yönelik politikasını temelde ABD belirlemiştir. AB ise bunalım boyunca geri planda kalmıştır. Kosova bunalımının AB bakımından içerdiği iki sonuç, AB'nin Avrupa'da gelecekte meydana gelebilecek benzer durumlarda kullanabileceği

⁵⁴ Peter Van HAM, "Europe's Common Defense Policy", *Security Dialogue*, (Vol. 31 No: 2, Haziran 2000), 216.

bir savunma gücüne ihtiyaç duyduğu ve NATO bağlamında ABD ile ilişkilerin daha dengeli bir temel üzerine oturtulması gereği olmuştur⁵⁵.

Kosova'daki etnik temizliğe NATO'nun acil olarak müdahale etme gereği, müdahaleye ilişkin olarak üye ülkeler arasındaki görüş farklılıklarının geçici olarak ortadan kalkmasını sağlamış, beklentilerin aksine ittifak müdahaleden güçlenerek çıkmıştır⁵⁶. Kosova Savaşı, müttefikler arasında NATO'nun geleceğine ilişkin görüş ayrılıklarının bir süre için de olsa ortadan kalkmasını sağlamıştır. Harekat boyunca, İtalya ve Yunanistan'dan gelen eleştirilere rağmen İttifak büyük dayanışma göstermiştir.

NATO, Kosova bunalımında, Soğuk Savaş sonrasında Avrupa savunması ve güvenliği bakımlarından yetkin tek yapılanma olduğunu göstermiştir. Kosova konusunda, AB, Batı Avrupa Birliği (BAB), BM ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü (AGİT), NATO'nun etkinlik düzeyini yakalayamamışlardır. NATO'nun müdahalede gösterdiği başarı, müdahale için BM Güvenlik Konseyi kararı gerekip gerekmediği tartışmalarını gölgede bırakmıştır.

Kosova Savaşı'nın bir başka önemli sonucu, bir ülkede insani felaketlerle karşılaşıldığında, üçüncü tarafların askeri güce başvurmasının yasallığı konusunu uluslararası toplumun gündemine getirmiş olmasıdır⁵⁷. NATO'nun Kosova harekatı, Avrupa güvenliğinin ABD ve Avrupalıların işbirliği ile en iyi şekilde korunabildiğini ortaya koymuştur. Dönemin Fransa Dışişleri Bakanı Hubert Vedrine, müdahale aleyhindeki eleştirileri yanıtlarken, bunalım dönemlerinde ABD ile Avrupa arasında rekabetin gündeme getirilmesinin yanlış olduğunu belirtmiştir⁵⁸. Bununla beraber, Kosova bunalımı sırasında ABD'nin sergilediği askeri üstünlük ve bazı askeri kararları tek başına alma yaklaşımı, AB ülkelerinden bazı eleştiriler de almıştır. AB ülkeleri, özellikle Fransa, NATO hava harekatında karar alma sürecinden dışlandıkları, harekat sırasında bazı

⁵⁵ Peter Van HAM, a.g.m., 218.

⁵⁶ Peter W. RODMAN, "The Fallout From Kosovo", *Foreign Affairs* (Temmuz, Ağustos 1999), 45.

⁵⁷ Peter W. RODMAN, a.g.m., 46.

⁵⁸ Peter W. RODMAN a.g.m., 46.

silahların NATO Konseyi'nin onayı alınmaksızın ABD tarafından kullanıldığı eleştirilerini getirmişlerdir⁵⁹.

Bosna Hersek ve Kosova bunalımlarının doğurduğu en önemli sonuç, Avrupa silahlı güçlerinin kendi bölgelerindeki barışı koruma hareketlerinde yetersiz kaldığıdır. Avrupa güvenliği için, NATO ve ABD'nin sağladığı imkan ve kabiliyetlerin vazgeçilmez nitelikte oldukları teyit edilmiştir⁶⁰. Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ne karşı girişilen hava hareketine, ABD'nin katkısı % 85 oranında gerçekleşmiş, AB'nin katkısı ise, % 15 oranında kalmıştır⁶¹.

Öte yandan, AB Kosova bunalımı boyunca güvenlik ve savunma kimliğinin gelişimine katkıda bulunabilecek bazı adımlar atmıştır. Bu çerçevede belirtilmesi gereken ilk husus, bunalım boyunca Avrupalıların, ABD'nin yüksek teknolojiye sahip askeri gücünün gölgesinde kalmakla beraber, Kosova hareketine askeri bakımdan katkıda bulunmaları olmuştur. AB ayrıca, tarafsız AB ülkelerinin (Avusturya, Finlandiya, İrlanda ve İsveç) harekate desteğini sağlamıştır⁶².

C. Fransa-İngiltere Yakınlaşması: Saint Malo Bildirisi

İngiltere'de İşçi Partisi'nin 1997 yılında iktidara gelmesi ve Kosova'da meydana gelen olaylarda AB'nin ABD'ye nazaran geri planda kalması, AB üyesi ülke hükümetlerinin Avrupa'ya ait olacak bir savunma girişimi konusunda harekete geçirmiştir.

İngiltere'deki yeni hükümet, AB'nin arka bahçesinde meydana gelen bunalımlarda tamamen ABD'ye bağımlı kalmak yerine, AB'nin bunalıma müdahalede bulunabilecek savunma imkan ve kabiliyetlerini geliştirmesi gerektiği konusunda kararlı hareket etmiştir. Özellikle Kosova bunalımı ve

⁵⁹ Burak TANGÖR, a.g.e. 119.

⁶⁰ Lawrence S. KAPLAN, a.g.m., 178-179.

⁶¹ İlder TÜRKMEN, "Avrupa'nın Savunması ve Güvenliği", *Hürriyet*, 18 Nisan 2000.

⁶² Burak TANGÖR, a.g.e., 120.

Maastricht Anlaşması'nın imzalanması sonrasında, Avrupa Dış ve Güvenlik Politikasına ilişkin sonuç getirmeyen müzakereleri hızlandırmıştır⁶³.

İngiltere, 24-25 Ekim 1998 tarihlerinde Pörschach'da (Avusturya) yapılan gayri resmi AB Komisyonu Toplantısı'nda, AB'nin savunma politikasına ilişkin eleştirilerini açıklamıştır. İngiltere, AB'nin Bosna Hersek ve Kosova politikalarını zayıf olarak nitelendirmiş ve bu durumun kabul edilemez olduğunu bildirmiştir.

Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın önü Saint Malo Zirvesi'nde, açılmıştır⁶⁴. AB kapsamında savunma konularında özerk bir faaliyet alanına sahip olacak bir yapılanmaya yıllarca karşı çıkan İngiltere'nin, bu zirve ile Fransa'nın Avrupa savunmasına ilişkin geleneksel tezlerine yakınlaştığı görülmüştür. Soğuk Savaş sonrasında savunma harcamalarını azaltmak isteyen ABD sözkonusu gelişmeyi desteklemiştir⁶⁵.

Saint Malo Bildirisi'nde, NATO'nun öncü rolü teslim edilmiş olmakla beraber, ABD'nin katılmayı öngörmeyeceği kriz yönetimi hareketlerinin AB'nin siyasi denetiminde yapılması kavramı ortaya atılmıştır. Bildiride yer alan unsurlar özetle aşağıda sunulmuştur⁶⁶.

"1. AB, uluslararası arenadaki rolünü tam anlamıyla üstlenebilmek için gerekli imkan ve kabiliyetlere sahip olmak zorundadır. Bu, Amsterdam Anlaşması'nın hayata geçirilmesi anlamına gelmektedir. Anlaşmanın ilgili maddeleri çerçevesinde, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası⁶⁷ (ODGP) tam olarak uygulanmalıdır. Konsey, ODGP kapsamında ortak savunma politikasının geliştirilmesi yolundaki sorumluluğuna ilişkin kararları almalıdır...."

⁶³ Peter Van HAM, a.g.m., 216.

⁶⁴ Çınar ÖZEN, "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Temel Özellikleri", *Ataum Bülteni*, Kış 2000/2001, Yıl: 1 Sayı: 1, 2.

⁶⁵ A. VERSBOW, "ESDI: Berlin, St. Malo and Beyond-Remarks to the Western European Union", Institute for Security Studies'de yapılan konuşma, www.nato.int'ten naklen Çınar ÖZEN, a.g.m., 2.

⁶⁶ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Saint Malo Bildirisi, (www.weu.int).

⁶⁷ Avrupa Ortak Dış, Güvenlik ve Savunma Politikaları, gelişme süreçleri boyunca çeşitli AB Zirveleri ve bu Zirveler sonucunda yayınlanan belgelerde yer aldıkları orijinal şekillerde kullanılacaktır. Örneğin, ODGP: Ortak Dış ve Güvenlik Politikası, OGSP: Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası, AGSP: Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası.

“2. AB bu amaçla, uluslararası bunalımlara müdahale etmek için, inandırıcı askeri kuvvetlerle desteklenen özerk olarak hareket etme imkanına, bu kuvvetleri kullanma araçlarına ve hazırlığına sahip olmalıdır.

Bu hedeflere ulaşmak için, üye devletlerin Vaşington ve Brüksel Anlaşmaları'nın 5. maddelerinde belirtilen ortak güvenlik taahhütleri korunmalıdır. Avrupa'nın dünya siyasetinde sesini duyurabilmesi için, AB üyesi ülkeler arasında dayanışmayı güçlendirerek, NATO bağlamındaki taahhütlere uygun biçimde hareket ederek, üyelerinin ortak güvenliklerinin temelini oluşturan, güncel şartlara uyum sağlamış Atlantik İttifakının güç kazanmasına katkıda bulunmalıdır.

Avrupalılar, AB'nin kurumsal çerçevesi içinde (Avrupa Konseyi, Genel İşler Konseyi ve Savunma Bakanları toplantıları) hareket edeceklerdir.

Avrupa dayanışmasının güçlendirilmesi, Avrupa devletlerinin farklı pozisyonlarını dikkate almalıdır.

AB üyesi ülkelerin NATO'ya yönelik farklı tutumlarına saygı gösterilmelidir.”

“3. İttifakın bütün olarak müdahale etmediği durumlarda, AB'nin karar alması ve askeri harekatı onaylaması için, AB, gerekli altyapı ve imkanlarına, koşulları analiz etme yeteneğine, istihbarat kaynaklarına ve gerekli stratejik planlamayı gerçekleştirebilme olanaklarına kavuşturulmalıdır.”

“4. Avrupa, yeni risklere karşı süratle harekete geçebilmek için, Avrupalı olan bir savunma sanayi ile teknolojisi tarafından desteklenen güçlendirilmiş silahlı kuvvetlere ihtiyaç duymaktadır.”

“5. AB’nin bu amaçları gerçekleştirebilmesi amacıyla çabalarımızı birleştirmeye kararlıyız.”

Görüldüğü gibi, AB’nin Batı Avrupa Birliği ile ilişkileri gibi konular Saint Malo Bildirisi’nde yer almamıştır. Buna karşılık, Avrupa’da inandırıcı bir savunma altyapısının oluşturulması için İngiltere ile Fransa’nın AB’nin savunma boyutu konusundaki görüşlerinin yakınlaşması anılan bildiri ile vücut bulmuştur⁶⁸. AB’nin güvenlik ve savunma konularında karar alırken NATO’dan özerk olacağı ilkesi ilk olarak Saint Malo Bildirisi’nde belirtilmiştir⁶⁹.

AB’nin NATO’dan özerk bir güvenlik boyutu kazanması fikri böylece, 4 Aralık 1998 tarihinde İngiltere ile Fransa arasında imzalanan Saint Malo Bildirisi ile somut bir biçimde ortaya çıkmıştır.

Saint Malo Bildirisi’nin ortaya çıkardığı bir başka olgu da, Avrupa bütünleşme sürecinde güvenlik ve savunma boyutunun geliştirilmesi amacıyla ortaya çıkan Fransız-İngiliz yakınlaşmasıdır.

⁶⁸ Peter Van Ham, a.g.m., 217.

⁶⁹ Çınar ÖZEN, a.g.m., 3.

İKİNCİ BÖLÜM

Soğuk Savaş Sonrasında Avrupa Birliği'nin Güvenlik Politikasının Oluşması

A. NATO'daki Gelişmeler¹: Avrupa Savunma ve Güvenlik Kimliği

a) Berlin Zirvesi

Avrupa Savunma ve Güvenlik Kimliğinin (AGSK) gelişmesi sürecinde, 3 Haziran 1996 tarihinde Berlin'de düzenlenen NATO Dışişleri Bakanları Toplantısı önemli dönüm noktalarından birini oluşturmaktadır². Berlin toplantısı Sonuç Bildirisi AGSK konusunda önem taşıyan birçok unsur içermektedir.

Bildiride, NATO'nun Soğuk Savaş sonrası şartlarına uyum sağlayarak daha etkin hale gelebilmesi için müttefiklerin çeşitli adımlar atmakta oldukları, NATO çerçevesinde AGSK'nin geliştirileceği ve NATO'nun yeni üyelerin katılımına açık olmaya devam edeceği gibi hususlara yer verilmektedir³.

NATO İttifakının Soğuk Savaş sonrası değişen koşullara uyum sağlaması amacıyla daha esnek bir yapıya kavuşturulması hususundaki kararlılık bildiride ifade edilmektedir. Bu bağlamda, İttifak yapısının değişen şartlara uyumlu hale getirilmesi hedeflerden ilki olarak belirtilmektedir. İttifakın değişen şartlara uyum sürecinin hayati bir unsuru, AGSK'nın NATO çerçevesinde geliştirilmesi olarak

¹ NATO'daki gelişmeler hakkında bakınız:

NATO Handbook, NATO Office of Information and Press, (Brussels, 1999) 57-80 ve 126-129.

² Ayrıntılı bilgi için bakınız:

NATO Berlin Dışişleri Bakanları Toplantısı Sonuç Bildirisi (Belge No: M-NAC-1(96)63), <http://www.nato.int/docu>.

³ NATO Berlin Toplantısı, Sonuç Bildirisi, para. 2.

belirtilmiştir. Bu sayede Avrupalı müttefikler, NATO hareketlerine daha etkin bir biçimde katılabilecekler, gerektiğinde kendileri eyleme geçebilecekler ve böylece Avrupa-Atlantik ortaklığı daha da güçlenebilecektir⁴.

1994 Brüksel Toplantısında alınan kararlar uyarınca, Birleşik, Müşterek Görev Gücü (Common and Joint Task Force; CJTF)⁵ kavramına ilişkin hususlar Berlin toplantısında hükme bağlanmıştır.

NATO, CJTF kavramı çerçevesinde askeri güç konuşlandırmada esnekliğe kavuşmuştur. CJTF, NATO'nun acil durumlara daha kolaylıkla müdahale etmesini, Batı Avrupa Birliği (BAB) önderliğinde gerçekleştirilecek "ayrılabilir ancak bütünlüğe sahip" askeri güçlerin kullanımını ve NATO İttifakı üyesi olmayan ülkelerin IFOR gibi askeri harekatlara katılımlarını sağlamıştır. Ayrıca, Avrupa-Atlantik güvenliğinin mevcut ve gelecekteki ihtiyaçlarına daha uygun bir askeri komuta yapısının oluşturulması amacıyla tavsiyelerde bulunacak olan Askeri Komitenin Uzun Vadeli Çalışması'nın ilk sonuçları Berlin Zirvesinde not edilmiştir⁶.

Berlin Toplantısı Kararları'nda, ittifakın uyum süreci çerçevesinde üç temel hedefe uygun şekilde hareket edileceği bildirilmiştir:

İlk temel hedef, İttifakın askeri etkinliğinin güvence altına alınmasıdır. NATO bu bağlamda, Avrupa güvenliğini etkilemekte olan değişen şartlarda da, kolektif güvenlik misyonunu, esnek ve üzerinde mutabakata varılmış süreçler dahilinde yeni roller üstlenerek yerine getirecektir. NATO için öngörülen bu yeni süreçlerin, başka unsurların yanısıra, çok amaçlı işlevler üstlenebilecek bir

⁴ NATO Berlin Toplantısı, Sonuç Bildirisi, para. 5.

⁵ CJTF kavramı, NATO İttifakının iç uyum çalışmalarının bir ürünüdür. Avrupa güvenliğini etkileyen, ancak NATO'nun doğrudan kendi ilgi alanında görmediği durumlarda kullanılabilecek askeri yetenekleri ifade etmektedir. Bu askeri imkanlar, 13.000 kişilik NATO askeri personelini, hava savunma birliklerini ve AWACS erken uyarı ve izleme uçaklarını içermektedir.

⁶ NATO Berlin Toplantısı, Sonuç Bildirisi, para. 6.

sistem ile 5. Madde dışı hareketlar düzenleyebilme yeteneğine de dayalı olması öngörülmüştür⁷.

CJTF kavramı, askeri operasyonlar için güç teşkili ve bu güçlerin komutalarının NATO içinde bulunması bakımlarından “merkezi konumda” nitelendirilmiştir. AGSK'nin NATO içinde geliştirilmesi hedefi ile uyumlu olarak, bu düzenlemelerin, Avrupalı müttefiklerin NATO askeri ve komuta yapılarında ve hareketlerinde daha önemli roller oynamalarını sağlaması amaçlanmıştır⁸.

İkinci temel hedef, Avrupa-Atlantik bağlarının muhafazasıdır. Bu çerçevede, NATO İttifakının, üyeleri arasında yürütülecek danışmalar bakımından hayati konumunu sürdürdüğü ve müttefiklerin Vaşington Anlaşması'ndan kaynaklanan güvenlik ve savunma yükümlülükleri bağlamındaki politikalarının müzakere edildiği bir platform olduğu teyit edilmiştir. Kuzey Amerikalı ve Avrupalı müttefikler arasındaki siyasi ve askeri ortaklık bağlarının daha da geliştirilmesi ve Kuzey Amerikalı müttefiklerin İttifakın askeri güç ve komuta yapılarındaki varlıklarının sürmesi ikinci temel hedefin sac ayaklarından birisi olarak Zirvede açıklanmıştır. İkinci temel hedefin diğer sac ayakları ise, İttifak çerçevesinde mümkün olabilecek her durumda ortak güvenlik amaçları güdülmesi ve NATO ile BAB arasında, kriz yönetimi ve bu amaçla gerçekleştirilecek danışmalar sırasında tam şeffaflığın sağlanması olarak belirtilmiştir.

Üçüncü temel hedef ise, AGSK'nin NATO kapsamında geliştirilmesidir. AGSK, CJTF kavramından tam olarak yararlanılarak, geçerli askeri ilkelere ve uygun askeri planlama temeline oturacaktır. AGSK, BAB'nin siyasi denetimi ve stratejik yönlendirmesinde, askeri bakımdan uyumlu ve etkin güçler yaratılmasına izin verecektir⁹.

⁷ NATO Berlin Toplantısı, Sonuç Bildirisi, para. 7.

⁸ NATO Berlin Toplantısı, Sonuç Bildirisi, para. 7.

⁹ NATO Berlin Toplantısı, Sonuç Bildirisi, para. 7.

Berlin Zirvesi'nde, ABD, Avrupalı müttefiklerin askeri kapasitelerini güçlendirme ve Avrupalı müttefiklerce yürütülmekte olan askeri harekatlara katkıda bulunma iradesini açıklamıştır. BAB'nin siyasi ve askeri önderliğinde gerçekleştirilecek harekatlarda NATO kuvvet ve personeli kullanılacak ve bu harekatlara NATO üyesi olmayan BAB ülkeleri de katkıda bulunabileceklerdir. Bu durum, ABD'ne çıkarlarını ilgilendirmeyen harekatlara katılmama, AB'ne ise, özerk AB harekatlarında ABD vetosu ile karşılaşmama imkanı sağlamaktadır.

b) Brüksel Zirvesi

13 Haziran 1996 tarihinde toplanan Brüksel Toplantısı, 30 yıldan sonra ilk defa NATO Savunma Bakanlarını Kuzey Atlantik Konseyi düzeyinde Brüksel'de bir araya getirmiştir¹⁰.

Zirve sonunda yayınlanan bildirinin ikinci paragrafında, Ittifakın 1991 yılında yeni stratejik kavramı kabulünden sonra büyük değişiklikler geçirdiği ve bu çerçevede üstlendiği görevleri daha etkin şekilde yerine getirmeye başladığı ifade olunmuştur.

Brüksel Zirvesi'nde, Ittifakın hedefinin NATO'nun etkinliğinin ve esnekliğinin korunması ve bütün üyelerin katılımı ile, AGSK'nin NATO bünyesinde geliştirilmesi olduğu teyit edilmiştir¹¹.

Zirvede, NATO Savunma Bakanları, Siyaset Eşgüdüm Grubu'nun kurulmasını memnuniyetle karşıladıklarını bildirmişlerdir. Sözkonusu Grubun, Konseyin, özellikle kriz yönetimi niteliğindeki askeri harekatları yönlendirmesine yardımcı olmak üzere siyasi ve askeri danışmanlık hizmeti vermesi

¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

NATO Brüksel Toplantısı Sonuç Bildirisi, para. 1, (Belge No: M-NAC(DM)-2(96)89), <http://www.nato.int/docu>.

¹¹ NATO Brüksel Toplantısı Sonuç Bildirisi, para. 3.

öngörülmüştür. Bunun yanısıra Grubun, İttifakın değişim süreciyle ilgili askeri-siyasi mahiyetteki Konsey kararlarına katkıda bulunması kararlaştırılmıştır¹².

AGSK'nin NATO içinde oluşumuna katkıda bulunmak üzere, NATO Ülkeleri Daimi Temsilcilerine, NATO askeri yetkililerinin danışmanlığı ve İttifakın bütün üyelerinin katılımı ile, İttifakın her türlü askeri harekatı gerçekleştirmesi ve buna ek olarak, BAB önderliğinde de harekatlar yapabilmesini sağlayacak şekilde, savunma planlama sürecini gözden geçirme görevi verilmiştir¹³.

NATO Konseyi, Zirvede, CJTF kavramının uygulanması ve Berlin Toplantısı'nda üzerinde mutabakata varılan ilkeler çerçevesinde, İttifakın yeni şartlara uyum sağlama sürecine ilişkin çalışmaları izlemekle görevlendirilmiştir.

AGSK'nin İttifak içinde geliştirilmesi de bu çalışmalar kapsamında yapılacak işlerden birisi olarak belirtilmiştir. NATO Brüksel Zirvesi, CJTF kavramının ve Berlin İlkelerinin uygulanması ile AGSK'nin İttifak içinde geliştirilmesi amacıyla yapılan çalışmaların, süratli ve tutarlı biçimde ve birbirlerini destekleyecek mahiyette yapılmasının sağlanması görevini de NATO Konseyi'ne vermiştir¹⁴.

Zirve bildirisinin otuz beşinci ve son paragrafında, İttifakın yeni bir döneme girdiği ve yapılan köklü değişikliklerle yenilenmiş bir yapıya ve güce sahip yeni bir NATO'nun ortaya çıktığı ifade edilmiştir. AGSK'nin NATO içinde geliştirilmesinin, Transatlantik ortaklığını destekleyeceği zirvede belirtilmiştir. Bu çerçevede NATO'nun, üyelerinin güvenliklerini korumak ve uluslararası barış, güvenlik ve istikrara katkıda bulunmak şeklindeki temel amaçlarının değişmediği vurgulanmıştır. Böylece, Brüksel Savunma Bakanları Toplantısı Sonuç Bildirisi'nin son bölümünde de, AGSK'ne atıf yapılmış olmaktadır.

¹² NATO Brüksel Toplantısı Sonuç Bildirisi, para. 8.

¹³ NATO Brüksel Toplantısı Sonuç Bildirisi, para. 11.

¹⁴ NATO Brüksel Toplantısı Sonuç Bildirisi, para. 12.

c) Vaşington Zirvesi

23-24 Nisan 1999 tarihlerinde Vaşington'da düzenlenen, NATO Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde NATO'nun yeni "Stratejik Kavramı" onaylanmıřtır¹⁵. 1991 yılında ilk defa ortaya çıkan stratejik kavram, Avrupa'da oluşan yeni şartlara NATO'nun uyum sağlaması bakımından 1999 yılında bir defa daha yenilenmiş olmaktadır¹⁶.

NATO'nun, geliştirilmesinde merkezi rol oynadığı yeni bir Avrupa-Atlantik güvenlik yapısının oluşturulduğu ve daha geniş kapsamlı bir bütünleşme sürecinde bulunan yeni bir Avrupa'nın doğmakta olduğu Zirve basın bildirisinde belirtilmiştir. İttifakın, Avrupa-Atlantik Bölgesinde yeni savunma işbirliği ve karşılıklı anlayış kalıpları geliştirilmesinde merkezi bir konumda bulunduğu ve istikrarın yayılması bakımından hayati önem taşıyan yeni yükümlülükler üstlendiği hususu vurgulanmıştır. Bu bağlamda, İttifakın Bosna Hersek'te gerçekleştirdiği harekate atıfta bulunulmuştur. Ayrıca, son on yıl boyunca İttifakın karmaşık yeni risk ve tehditler ile karşı karşıya geldiği bildirilmiştir. Bu risk ve tehditler, baskıcı rejimler, etnik çatışmalar, ekonomik bunalım, çeşitli ülkelerde siyasi düzenin çöküntüye uğraması ve kitle imha silahlarının yayılması olarak sıralanmıřtır¹⁷.

NATO'nun, mevcut veya gelecekte karşılaşılabilecek güvenlik sorunlarıyla başa çıkılabilmesi bakımlarından vazgeçilmez bir role sahip olacağı ifade edilmiştir. Beklenmedik değişikliklerin yaşanabileceği bir ortamda, NATO'nun yüklü bir gündemi olduğu belirtilmiştir. İttifakın, bu ortamda ortak güvenliği sağlarken ve Avrupa-Atlantik bağını güçlendirirken, Avrupalı

¹⁵ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

NATO Vaşington Zirvesi Basın Bildirisi (24 Nisan 1999), para. 2, <http://www.nato.int/docu>.

¹⁶ Stratejik Kavramın. "21. Yüzyılda Güvenlik Yaklaşımı" Başlıklı III. Bölümünün 30. paragrafında AGSK'ne değinilmektedir.

¹⁷ NATO Vaşington Zirvesi Basın Bildirisi, para. 3.

müttefiklerin İttifak içinde daha fazla rol oynayabilmelerini sağlayacak bir dengenin kurulması gereğine dikkat çekilmiştir¹⁸.

Yeni Stratejik Kavram, yukarıda anılan gündem tatbik edilirken İttifakı yönlendirmeyi amaçlamıştır. Kavram, NATO'nun amacını, yapısını ve temel güvenlik görevlerini ifade etmekte ve yeni güvenlik ortamının temel özelliklerini ortaya koymaktadır. Ayrıca, NATO'nun geniş kapsamlı güvenlik yaklaşımının unsurlarını ortaya koymakta ve askeri güçlerinin değişen şartlara uyum sürecinde rehber niteliği taşımaktadır¹⁹.

Vaşington Bildirisi'nin İkinci Bölümü, değişen stratejik ortama gönderme yapmaktadır. Bildiride, İttifakın uluslararası işbirliği faaliyetlerine atıfta bulunulmakta ve Avrupa güvenliğine yönelik olarak üstlendiği yeni rol detaylandırılmaktadır. Bu çerçevede, NATO'nun, içinde bulunduğu güvenlik ortamını şekillendirme ve Avrupa-Atlantik Bölgesinde barış ve istikrarı geliştirme yönünde kararlılığa sahip bulunduğu teyit edilmiştir²⁰. Ayrıca, NATO'nun kendisini değişen şartlara başarıyla uydurduğu, NATO içindeki reformun, CJTF kavramı da dahil olmak üzere yeni komuta yapısının, İttifakın bütün misyonlarında acil müdahale güçlerinden yararlanılması için oluşturulan düzenlemeleri ve AGSK'nin ittifak içinde geliştirilmesini kapsadığı hususlarında Vaşington Zirvesi'nde mutabakata varılmıştır²¹.

Bu bağlamda, AB'nin güvenlik ve savunma boyutlarını güçlendirme yönünde önemli adımlar attığı ve bu sürece, NATO ve BAB tarafından geliştirilen düzenlemelerle bütün Avrupalı müttefiklerin katılmaları gerektiği karara bağlanmıştır. AGSK'nin, AB'nin ortak savunma politikasının çerçevesini çizdiği ve Amsterdam Anlaşması'nda bu yönde yapılan çağrının, Vaşington Anlaşması kapsamında ortaya konan güvenlik ve savunma politikası ile uyumlu olacağı teyit edilmiştir. BAB'nin Petersberg Görevlerinin AB Anlaşması'na

¹⁸ NATO Vaşington Zirvesi Basın Bildirisi, para. 4.

¹⁹ NATO Vaşington Zirvesi Basın Bildirisi, para. 5.

²⁰ NATO Vaşington Zirvesi Basın Bildirisi, para. 12.

²¹ NATO Vaşington Zirvesi Basın Bildirisi, para. 13.

dercedilmesi ve BAB ile daha yakın kurumsal bağların oluşturulması amacıyla önemli adımlar atıldığı Zirve sonunda yayınlanmış olan bildiride ifade edilmiştir²².

1994 NATO Zirve Bildirisi'nde açıklandığı ve 1996 yılında düzenlenmiş olan Berlin NATO Dışişleri Bakanları toplantısında da teyit edildiği üzere, NATO imkan ve kabiliyetlerinin BAB önderliğinde gerçekleştirilecek hareketlarda da kullanılabilmesi suretiyle, AGSK'nin NATO içinde geliştirilmesi NATO tarafından desteklenmiştir. Bu amaçla, NATO ile BAB arasında yakın işbirliği tesis edilmiş ve Berlin Toplantısında üzerinde mutabakata varıldığı şekilde, AGSK'nin anahtar unsurları ortaya koyulmuştur. Avrupalı müttefiklerin bu kapsamda geliştirdikleri askeri imkan ve kabiliyetleri, NATO ittifakının içinde bulunduğu güvenlik ortamının da olumlu yönde geliştirilmesine katkıda bulunmuştur²³.

Soğuk Savaş sonrasında değişen uluslararası koşullara ilişkin olarak NATO Vaşington Bildirisi'nin 20. Maddesinde bazı tespitler yer almıştır. Bildirinin 20. Maddesinde, İttifaka karşı geniş çaplı bir saldırı ihtimalinin kısa vadede azaldığı, bununla beraber bu ihtimalin uzun vadede gerçekleşebileceği, İttifak üyelerinin güvenliklerinin, askeri ve askeri olmayan tahmini güç birçok risklerle karşı karşıya bulunduğu bildirilmiştir. Bu risklerin, Avrupa-Atlantik Bölgesinde ve bu bölge çevresinde belirsizlik ve istikrarsızlık yarattığı, bazı ülkelerin ekonomik, siyasi ve sosyal sorunlarla karşı karşıya bulunduğu, etnik ve dini rekabetin bu bölgeyi istikrarsızlığa sevk ettiği, bazı ülkelerde çökme olasılığı bulunan devlet yapılarının yerel ve hatta bölgesel istikrarsızlığa yol açabileceği ve bu istikrarsızlıkların komşu ülkelerin yanısıra NATO ülkelerine de sıçrayabileceği ifade edilmiştir.

Bildirinin, "21. Yüzyılda Güvenlik Konularına Yaklaşım" başlıklı bölümünde, NATO'nun ortak amacının, Avrupa Atlantik Bölgesindeki bütün

²² NATO Vaşington Zirvesi Basın Bildirisi, para. 17.

²³ Vaşington Zirvesi Basın Bildirisi, para. 18.

kurumların birbirini destekleyen ve tamamlayıcı şekilde hareket edecekleri bir Avrupa güvenlik yapısı kurmak olduğu belirtilmiştir²⁴.

NATO'nun, diğer başka unsurların yanısıra, Transatlantik bağlantısını sürdürerek, caydırıcılık ve savunma için yeterli nitelikte etkin askeri imkan ve yetenekleri koruyarak ve AGSK'ni İttifak içinde geliştirerek, Avrupa-Atlantik bölgesinde barış ve istikrarı muhafaza etmeyi amaçladığı Vaşington Zirvesi'nde bildirilmiştir²⁵.

Zirve Bildirisi'nde yukarıda anılan hususlar ifade edildikten hemen sonra, "Transatlantik Bağlantısı" başlıklı bölümde, Avrupa-Atlantik İttifakında güçlü ve dinamik bir ortaklığı NATO'nun da desteklediği ve Avrupa ile Kuzey Amerika'nın güvenliğinin bölünemez bir bütün olduğu vurgulanmıştır²⁶.

AGSK'nin ayrı bir bölümde ele alınması dolayısıyla, Vaşington Zirvesi özel önem taşımaktadır. AGSK ile ilgili bu bölümde, ortak güvenlik amaçlarının mümkün olduğunca İttifak çerçevesinde kalınarak güdüleceği, İttifakın, üyelerinin ortak güvenliklerinin temeli olduğu, dengeli ve dinamik bir Avrupa-Atlantik ortaklığına ilişkin taahhütlerine bağlı bulunduğu kaydedilmiştir²⁷.

Bildirinin bu bölümünde, Avrupalı müttefiklerin, Avrupa-Atlantik bölgesinde barış ve istikrarın güçlendirilmesi için savunma ve güvenlik alanlarında daha fazla sorumluluk üstlenmek üzere kararlar aldıkları bildirilmiştir. 1996 yılında düzenlenen Berlin Toplantısı'nda ve sonrasında alınan kararlar uyarınca, AGSK'nin NATO içinde geliştirilmeye devam edileceği bildiride yinelenmiştir. Bu süreç çerçevesinde, NATO, BAB ve şartlar uygun olduğunda AB ile yakın işbirliğinin tesis edileceği kararlaştırılmıştır. AGSK'nin NATO içinde geliştirilmesinin, Avrupalı müttefiklerin İttifak faaliyetlerine daha uyumlu ve etkin bir şekilde katkı yapmalarına olanak vereceği, Avrupa-Atlantik

²⁴ Vaşington Zirvesi Basın Bildirisi, para. 25.

²⁵ Vaşington Zirvesi Basın Bildirisi, para. 25.

²⁶ Vaşington Zirvesi Basın Bildirisi, para. 26.

²⁷ Vaşington Zirvesi Basın Bildirisi, para. 30.

ortaklığını güçlendireceği ve Avrupalı müttefiklere, gerekli olduğu takdirde, İttifakı kullanarak tek taraflı olarak hareket etme imkanı sağlayacağı hükme bağlanmıştır.

Avrupalı müttefikler için tanınan tek yanlı olarak hareket etme imkanına ilişkin hususlar ise şöyle belirlenmiştir:

- NATO'nun, müdahale dışında kalmayı tercih etmesi.
- Müdahale öngörülen her olaya ilişkin olarak ayrı bir değerlendirme yapılması.
- Uzlaşma ile harekete geçilmesinin kararlaştırılması.
- Avrupalı müttefiklerden herhangi birisinin, AGSK dahilinde gerçekleştirilecek harekatlara katılabilmesi.

Bildirinin Dördüncü Bölümü, "İttifak Güçlerinin Hareket Tarzları" başlığını taşımaktadır. Bu başlık altındaki 42. paragrafın girişinde, İttifak amaçlarına ulaşılmasının, ortak savunmaya ilişkin rollerin, sorumlulukların ve faydaların adil biçimde paylaşılmasına bağlı bulunduğu bildirilmiştir. ABD'nin klasik ve nükleer güçlerinin Avrupa'daki varlığının, Kuzey Amerika'nın güvenliği ile ayrılmaz bir bütün oluşturan Avrupa güvenliği için hayati bir önem taşıdığı ifade edilmektedir. Bu paragrafta, ABD ve Avrupa'nın bölgelerinde ve küresel olarak yaptıkları güvenlik katkılarına değinilmiştir. AGSK'nin İttifak içinde geliştirilmesi süreci çerçevesinde, Avrupalı müttefiklerin, çok uluslu yapılardan da yararlanılmak suretiyle, uluslararası barış ve istikrara katkılarının daha da artacağı karara bağlanmıştır²⁸.

AGSK'nin İttifak içinde geliştirilmesinin desteklendiği, zirve bildirisinin 45. paragrafında yinelenmiştir. Müttefikler, AGSK'nin NATO içinde geliştirilmesi

²⁸ Vaşington Zirvesi Basın Bildirisi, para. 42.

sürecini, BAB'nin siyasi denetimi veya stratejik yönlendirmesindeki hareketlar için gerekli imkan ve kabiliyetleri sunmak suretiyle destekleyeceklerdir²⁹.

Bildirinin 58. Maddesinde, askeri güç seviyesindeki genel azalma ve kısıtlı mali kaynaklar dikkate alındığında, müttefikler arasında daha yakın işbirliği yapılmasının hayati önem kazandığına dikkat çekilmiştir. Bu çerçevede, yeni operasyonel kavramların geliştirilmesinin, değişen güvenlik sorunlarına çözüm bulunabilmesi bakımından önem kazandığı, ayrıntılı ve pratik düzenlemelerle AGSK'nin NATO dahilinde oluşturulmasının İttifak içinde askeri imkan ve kabiliyetlerin etkin biçimde kullanılmasına katkıda bulunduğu belirtilmiştir³⁰.

NATO içinde yakın işbirliğinin daha da geliştirilmesi bağlamında, İttifakın görevlerini layıkıyla gerçekleştirebilmesinin NATO güçlerinin çok-uluslu askeri güçlerle desteklenmesine bağlı olacağı, çok uluslu güçlerden İttifakın bütün faaliyetlerinde yararlanılabileceği, böylelikle Avrupa Atlantik İttifakının güçlenmesine katkıda bulunulacağı ifade edilmiştir³¹.

Berlin Zirvesi'nde, NATO müttefikleri, "ayrılabilir, ancak birleşik" güçler temelinde BAB önderliğindeki hareketları desteklemeyi kararlaştırmışlardır. Vaşington Zirvesi'nde, müttefikler bir adım daha ileri giderek, NATO'nun katılmayacağı AB hareketlarını desteklemeyi kararlaştırmışlardır. Müttefikler ayrıca, NATO planlama imkanlarından AB'nin güvenceli şekilde yararlanması sözünü vermişlerdir. Bu çerçevede, AB önderliğindeki hareketlarda gerekli olabilecek bütün NATO imkan ve kabiliyetlerini önceden belirlemeyi kararlaştırmışlardır³².

Vaşington Zirvesi'nde "Savunma Yetenekleri Girişiminin" (Defense Capabilities Initiative; DCI) başlatılması yolunda mutabakata varılmıştır. AB

²⁹ Vaşington Zirvesi Basın Bildirisi, para. 45.

³⁰ Vaşington Zirvesi Basın Bildirisi, para. 58.

³¹ Vaşington Zirvesi Basın Bildirisi, para. 61

³² Alexander WERSHBOW, "The American Perspective on ESDI/ESDP", Kuzey Atlantik Konseyi'nde yapılan konuşma, 22 Ağustos 2000, 1-3, <http://www.nato.int>

üyeleri NATO ülkelerinin, barışı korumadan yoğun çatışma içeren harekatlara kadar çeşitli askeri harekatlarda ihtiyaç duydukları deniz-hava ulaştırması, güdümlü silahlar, komuta ve kontrol gibi yeteneklerinin zayıf kaldığı Vaşington Zirvesi'nde tespit edilmiştir. Yaklaşık 2 milyon askeri olan AB ülkeleri Bosna-Hersek ve Kosova harekatlarında bunların sadece yüzde ikisini NATO harekatlarına tahsis edebilmişlerdir³³.

B. Avrupa Birliği'ndeki Gelişmeler:

Avrupa Birliği'nin inşa süreci boyunca, siyasi birlik, ortak dış politika ve güvenlik politikası ortaya konulan çeşitli politika önerileriyle gündemde kalmıştır³⁴.

1950 yılında dönemin Fransız Dışişleri Bakanı Pleven tarafından ortaya atılan "Pleven Planı" dahilinde ortak komuta altında bir Birleşik Avrupa Ordusu oluşturulması amaçlanmıştır.

Sözkonusu plan, Avrupa Kömür ve Çelik Birliği (AKÇB) üyeleri arasında 1950 ile 1952 yılları arasında müzakere edilmiş ve Avrupa Savunma Topluluğu'nu (AST) kuran Antlaşmanın imzalanmasıyla somutlaştırılmıştır. AST'nun doğal sonucu, 1953 yılında gündeme getirilen, AKÇB üyeleri arasında federal veya konfederal bir yapı oluşturulması önerisi olmuştur. Ancak, 30 Ağustos 1954 tarihinde Fransa Ulusal Meclisi sözkonusu öneriyi kabul etmemiştir. Pleven Planı böylece sonuçsuz kalmıştır.

1960'lı yılların başlarında, Fransa'da gündeme getirilen iki yeni plan çetin müzakerelere neden olmuştur. Bu planlar, Fouchet Planları olarak adlandırılmışlardır. Planlar çerçevesinde, daha yakın siyasi işbirliği, bir Avrupa Devletler Birliği'nin tesisi ve ortak savunma ve dış politika izlenmesi hedefleri

³³ A. WERSHBOW, a.g.e., 3.

³⁴ Ayrıntılı bilgi için bakınız: "The Amsterdam Treaty: A Comprehensive Guide", <http://europa.eu.int>.

ortaya atılmıştır. Fouchet Planları dahilinde oluşturulan Fouchet Komitesi'nde yapılan müzakerelerde, bağımsız bir yazmanlık kurulması ve kararların nitelikli çoğunluk ile alınması gibi konularda önemli mesafe kaydedilmiş olmakla beraber, müzakereler 1962 yılında başarısızlıkla sonuçlanmıştır³⁵.

Bu alandaki çalışmalar, Avrupa Topluluğu Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından yapılan, siyasi bütünleşme yolunda hareketlenme çağrısı sonucunda, 1970 yılında yeniden ivme kazanmıştır. Bu çerçevede, 1970 Lüksemburg Zirvesinde Davignon Raporu yayınlanmıştır. Bu rapor, Avrupa'da siyasi işbirliğinin daha da geliştirilmesi yolunda önemli bir dönüm noktası teşkil etmiştir. Gayrı resmi olarak bu rapor ile başlatılan siyasi işbirliği süreci 1987 yılında "Tek Avrupa Senedi" ile sonuçlanmıştır. Bahse konu siyasi sürecin temel özelliği, dış politika alanında üyeler arasında danışmaları gündeme getirmesi olmuştur³⁶.

Kopenhag'da 1973 yılında düzenlenen zirvede ise, Avrupa'da siyasi işbirliğinin nasıl işleyeceği konusunda bir rapor ele alınmıştır. Bu bağlamda, Dışişleri Bakanları ile Ulusal Siyasi Direktörler düzeyindeki toplantıların daha sıklıkla toplanması kararlaştırılmıştır. Aynı zamanda, Avrupa siyasi işbirliğinin her üye ülkedeki gelişiminin izlenmesi kararlaştırılmıştır. COREU olarak adlandırılan yeni teleks ağı ile üyeler arasında doğrudan temas imkanları daha da güçlendirilmiştir.

1974 yılında Konseyin kurulması, Avrupa siyasi işbirliğinin üye ülkeler arasında daha etkin biçimde eşgüdümünün sağlanmasını kolaylaştırmıştır. Zira, Devlet ve Hükümet Başkanları, Konsey çerçevesinde, Topluluk politikasının yönlendirilmesinde daha etkin konuma gelmişlerdir.

³⁵ "The Amsterdam Treaty: A Comprehensive Guide", <http://europa.eu.int>, 2.

³⁶ "The Amsterdam Treaty: A Comprehensive Guide", <http://europa.eu.int>, 2.

Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali ve İran'daki İslam devrimi, Avrupa Topluluğu'nun uluslararası arenada siyasi bakımdan güçsüzlüğünün belirgin bir şekilde ortaya çıktığı olaylar olmuştur. Bu olaylar ertesinde, Avrupa siyasi işbirliğini güçlendirmek üzere, 1981 yılında Londra Raporu yayınlanmıştır. Rapora göre, üye ülkeler, bütün üyeleri ilgilendiren dış politika sorunlarına ilişkin olarak kendi aralarında ve Avrupa Topluluğu Komisyonu ile ön değerlendirme yapacaklardır.

1985 yılında Dooge Komitesi Raporu'nda, dış politikaya yönelik çeşitli öneriler yer almıştır. Güvenlik alanında daha uyumlu hareket etme, silah sanayi alanında işbirliği ve daimi yazmanlık kurulması önerileri bunlar arasında bulunmaktadır. Tek Avrupa Senedi, Dooge Komitesi Raporu'nda yer alan bahse konu öneriler kadar ileri gitmemiştir³⁷.

Bununla beraber, Tek Avrupa Senedi, Avrupa siyasi işbirliği için bir kurumsal çerçeve oluşturmuştur. Tek Avrupa Senedi ile, dönemin Avrupa Topluluğu Dönem Başkanlığı otoritesi altında faaliyet gösterecek bir Yazmanlık kurulmuş, üye ülkelerde siyasi işbirliği konularını takip etmek üzere, "Avrupalı Temsilciler Grubu" oluşturulmuştur³⁸.

Avrupa Birliği'nde siyasi bütünleşmeye ilişkin Hükümetler Arası Konferans ile Avrupa Birliği Antlaşması'na Ortak Dış ve Güvenlik Politikasına (ODGP) ilişkin ayrı bir başlık eklenmiştir. Antlaşmanın 1993 yılında yürürlüğe girmesi ile, ODGP, Avrupa siyasi işbirliği sürecinin yerini almıştır. Antlaşma ile ayrıca, dönemin Avrupa Topluluğu yapısına hükümetler arası bir unsur eklenmiştir. Bu da, AT'nun, uluslararası arenada daha fazla siyasi etkinlik kazanma yolundaki kararlılığının bir başka göstergesi olmuştur.

AB Antlaşması'nın V. Başlığı, ODGP'ni düzenlemektedir. ODGP'na, aynı zamanda Ortak Hükümlerin 2. Maddesi altında da değinilmektedir. Burada,

³⁷ "The Amsterdam Treaty: A Comprehensive Guide", <http://europa.eu.int>, 3.

³⁸ "The Amsterdam Treaty: A Comprehensive Guide", <http://europa.eu.int>, 3.

AB'nin amaçlarından birinin, uluslararası arenada ağırlığını ortaya koymak olduğu belirtilmektedir. AB bu çerçevede, ODGP'ni uygulayarak, ortak savunma politikasını oluşturacak ve böylelikle AB'nin ortak savunması gündeme gelecektir³⁹.

ODGP, AB'nin uluslararası politikada karşı karşıya bulunduğu çeşitli sorunlara karşılık olarak, AB'nin geleneksel olarak sahip bulunduğu "ticaret politikası" ve "teknik yardım"dan daha etkili bir araca kavuşturmak ihtiyacına cevaben geliştirilmiştir.

V. Başlık AB'nin ayrı bir temel unsuru olarak dikkati çekmektedir. Hükümetler arası niteliği, AB'nin Ortak Pazar veya Ticaret Politikası gibi diğer temel unsurlarından V. Başlığı ayırmaktadır. Bu farklılık özellikle karar alma sürecine yansımaktadır. Geleneksel alanlarda AB içinde "çoğunluk oy" karar almak için yeterli iken, ODGP'da "oydaşma" esası hakimdir. AB Komisyonu, Adalet Divanı ve Avrupa Parlamentosu, ODGP'da, AB'nin diğer alanlarına göre daha az yetki sahibidirler⁴⁰.

AB'nin uluslar üstü niteliği ve ODGP'nin hükümetler arası niteliğinin AB içinde çelişkiler yaratmaması amacıyla, V. Başlığın 3. Maddesinde, AB'nin, dış ilişkilerinde, güvenlik, ekonomi ve kalkınma politikalarında tutarlılığı sağlayacağı, Konsey ve AB Komisyonunun yetkileri dahilinde bu amaçla görevlendirildikleri hususuna yer verilmiştir⁴¹.

AB'ne üye ülkeler, V. Başlık çerçevesinde, bekledikleri düzeyde uyumlu hareket edememişlerdir. Bunun üzerine, 1996 yılında düzenlenen Hükümetler Arası Konferansta, ODGP'ni etkinleştirecek kurumsal reformlar gerçekleştirilmiştir.

³⁹ "The Amsterdam Treaty: A Comprehensive Guide", <http://europa.eu.int>, 3.

⁴⁰ Title V of the Treaty on European Union,, "The Amsterdam Treaty: A Comprehensive Guide", <http://europa.eu.int>, 3.

⁴¹ Title V of the Treaty on European Union,, "The Amsterdam Treaty: A Comprehensive Guide", <http://europa.eu.int>, 3.

a) Antlaşmalar

i. Maastricht Antlaşması: Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikasından Avrupa Savunmasına

Maastricht Antlaşması'nı doğuran zirve gündemi, Ortak Para Birimi'ne geçiş, Ortak Merkez Bankası'nın kurulması, Ortak Dış Politika, Ortak Savunma Projeleri, Ortak Sosyal Politikalar ve Avrupa Topluluğu'nun genişlemesi gibi konuları içermiştir. Zirvede, "Siyasal Birlik" ve "Ekonomik ve Parasal Birlik" ana konularını içeren antlaşma taslağı üye ülkelerin imzasına sunulmuştur⁴².

7 Şubat 1992 tarihinde imzalanan Avrupa Birliği Antlaşması (Maastricht Antlaşması) AB tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Antlaşma, AB üyesi ülkelerin onaylamalarıyla 1993 yılı Kasım ayında yürürlüğe girmiştir. Bu antlaşma ile Avrupa Topluluğu, Avrupa Birliği'ne dönüşmüştür. Avrupa Birliği haline gelen Topluluk, siyaset, ekonomi, dış politika ve savunma alanlarında daha yakın bir işbirliği sürecine girmiştir⁴³.

Maastricht Antlaşması'nın V. Başlığı, dış politika ve güvenlik alanlarında yeni düzenlemeler yapmıştır. Bu düzenlemeler, AB için ortak eylemler geliştirilmesi ve BAB'nin işlevsel hale getirilmesidir. Maastricht Antlaşması'nın 11. Maddesi AB'nin ODGP bağlamındaki amaçlarını saymış, bu amaçlara ulaşmak için 12. Maddede yer alan "Ortak Eylemler"i benimseneceğini hükme bağlamıştır. Antlaşmanın 17. Maddesi ise, BAB'ne atıfta bulunarak, AB'nin bazı görevler (insani görevler, kurtarma görevleri, barışı koruma görevleri, kriz yönetimi ve barışın tesisi dahil diğer askeri görevler) için BAB'nden yararlanmasına ilişkin hususları kayda geçirmiştir.

⁴² Haluk GÜNUĞUR, "Avrupa Birliği, Türkiye Dışarıya", *İstanbul Ticaret Gazetesi*, 20 Aralık 1991.

⁴³ Ayrıntılı bilgi için bakınız: The Treaty on European Union, "European Union; Selected Instruments Taken From the Treaties", <http://europa.eu.int>.

Maastricht Antlaşması'nın 11. maddesi, AB'nin, ODGP'na ilişkin bütün boyutlarını belirleyerek, ODGP'nı uygulayacağını hükme bağlamıştır. AB'nin bu bağlamdaki amaçlarının, ortak değerlerin, temel çıkarların, birlik ve bütünlüğün BM Şartı İlkeleri çerçevesinde korunması, AB'nin güvenliğinin her bakımdan güçlendirilmesi, BM Şartı, Helsinki Nihai Senedi ve Paris Şartı ilkeleri çerçevesinde, uluslararası barış ve güvenliğin muhafazası, uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi, demokrasi ve hukuk ilkelerinin üstünlüğü, insan hakları ve temel özgürlüklere saygının geliştirilmesi olduğu belirtilmiştir.

Madde 11'in ikinci fıkrası, üye devletlerin, AB'nin dış ve güvenlik politikasını kayıtsız ve şartsız, karşılıklı dayanışma ve bağlılık ruhu ile destekleyeceklerini bildirmiştir.

Bu fıkranın ikinci paragrafı, üye devletlerin birlikte hareket ederek siyasi bakımdan aralarındaki dayanışmayı güçlendirip, geliştireceklerini ifade etmektedir. Üye devletler, birliğin çıkarlarına aykırı olacak veya uluslararası ilişkilerde AB'nin etkinliğini azaltacak eylemlerden kaçınacaklardır. AB Konseyi, bu fıkranın son hükmü ile yukarıda sayılan hususlara üyeler tarafından riayet edilmesini sağlamakla yükümlü kılınmıştır.

Antlaşmanın 12. maddesi, AB'nin 11. maddede belirtilen amaçlara nasıl ulaşacağını belirtmektedir. Buna göre, Birlik, ODGP'nın ilke ve genel uygulama kurallarını belirleyecek ve ortak stratejileri karara bağlayacaktır. Ayrıca, ortak eylemler ve ortak pozisyonlar benimsenmesi ve ODGP'nın uygulamasına yönelik olarak üye devletler arasında işbirliğinin sistemli olarak güçlendirilmesi hedeflenmiştir.

Konseyin ODGP bağlamındaki yetkileri, Antlaşmanın 13. maddesinde bildirilmektedir. Konsey, ODGP'na ilişkin ilke ve genel uygulama kurallarını belirleyecektir. Bu yetkinin, özellikle savunma yansımaları olan konular bakımından kullanılacağı vurgulanmıştır. AB'nin, üye devletlerinin önemli ortak çıkarları olan konularda ortak stratejiler belirleyeceği, bu stratejilerin

amaçlarının, ne kadar süreyle geçerli olacaklarının, AB ve AB üyelerinin bu stratejiler bağlamında kullandırabilecekleri araç ve imkanların neler olacaklarının ortaya konacağı Antlaşmada hükme bağlanmıştır.

Konseyin, belirleyeceği genel uygulama kuralları dahilinde, ODGP'ni oluşturma ve uygulamaya ilişkin kararları alması kararlaştırılmıştır. Konsey, ortak eylem ve pozisyonlar belirlemek suretiyle, Konseye ortak stratejiler önerecektir. Konsey ayrıca, birliğin eylemlerinin tutarlılığını, etkinliğini ve ortak şekilde yürütülmesini güvence altına alacak şekilde hareket edecektir.

Konseyin ortak eylemlere ilişkin olarak benimseyeceği tutum antlaşmanın 14. maddesinde yer almaktadır. Buna göre, ortak eylemler Konsey tarafından uygulamaya konacaktır. Ortak eylemler, birliğin harekete geçmesinin gerekli görüldüğü ve özellik arz eden durumlara ilişkin olarak benimsenecektir.

Ortak eylem gerektiren durumda önemli bir değişiklik meydana gelmesi halinde, Konseyin eyleme ilişkin ilke ve amaçlarını gözden geçireceği ve gerekli kararları alacağı hükme bağlanmıştır. Konseyin, herhangi bir eyleme ilişkin olarak değişiklik yoluna gitmemesi halinde, ortak eylem kararlaştırılan şekilde yürütülecektir.

Konsey, bir ortak eylemin uygulanması için AB Komisyonundan ODGP'na ilişkin önerilerde bulunmasını isteyebilecektir.

AB üyesi ülkelerden birinin, ortak bir AB eylemine ilişkin olarak ulusal planda harekete geçmeden önce Konseye zamanlıca bilgi vermesi ve konunun Konseyde ele alınması gerekmektedir.

Maastricht Antlaşması aynı zamanda acil durumları da kapsamaktadır⁴⁴. Bu çerçevede, ortak bir eylemi ilgilendiren şartlarda değişiklik olması ve bir

⁴⁴ The Treaty on European Union, Article 14, "European Union; Selected Instruments Taken From the Treaties", <http://europa.eu.int>.

Konsey kararının uygulanmasında başarısızlığa uğranması hallerinde, üye devletlerin, mutlak bir gerekliliğin sonucunda, ortak eylemin genel amaçlarına uygun şekilde gereken tedbirleri alabilecekleri hükme bağlanmıştır. Bu durumda, üye devletin Konseyi acil olarak bilgilendireceği hükme bağlanmıştır.

Üye devletlerin herhangi bir ortak eylemi uygulamada güçlüklerle karşılaşması halinde, konunun Konseye getirilmesi kararlaştırılmıştır. Konu Konseyde ele alınarak uygun çözümler üretilmeye çalışılacaktır. Önerilen çözümlerin ortak eylemin amaçlarına aykırı olmaması ve eylemlerin etkinliğini tehlikeye düşürmemesi hususları karara bağlanmıştır.

Antlaşmanın 15. maddesi, ortak pozisyonların Konsey tarafından uygulamaya konacağını belirtmektedir. Bu maddede, ortak pozisyonların, AB'nin coğrafi veya tematik nitelikteki herhangi bir konuya ilişkin olarak benimseyeceği yaklaşımları ifade ettiği bildirilmiştir. AB üyesi ülkelerin ulusal politikalarının, ortak pozisyonlarla uyumlu nitelikte olması gereği keza kayda geçirilmiştir.

Madde 16 ise, birliğin, uluslararası ilişkilerde en etkin şekilde rol oynayabilmesini teminen, üyelerin ortak çıkarlarını ilgilendiren dış politika ve güvenlik konularına ilişkin olarak üye devletlerin birbirlerini bilgilendireceklerini ve danışmalarda bulunacaklarını hükme bağlamıştır.

17. Madde, ODGP'nin geleceğine ilişkin hususları düzenlemiştir. Buna göre, ODGP, Ortak Savunma Politikasının geliştirilmesi dahil, AB'nin güvenliğine yönelik bütün hususları içerecektir. Ayrıca, Konseyin bu yönde bir karar alması halinde Ortak Savunma Politikasına ilişkin düzenlemelerin gelecekte yapılacağı karara bağlanmıştır. Konsey, üyelerin anayasal sistemlerine uygun bir süreç dahilinde ortak savunma politikasına yönelik düzenlemeleri onaylamalarını tavsiye edecektir.

Bu maddede ayrıca, BAB'ne atıfta bulunularak, BAB'nin, AB'nin gelişmesinin ayrılmaz bir parçası olduğu vurgulanmaktadır. Burada, BAB'nin

operasyonel kabiliyetlerinden, özellikle aşağıda değinilecek görevler bağlamında AB'nin yararlanacağı belirtilmektedir. BAB'nin, AB'ni ODGP'nin geliştirilmesi bakımından destekleyeceği, AB tarafından uygun bulunması halinde, BAB ile AB'nin bütünleşmesini de sağlayacak şekilde, AB'nin BAB ile ilişkilerini geliştireceği ve bu amaçla üye ülkelere tavsiyede bulunabileceği ifade edilmiştir.

Antlaşmanın 17. Maddesinde, AB'nin güvenlik ve savunma politikasının, NATO üyesi olan AB devletlerinin, NATO'dan kaynaklanan yükümlülüklerine hâle getirmeyeceği ve NATO bağlamında geliştirilmiş bulunan güvenlik ve savunma politikası ile uyumlu olacağı belirtilmektedir. Ayrıca, AB'nin Ortak Savunma Politikası'nın, AB'ne üye devletler tarafından uygun görüldüğü ölçüde silah sanayii alanında da işbirliği yapılmasını kapsadığı bildirilmiştir.

Ortak Savunma Politikası kapsamında 17. maddede sayılan unsurlar aşağıda sunulmuştur:

- İnsani görevler
- Kurtarma görevleri
- Barışı koruma görevleri
- Kriz yönetiminde, barışın tesisi dahil diğer askeri görevler

AB'nin savunma boyutu içerebilecek kararlarının irdelenmesi ve uygulanması için BAB'den yararlanacağı 17. maddenin kapsamında yer alan bir başka unsurdur. Konsey, Antlaşmanın 13. maddesinde de belirtildiği şekilde, BAB tarafından uygulanacak kararlara ilişkin olarak genel uygulama ilkelerini belirleme yetkisini haiz olacaktır.

BAB'nin, 17. maddede belirtilen görevlerde AB'nin kararlarını uygulaması durumunda, bütün AB üyesi ülkeler sözkonusu göreve tam olarak katılma hakkına sahip olacaktır. Buna göre Konsey ayrıca, BAB'nin ilgili kurumları ile mutabakat halinde gerekli pratik düzenlemeleri yaparak, görevlere katılan bütün

ye devletlerin BAB'deki planlama ve karar alma süreçlerine dahil olmalarını sağlayacaktır. Bu çerçevede alınacak kararlara ilişkin olarak yürütülecek eylemlerin, NATO bağlamında üstlenilmiş bulunan ykmllklere hael getirmeyeceği keza vurgulanmıştır.

Antlaşma, ye devletler arasında ikili, NATO veya BAB bağlamında işbirliğinin geliştirilmesinin engellenmeyeceği güvencesini içermektedir.

ODGP bağlamında AB Dönem Başkanlığının görev ve yetkileri keza Maastricht Antlaşması ile düzenlemiştir (18. Madde). Bu madde kapsamında, AB Dönem Başkanı sıfatını taşıyan ülkenin ODGP konusunda birliği temsil edeceği karara bağlanmıştır. AB Dönem Başkanı lke ODGP'na ilişkin olarak alınan kararların uygulanmasından sorumlu olacak ve ilke olarak, uluslararası örgütler ve konferanslarda AB'nin pozisyonunu açıklayacaktır. AB Dönem Başkanı olan ülkeye, ODGP Yüksek Temsilcisi sıfatını taşıyacak olan Konsey Genel Sekreteri tarafından ODGP'na dair konularda yardımcı olunacağı hükme bağlanmıştır. Konseyin gerekli bulması durumunda, herhangi bir siyaset konusuna yönelik olarak AB Dönem Başkanlığının zel temsilci atayabileceği kayda geirilmıştir.

AB yesi ülkelerin uluslararası platformlarda hareket etme şekilleri de Maastricht Antlaşması ile düzenlenmiştir. Buna göre, ye devletler, uluslararası örgütlerde ve konferanslarda eylemlerinin eşgüdümünü sağlamakla ve bu bakımdan da AB ortak pozisyonlarına sadık kalmakla yükümlü tutulmuşlardır. Bütün AB yesi devletlerin katılmadıkları uluslararası örgüt veya uluslararası konferanslarda, konferansa katılan AB yeleri AB pozisyonlarını destekleyeceklerdir.

Uluslararası konferans veya uluslararası örgüt toplantılarına katılan bir AB yesi ülkenin, AB yesi ülkelerin ortak çıkarlarını ilgilendiren konuların bu konferans veya örgütte ele alınması halinde, ilgili konular hakkında diğer

üyelere bilgi vereceği Maastricht Antlaşması'nın 19. Maddesinde düzenlenmiştir.

Bu çerçevede, BM Güvenlik Konseyi üyesi olan AB üyelerinin de BM çatısı altında AB politikaları ile uyumlu hareket edecekleri ve diğer AB üyelerini ilgili konularda eksiksiz olarak bilgilendirecekleri hükme bağlanmıştır. Ayrıca, BM Güvenlik Konseyi Daimi üyesi olan AB devletlerinin, BM Güvenlik Konseyi'ndeki görevlerinin ifasında, BM Şartı'ndan kaynaklanan taahhütleri ile çelişmemek kaydıyla, birliğin pozisyonlarını ve çıkarlarını da savunacakları kararlaştırılmıştır.

AB üyesi devletlerin diplomatik ve konsolosluk temsilciliklerinin ve AB Komisyonunun temsilciliklerinin, üçüncü ülkelerde, uluslararası konferanslarda veya uluslararası örgütler bağlamında, Konsey tarafından kabul edilen ortak pozisyon ve ortak eylemlere uygun hareket edecekleri ve bu amaçla işbirliği yapacakları da bu Antlaşma ile düzenlenmiştir (20. Madde). Bu maddenin ikinci paragrafında, bilgi teatisi ve ortak değerlendirmeler yapılması gibi yöntemlerle işbirliğinin geliştirileceği ifade edilmektedir.

ODGP'nin temel tercih ve boyutları hakkında AB Dönem Başkanlığını yürüten ülkenin, Avrupa Parlamentosu'na danışacağı ve Avrupa Parlamentosu'nun bu alanlardaki görüşlerinin dikkate alınmasını sağlayacağı Antlaşmanın 21. maddesinde belirtilmiştir. Burada ayrıca, Avrupa Parlamentosu'nun, ODGP'na ilişkin gelişmeler hakkında başkanlık ve AB Komisyonu tarafından düzenli olarak bilgilendirileceği hükme bağlanmıştır. Parlamantonun, Konseyden ODGP'na ilişkin tavsiyeler isteyebileceği, bu konuda Konseye sorular sorabileceği ve ODGP'nin uygulanmasındaki gelişmeleri izlemek üzere yıllık toplantılar düzenleyebileceği kaydedilmiştir.

Maastricht Antlaşması'nın 22. maddesinde, herhangi bir üye devletin veya AB Komisyonunun, ODGP ile ilgili herhangi bir sorunu Konseye getirebileceği veya Konseye bu konuda önerilerde bulunabileceği ifade edilmektedir. Herhangi bir konuda hızla karar alınmasının gerekmesi halinde, Başkanlık, kendisinin

tasarrufu veya herhangi bir üye devletin veya Komisyonun talebi ile Konseyi 48 saat içinde olağanüstü toplantıya çağırabilecektir. Bu süre, acil hallerde daha da kısalabilecektir.

Antlaşmada yer alan ODGP'na ilişkin hususlarda Konseyin nasıl karar alacağı 23. maddenin konusunu teşkil etmektedir. Bu maddede, Konseyin ODGP'na dair konularda oybirliği ile karar alacağı ve herhangi bir üye devletin çekimser oy kullanmasının kararların alınmasını engellemeyeceği hükme bağlanmıştır. Çekimser oy kullanan üye devlet, bunun nedenini resmi bir bildirimde bulunmak suretiyle açıklayabilecektir. Çekimser kalan üye devlet, alınacak karar ile bağlı olmamakla beraber, kararın AB'ni bağlayacağını kabul edecektir. Kararı kabul eden diğer üye devletler ise, çekimser kalan devletin bu konudaki iradesine saygı göstereceklerdir. Karşılıklı dayanışma ruhu içinde, çekimser kalan üye devlet birliğin kararı ile çelişecek veya bunu engelleyecek eylemlerden kaçınacaktır. Herhangi bir karara çekimser kalan üye devletlerin oy ağırlıkları, AT'nu kuran Antlaşmanın 205/2. fıkrası uyarınca toplam oyların 1/3'ünü aştığı takdirde sözkonusu kararın alınmayacağı hükme bağlanmıştır.

Maastricht Antlaşması'nın 23. maddesi, Konseyin nitelikli çoğunluk ile alabileceği kararlara da yer vermektedir. Nitelikli çoğunluk ile alınabilecek kararlar aşağıda sunulmaktadır:

- Ortak bir stratejiye dayanan ortak eylemler, ortak pozisyonlar veya başka herhangi bir karar,
- Ortak bir eylemin veya pozisyonun uygulanmasına ilişkin olarak alınabilecek herhangi bir karar.

Bu maddenin 2. fıkrasının ikinci paragrafına göre, Konseyin herhangi bir üyesi, önemli ve açıklanmış bir ulusal politikaya dayanarak bir kararın nitelikli çoğunluk ilkesi ile alınmasına karşı çıkarsa oylama yapılmayacaktır. Konsey bu halde, nitelikli çoğunluk ile alacağı karar uyarınca, konunun oybirliği ile karara bağlanması için Avrupa Parlamentosuna başvurabilecektir.

Aynı maddenin ikinci fıkrasının üçüncü paragrafında, Konseydeki oyların ağırlığının, AB'ni kuran Antlaşmanın 205/2. fıkrasına göre belirleneceği belirtilmektedir. Bu çerçevede, bir kararın alınabilmesi için en az 10 üye tarafından kullanılacak 62 lehte oya ihtiyaç duyulacaktır⁴⁵. Bu paragrafın hükümleri, savunma ve askeri boyutlu yansımaları olan kararlar bakımından uygulanmayacak ve Konseyin usule ilişkin konularda çoğunluk oyuyla karar alabilecektir.

Diğer devletlerle veya uluslararası örgütler ile yapılabilecek işbirliğinin esasları da Maastricht Antlaşması'nın 24. Maddesi düzenlenmiştir. Bu bağlamda, Konseyin, başkanlığı oybirliği ile bu yönde yetkilendirmesi ilk adım olarak belirlenmiştir. Başkanlık, AB Komisyonu tarafından da desteklenebilecek ve bu çerçevede görüşmeleri başlatabilecektir. Başkanlık tarafından sunulacak bir tavsiye kararı sonucunda, Konsey oybirliği ile bu nitelikte bir işbirliğine gidilmesini onaylayabilecektir. Üçüncü devletler veya diğer uluslararası örgütlerle varılabilecek herhangi bir mutabakatı kendi ulusal mevzuatı nedeniyle uygulamayacağını Konseyde açıklayan bir üye devletin, sözkonusu mutabakat ile bağlı olmaması Antlaşmada hükme bağlanmıştır. Ayrıca, üye devletlerin, herhangi bir mutabakat ile sınırlı bir sürede bağlı olmaları bu madde ile mümkün kılınmıştır.

Maastricht Antlaşmasının 25. maddesi teşkil edilen Siyasi Komitenin yetkilerini ele almaktadır. Siyasi Komite, ODGP'nin kapsadığı alanları izlemek, kendi girişimi veya Konseyin talebi üzerine ODGP çerçevesinde oluşturulacak politikalara görüş sunmak suretiyle katkıda bulunmak üzere yetki sahibi kılınmıştır. Siyasi Komite, aynı zamanda üzerinde anlaşılan politikaların uygulanmasını da izleyebilecektir.

⁴⁵ The Treaty on European Union, Article 23/2, "European Union; Selected Instruments Taken From the Treaties", <http://europa.eu.int>.

Konsej Genel Sekreteri ile ODGP Yüksek Temsilcisinin, ODGP'na ilişkin hususlarda, özellikle politika kararlarının oluşturulmaları, hazırlanmaları ve uygulanmaları bakımlarından Konseye yardımcı olmaları antlaşmanın 26. maddesi kapsamında düzenlenmiştir. Ayrıca, başkanlığın talebi ve Konseyin yetkilendirmesiyle, üçüncü taraflarla siyasi diyalog yürütülmesi de bu madde kapsamında bulunmaktadır.

AB Komisyonunun ODGP'na ilişkin olarak yapılacak çalışmalara tam olarak katılacağı hususu antlaşmada (27. Madde) vurgulanmıştır.

Antlaşmanın ODGP'na yönelik son maddesi, 28. maddedir. Bu maddede, ODGP ile alâkalı idari ve mali konular ele alınmıştır. Buna göre, ODGP'nın eyleme dönüştürülmesine ilişkin bütçe giderleri AB bütçesinden karşılanacaktır. Askeri ve savunma boyutları olan kararlar ve Konseyin oybirliği ile aksini kararlaştırdığı haller dışında, harcamaların AB bütçesinden yapılması kararlaştırılmıştır. Askeri ve savunma boyutları olan harcamalara ilişkin olarak Konseye 23. maddenin birinci fıkrası uyarınca katılmama bildiriminde bulunan üye devletin ilgili karara yönelik olarak bütçe katkısında da bulunmayacağı hükme bağlanmıştır.

ii. Amsterdam Antlaşması

17 Haziran 1997 tarihinde imzalanan Amsterdam Antlaşması'nın temel amaçlarından birisi, ODGP'nı daha etkin hale getirmek ve AB'ni uluslararası politikada etkisini artırabilmesi bakımından daha iyi bir biçimde teçhiz etmektir⁴⁶.

Amsterdam Antlaşması bu çerçevede, ODGP'nın hedefleri ve bu hedeflere ulaşabilmek için AB'nin elinde bulunan imkanlar arasındaki çelişkileri ortadan kaldırmayı hedeflemiştir.

⁴⁶ "The Amsterdam Treaty: A Comprehensive Guide", <http://europa.eu.int>, 1.

AB'nin bu alandaki reform ihtiyacı, özellikle eski Yugoslavya'nın parçalanması sırasında ortaya çıkmıştır. Eski Yugoslavya'daki olaylar, AB'nin, bölgesinde barış ve istikrarı bozucu nitelikte olaylar çıktıktan sonra değil, bu olaylar başlamadan önce harekete geçme yeteneğine sahip olması gerektiğini göstermiştir. Nitekim, eski Yugoslavya'daki bunalım da, AB üyesi ülkelerin eşgüdünden yoksun tek yanlı eylemlerinin zayıflığını gözler önüne sermiştir⁴⁷.

ODGP, Amsterdam Antlaşması ile daha uyumlu araçlarla teçhiz edilmiş ve etkin bir karar alma mekanizması ile güçlendirilmiştir. ODGP'na ilişkin hususlarda nitelikli çoğunluk ile karar almak mümkün hale getirilmiş ve bu yapılırken yapıcı tarafsızlık ile bir üyenin veto ettiği kararların Konseye havale edilmesi kararlaştırılmıştır⁴⁸.

Amsterdam Antlaşması'nın AB'ne yaptığı katkılardan bir başkası, "Ortak Stratejiler" adı altında yeni bir dış politika aracını, "Ortak Eylem" ve "Ortak Pozisyon" olarak adlandırılan diğer iki geleneksel dış politika aracına eklemesi olmuştur.

ODGP'nin ilke ve genel uygulama kurallarını belirleyen Konsey, oydaşma kuralı ile AB'ne üye ülkelerin çıkarlarının ortak olduğu alanlarda, Amsterdam Antlaşması bağlamında, Ortak Stratejiler üzerinde de belirleyici rol oynama yetkisi kazanmıştır. Ortak Stratejilerin hedefleri, geçerli olacakları süre ve AB ile üye ülkelerin ortak stratejiler için sunmaları gerekebilecek araçların belirlenmesi gerekmiştir. Konsey, nitelikli çoğunluk ile Ortak Eylemler ve Ortak Pozisyonlar benimsemek suretiyle Ortak Stratejilerin uygulanmasından sorumlu hale gelmiştir⁴⁹.

Amsterdam Antlaşması'nda da V. Başlık ODGP'na ayrılmıştır⁵⁰. V. Başlığın 11. Maddesi'nin birinci fıkrası, AB'nin bütün dış politika ve güvenlik

⁴⁷ "The Amsterdam Treaty: A Comprehensive Guide", <http://europa.eu.int>, 1.

⁴⁸ "The Amsterdam Treaty: A Comprehensive Guide", <http://europa.eu.int>, 4.

⁴⁹ "The Amsterdam Treaty: A Comprehensive Guide", <http://europa.eu.int>, 4.

⁵⁰ Ayrıntılı bilgi için bakınız: "The Amsterdam Treaty", <http://europa.eu.int>.

politikası alanlarını kapsayan ortak bir dışişleri ve güvenlik politikası tanımlayacağını ve bu politikayı yürürlüğe koyacağını bildirmektedir. Bu politikanın amaçları şunlardır:

- Ortak değerlerin, temel çıkarların ve AB'nin bağımsızlığı ve bütünlüğünün Birleşmiş Milletler (BM) Şartı'na uygun olarak korunması.
- AB'nin güvenliğinin bütün yönleriyle geliştirilmesi.
- BM Şartı ilkeleri ve Helsinki Nihai Senedi ilkelerine ve Paris Şartı amaçlarına uygun olarak, dış sınırlar da dahil olmak üzere, barışın korunması ve uluslararası güvenliğin güçlendirilmesi.
- Uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi.
- Demokrasi ve hukuk devleti ile insan haklarına ve temel özgürlüklere saygının geliştirilmesi ve güçlendirilmesi.

11. Maddenin ikinci fıkrası, üye devletlerin, AB'nin dış politika ve güvenlik politikasını, bağlılık ve karşılıklı dayanışma ruhu içinde tam ve faal olarak destekleyeceklerini teyit etmektedir. Ayrıca, üye devletlerin, siyasi dayanışmalarını karşılıklı olarak geliştirmek ve ilerletmek için birlikte çalışacakları hükme bağlanmıştır. Üyelerin, AB'nin çıkarlarına karşı olan veya AB'nin uluslararası ilişkilerde bir birleştirici güç olarak etkinliğini zedeleyebilecek eylemlerden kaçınacakları ve AB Konseyinin bu ilkelere uyulmasını sağlayacağı anılan fıkra da ayrıca ifade edilmektedir.

Antlaşmanın 12. Maddesi, AB'nin sözkonusu amaçları nasıl uygulayacağını anlatmaktadır. Uygulamaya ilişkin bu hususlar aşağıda belirtilmektedir:

- ODGP ilkeleri ve ODGP için genel yönlendirici ilkeler tanımlanacaktır.
- Ortak stratejiler üzerinde karar verilecektir.

- Ortak eylemler uygulanacaktır.
- Ortak tutumlar benimsenecektir.
- ODGP uygulanırken, üye ülkeler arasında işbirliği geliştirilecektir.

Antlaşmanın 13. Maddesi ise, Konseyin ODGP'na ilişkin yetkilerini ortaya koymaktadır. Söz konusu maddenin fıkraları aşağıda sunulmuştur:

- Konsey, savunmaya etkileri olan konular da dahil olmak üzere, ODGP'nın ilkelerini ve bu politika için genel yönlendirici ilkeleri tanımlar.
- Konsey, üye devletlerin önemli ortak çıkarlarının olduğu alanlarda AB tarafından yürürlüğe konacak ortak stratejiler üzerinde karar verir. Ortak Stratejiler, ODGP'nın amaçlarını, sürelerini, AB ve üye devletler tarafından kullanılabilme yollarını ifade etmektedir.
- Konsey, tanımlanmış olan genel yönlendirici ilkelere dayanarak, ODGP'nı yürürlüğe koymak için gerekli kararları alır.
- Konsey, ortak eylem ve ortak tutumlar benimseyerek, ortak stratejiler önerir ve bunları yürürlüğe koyar.
- Konsey, eylemlerinin bütünlüğünü, uyumunu ve etkinliğini sağlamakla yükümlüdür.

Antlaşmanın 14. maddesi, ODGP çerçevesinde Konseyin ortak eylemlerini düzenlemektedir. Bu madde altındaki fıkralarda yer alan hususlar özetle aşağıda sunulmuştur:

“Ortak Eylemler, üye devletleri bağlayacaktır. Konsey, AB Komisyonu'ndan, bir Ortak Eylemin uygulamaya geçirilmesi için ODGP'na ilişkin her türlü uygun nitelikteki önerileri sunmasını talep etme hakkına sahiptir. Ortak Eylemin benimsendiği şartlarda değişiklik olması halinde veya Ortak Eyleme ilişkin AK kararı uygulanamadığında, üye devletler, Ortak Eylemin genel amaçlarını da dikkate alarak, gerekli tedbirleri alabilirler. İlgili üye devlet, bu

tedbirlerden Konseyi haberdar edecektir. Ortak Eylemin yürürlüğe konulmasında önemli bir güçlük var ise, ilgili üye devlet, bu güçlükleri, tartışılmak ve çözüm aranmak üzere Konseye iletecektir. Sorunlara önerilecek çözümler, Ortak Eylemin amaçlarına aykırı ve etkinliğini ortadan kaldırııcı nitelikte olmayacaktır.”

Madde 15 ise, Konseyin ortak tutumlar belirleyeceğini, bu bağlamda, AB'nin coğrafi veya tematik nitelikteki belirli bir konuya yaklaşımını tanımlayacağını ve AB'ne üye devletlerin de kendi ulusal politikalarının ortak tutumlara uygunluğunu sağlayacaklarını hükme bağlamıştır.

AB'ne üye devletler bakımından geçerli olacak sorumlulukları Madde 16 ifade etmektedir. Buna göre, AB'ne üye devletler, ortaklaşa gerçekleştirecekleri eylemler vasıtasıyla AB'nin etkisinin mümkün olabilecek en iyi biçimde ortaya konabilmesini teminen, uyumlu bir şekilde, AB'nin genel çıkarlarına ilişkin herhangi bir dış politika ve güvenlik politikası konusu hakkında birbirlerini bilgilendirecek ve danışmalarda bulunacaklardır.

ODGP'nin geleceğine ilişkin hususlar Madde 17'de ele alınmıştır. 17. Maddenin ilk paragrafı, ODGP'nin, Konsey bu yönde bir karar alırsa, ortak savunma anlayışına dönüşebilecek bir ortak savunma politikasının zaman içinde oluşturulması da dahil olmak üzere, AB'nin güvenliği ile ilgili bütün sorunları kapsayacağını belirtmektedir. Bu halde, Konsey, AB'ne üye devletlere kendi anayasaları çerçevesinde böyle bir kararı benimsemelerini tavsiye edecektir.

Bu maddenin ikinci paragrafı BAB'ne atıfta bulunmaktadır. BAB, operasyonel kapasiteye de kavuşturulmak suretiyle, AB'nin ayrılmaz bir parçası olarak tanımlanmaktadır. BAB'nin, ODGP'nin savunma yönlerinin belirlenmesi yolunda AB'ni desteklemesi öngörülmüştür. Konseyin bu yönde bir karar vermesi halinde, AB, BAB ile daha yakın kurumsal ilişkiler geliştirebilecektir. Bu

çerçevede, BAB ile AB'nin bütünleşme olasılığı da hükme bağlanmıştır. Konsey, AB'ne üye devletlere bu yönde tavsiyede bulunabilecektir.

17. Maddede, NATO'ya atıfta bulunularak, AB bakımından Amsterdam Antlaşması ile gündeme gelmekte olan AB politikasının üye devletlerin ulusal güvenlik ve savunma politikalarına hanel getirmeyeceği ve savunmalarını NATO politikalarıyla uyumlu bir şekilde belirlemiş olan AB üyelerinin sorumluluklarına da saygı gösterileceği ifade edilmektedir. Ayrıca, silah sanayii alanında işbirliğinin teşvik edilmesi yoluyla, AB üyesi devletler uygun gördükleri ölçüde, bir ortak savunma politikasının çerçevesinin aşamalı olarak oluşturulmasının desteklenmesi kararlaştırılmıştır.

Bu maddenin üçüncü fıkrası, AB'nin, savunma boyutu bulunan kararlarını ve faaliyetlerini değerlendirmek ve yürürlüğe koymak için BAB'den yararlanacağını ifade etmek suretiyle, AB ile BAB'nin ODGP'na yönelik bütünleşme sürecini açıkça ortaya koymaktadır. AB, BAB'den yukarıda belirtilen görevleri yerine getirmek amacıyla yararlandığı durumlarda, bütün üye devletler bahse konu görevlere tam olarak katılmaya hak kazanabileceklerdir. AB, BAB'nin ilgili kurumları ile mutabakat halinde, sözkonusu görevlere katkıda bulunan bütün üye devletlerin BAB'nin kararlarının planlamasına tam olarak ve eşit koşullarda katılımının sağlanabilmesi amacıyla uygulanabilir düzenlemeleri yapmak yükümlülüğünü üstlenmiştir. Burada bahse konu savunma etkisi olan kararların, NATO bağlamında üye devletlerin sorumluluklarına hanel getirmeyeceği bir defa daha vurgulanmıştır. Ayrıca, BAB ve NATO çerçevesinde devletlerin ikili planda işbirliği yapmalarının engellenmeyeceği de hükme bağlanmıştır.

ODGP'na ilişkin konularda AB'ni Dönem Başkanı ülkenin temsil edeceği 18. Maddede belirtilmiştir. Başkanlığın, bu bağlamda alınabilecek kararların uygulanmasından sorumlu olması öngörülmüştür. Başkanlığa, bu faaliyetlerinde ODGP Yüksek Temsilcisi görevini üstlenecek olan Konsey Genel Sekreteri yardımcı olacaktır. AB Komisyonu'nun da Dönem Başkanı üye ülkeye ODGP

bakımından yardımcı olması karara bağlanmıştır. Konsey bu madde kapsamında, gerekli gördüğü hallerde, belirli konularda yetkili özel temsilci atama hakkını saklı tutmuştur.

Üye devletlerin dış politikalarında uyumlu ve eşgüdüm halinde hareket etmeleri Amsterdam Antlaşması'nda 19. Madde kapsamında bir defa daha teyit edilmiştir. Uluslararası kuruluş ve uluslararası konferanslar kapsamında, üye devletlerin AB'nin ortak tutumlarını savunmaları, bütün üye devletlerin katılmadığı uluslararası toplantı ve benzeri etkinliklere katılan üyelerin, katılmayan üyeleri, ortak çıkarları ilgilendiren konulardan haberdar etmeleri, BM Güvenlik Konseyi üyesi olan AB ülkelerinin hareket tarzları, AB Komisyonu delegelerinin ve üye devletlerin diplomatik ve konsolosluk temsilcilerinin, uluslararası konferanslarda işbirliği yapmalarına ilişkin hususlar da keza Amsterdam Antlaşması'nda yinelenen hususlar arasında yer almaktadır.

21. Madde, Maastricht Antlaşması'nda da yer aldığı üzere, AB Dönem Başkanlığının, ODGP'na ilişkin olarak temel nitelikteki hususlar ve tercihlerin belirlenmesinde Avrupa Parlamentosuna danışacağını ve Parlamentonun görüşlerini dikkate alacağını tekrarlamıştır. Burada yer alan hususlar Maastricht Antlaşması'nın bir defa daha yinelenmesidir.

ODGP'na ilişkin olarak üye devletlerin denetleme faaliyetleri Amsterdam Antlaşması'nda da, Maastricht Antlaşması'nda olduğu gibi 22. maddede düzenlenmiştir. Burada yer alan bütün hususlar Maastricht Antlaşması'nın teyidi mahiyetindedir.

Amsterdam Antlaşması'nın V. Başlığı altındaki 23. Madde, karar alma sürecini Maastricht Antlaşması'na nazaran daha genel bir şekilde ele almaktadır.

V. Başlığın uygulanmasına ilişkin olarak, bir veya birden fazla devlet veya uluslararası kuruluş ile anlaşma yapılması konusu, 24. Madde ile Maastricht Antlaşması'na paralel bir şekilde düzenlenmiştir.

Amsterdam Antlaşması'nda ODGP bağlamında Siyasi Komitenin yetkileri, 25. Madde ile Maastricht Antlaşması'na benzer bir şekilde ele alınmıştır. Bu maddede Maastricht Antlaşması'na ek olarak, Siyasi Komitenin, Dönem Başkanlığının ve AB Komisyonu'nun yetki ve sorumluluklarına hanel getirmeksizin ilgili politikaların uygulanmasını izleme yetkisi bulunduğu belirtilmiştir.

Amsterdam Antlaşması'nın 26. Maddesinin de keza Maastricht Antlaşması'na paralel bir şekilde kaleme alındığı dikkati çekmektedir.

AB Komisyonu'nun, ODGP alanında yürütülen bütün çalışmalara tam olarak ortak edileceği ve ODGP'na ilişkin harcamaların AB bütçesinden yapılacağı, sırasıyla Madde 27 ve Madde 28'de, Maastricht Antlaşması'na paralel şekilde Amsterdam Antlaşması'nda bildirilmiştir.

b) Zirveler

i. Köln Zirvesi

Avrupa Birliği'nin 3-4 Haziran 1999 tarihlerinde Köln'de yapılan zirvesinde, Amsterdam Antlaşması'nın 1 Mayıs 1999 tarihinde yürürlüğe girmesinden sonra meydana gelen gelişmeler ele alınmıştır. Zirvede, ekonomik konular ve istihdam gibi AB bakımından önemi haiz konuların yanısıra, OGSP⁵¹

⁵¹ Maastricht ve Amsterdam Antlaşmaları'nda Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP), "Common Foreign and Security Policy" (CFSP) şeklinde kullanılan terim, Köln ve Helsinki Zirvelerinde Avrupa Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (AOGSP), "Common European Policy on Security and Defence" (CEPSD) olarak yer almıştır. Anılan Zirveler incelenirken okuma kolaylığı sağlamak üzere AOGSP, OGSP olarak belirtilecektir.

Feira Zirvesi OGSP'yi "Common European Security and Defence Policy" (CESD) olarak kullanmıştır. Feira Zirvesi için de okuma kolaylığı olmak üzere OGSP kısaltmasından faydalanılacaktır.

da görüşülmüştür. Eski NATO Genel Sekreteri Javier Solana Madariaga'nın Konsey Genel Sekreterliği ve OGSP Yüksek Temsilciliği'ne atanması zirve sırasında öncelikle karara bağlanan hususlar arasında bulunmaktadır⁵².

Köln Zirvesi Başkanlık Bildirisi'nin 55. Paragrafı OGSP'na ayrılmıştır. Bu başlık altında, Konseyin Zirve vesilesiyle OGSP'nı ele almayı sürdürdüğü ve Başkanlık Bildirisi'nin İkinci Ekinde de bu konuda ayrı bir bildiri yayınladığı ifade edilmektedir. Bu çerçevede, Almanya'nın Dönem Başkanlığı sırasında yapılan OGSP'na ilişkin çalışmaların memnuniyetle karşılandığı ve Başkanlık Bildirisi'nin Üçüncü Eki'nin bu alanda gelecekte gerçekleştirilecek faaliyetlerin temelini oluşturacağı kaydedilmiştir. Konsey, Dönem Başkanlığının bu alandaki faaliyetleri devam ettirerek, konuya ilişkin gelişmelerin Helsinki Zirvesi'ne rapor edilmesini istemiştir⁵³.

Başkanlık Bildirisi'nin 56. Paragrafında, Avrupa Birliği Konseyi, AB Genel İşler Konseyini, güvenliğin bütün boyutlarını ele almaya davet etmiştir. Burada amacın, AB'nin ve üye ülkelerin askeri nitelikte olmayan, bunalımlara müdahale güçlerinin daha etkin biçimde eşgüdümünün sağlanması olduğu aynı paragrafta belirtilmiştir. Bu alandaki görüşmelerin, ulusal planda mevcut olan sivil kaynakların ve deneyimin OGSP'nda mevcut diğer unsurları tamamlayıcı şekilde bir havuzda toplanması hususunu da içerebileceği bildirilmiştir.

Başkanlık Bildirisi'nde, AB'nin Amsterdam Antlaşması ile gündeme getirdiği Ortak Stratejinin ilk defa Rusya Federasyonu ile ilişkiler konusunda kullanıldığı dikkati çekmektedir⁵⁴. Nitekim, bu husus Bildirinin 79. Paragrafında belirtilmiştir. Keza, Başkanlık Bildirisi'nin İkinci Eki, Konseyin Rusya

OGSP, Nice Zirvesi ile Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası, (AGSP), "European Security and Defence Policy" (ESDP) haline gelmiştir. Nice Zirvesi ele alınırken AGSP kısaltmasından yararlanılacaktır.

⁵² Ayrıntılı bilgi için bakınız: "Cologne European Council – Presidency Conclusions", Press Release Information: Cologne (04-06-1999) Document 150/99, <http://europa.eu.int>.

⁵³ "Cologne European Council – Presidency Conclusions", Press Release Information: Cologne (04-06-1999) Document 150/99, 55. Paragraph, <http://europa.eu.int>.

⁵⁴ "Cologne European Council – Presidency Conclusions", Press Release Information: Cologne (04-06-1999) Document 150/99, 78. Paragraf, <http://europa.eu.int>.

Federasyonu'na yönelik Ortak Stratejisini içermektedir. Başkanlık Bildirisi, Ukrayna, Akdeniz Bölgesi, Ortadoğu Barış Süreci ve Balkanların Batısı için de AB'nin Ortak Stratejiler geliştirmesini hatırlatmıştır⁵⁵.

Konsey Köln Zirve Toplantısı Başkanlık Bildirisi'nin III. Eki, "Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının Güçlendirilmesi" başlığını taşımaktadır⁵⁶.

Ek III'ün giriş paragrafında, AB'nin uluslararası planda üstlendiği rolü tam olarak oynaması yönündeki kararlılık ifade edilmiştir. Bu amaçla, AB Konseyi'nin, birliğe gerekli olabilecek araç ve imkanları verme niyeti beyan edilmiştir.

Birinci maddenin ikinci paragrafında, OGSP'nin amaçlarına ulaşılabilmesi ve ortak savunma politikasının aşamalı olarak oluşturulması için, AB Konseyinin, Avrupa Birliği Antlaşmasında belirtilen ve Petersberg Görevleri olarak tanımlanan, çatışmaların önlenmesi ve kriz yönetimi konularında karar alma yeteneğine sahip olması gerektiği vurgulanmıştır. AB'nin bu şekilde hareket edebilmesi için, inanılır askeri güçlerle desteklenen özerk hareket etme kabiliyetine, gerekli hazırlığa ve askeri güçlerini kullanma kararını verebilme araçlarına sahip olması gerektiği belirtilmiştir. Bu şekilde müdahale edilecek uluslararası bunalımlarda, NATO hareketlerine hâle getirilmeyecek biçimde hareket edileceği karara bağlanmıştır. AB'nin, yukarıda belirtilen şekilde hareket etmek suretiyle, BM Şartı çerçevesinde uluslararası barış ve güvenliğe katkıda bulunacağı belirtilmiştir.

Konsey, EK III'ün ikinci maddesinde, AB'nin çatışmaların önlenmesi ve kriz yönetiminde olabilecek görevlerini tam olarak üstlenmesi için uygun yetenekler ve araçlara sahip olması gerektiğini bildirmiştir. Bu bağlamda Konsey, üye devletlerin, mevcut askeri yeteneklerini daha etkin hale

⁵⁵ "Cologne European Council – Presidency Conclusions", Press Release Information: Cologne (04-06-1999) Document 150/99, 80. ve 83. Paragraflar, <http://europa.eu.int>.

⁵⁶ Ayrıntılı bilgi için bakınız: "European Council Declaration on Strengthening the Common European Policy on Security and Defence", Annex III, <http://europa.eu.int>.

getirecekleri taahhüdünde bulunmuştur. Askeri planda daha etkin güçlerin teşkil edilmesinin, özellikle istihbarat, stratejik taşımacılık, komuta ve denetim alanlarında birlik askeri güçlerinin geliştirilmesi ve değişen şartlara uyumlu hale getirilmeleri gibi hususları kapsadığı bu maddede kaydedilmiştir.

Konsey, dinamik nitelikte ve dış rekabete dayanabilecek bir savunma sanayi ve teknoloji altyapısının devamlı şekilde güçlendirilmesi gereğini ikinci maddenin üçüncü paragrafında ortaya koymuştur. İlgili Avrupa ülkelerinin ortak oldukları savunma sanayi firmalarının yeniden yapılandırılmaları yolunda Konsey kararlı olduğunu keza bildirmiştir. Avrupalı sanayi firmaları arasında daha yakın ve verimli işbirliğinin tesisi amacıyla gayret gösterileceği hükme bağlanmıştır. Bu paragrafın son cümlesinde, askeri ihtiyaçların uyumlulaştırılması, planlanması ve silah alımlarında, üye devletler uygun buldukları ölçüde işbirliğinin geliştirilmesi imkanlarının araştırılacağı ifade edilmektedir.

Ek III'ün Üçüncü Maddesi, NATO 1999 Vaşington Zirvesi'ne atıfta bulunmaktadır. AB'nin çatışmaların önlenmesi ve kriz yönetimi alanlarında daha etkin olmasının, NATO ittifakının canlılığının sürdürülmesine katkıda bulunacağını bu zirve sırasında teyit edilmesinden memnuniyet duyulduğu belirtilmiştir. AB bu süreçte ilerledikçe, NATO ile AB arasında karşılıklı ve etkin danışmaların, işbirliğinin ve şeffaflığın tesis edileceği vurgulanmıştır..

Bu maddenin ikinci paragrafında, NATO üyeleri ile tarafsız ve bağlantısız AB üyelerinin de katılabilecekleri, AB önderliğinde etkin bir kriz yönetimi oluşturulmak istendiği bildirilmiştir. Bu statüdeki NATO ve AB üyelerinin, AB önderliğindeki hareketlara tam olarak ve eşit şartlarda katılabilecekleri kaydedilmiştir. AB üyesi olmayan müttefikler ile ortak ülkelerin sürece katılımları için gereken bütün düzenlemelerin gerçekleştirileceği bu maddenin son paragrafında ifade edilmiştir.

Ek III'ün dördüncü maddesi, Alman Dönem Başkanlığı sırasında hazırlanan konuya ilişkin raporun Konsey tarafından onayladığını kayda geçirmiştir. Söz konusu rapor, ayrıntılı olarak aşağıda ele alınacaktır.

Ek III'te, AB'nin geliştirilmesi sürecinde Konseyin yeni bir adım atmaya kararlı bulunduğu bildirilmiştir (Beşinci madde ilk paragraf). AB Genel İşler Konseyi, OGSP'na ilişkin olarak AB'nin amaçlarına ulaşılabilmesi için gereken şartları yaratmak ve tedbirleri almak üzere görevlendirilmiştir. AB'nin bu alandaki amaçları, Petersberg Görevleri bağlamında gündeme gelen yeni sorumluluklarını yerine getirmek üzere gerekli olabilecek BAB işlevlerinin belirlenmesi ve bunların AB işlevleri olarak tanımlanmasını da içermektedir. AB Konseyi, bu amaçla, gerekli kararları 2000 yılı sonuna kadar almayı öngörmüştür. Bu şartların oluşması halinde, BAB'nin örgütsel işlevlerini yerine getirmiş olacağı, üye devletlerin ortaklaşa güvenlik garantilerinin bu durumdan etkilenmeyeceği ve NATO ittifakının üye devletlerin güvenliklerinin temeli olduğu belirtilmiştir.

Avrupa Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası Hakkında Alman Dönem Başkanlığının Köln Zirvesine Raporu:

Dönem Başkanlığı Raporu'nun Giriş Bölümü'nde, OGSP hakkındaki gelişmeler özetle belirtilmiş ve NATO Vaşington Zirvesinde, dış politika ve güvenlik alanlarında daha da güçlenmiş bir AB'nin NATO ittifakına güç katacağı tespiti vurgulanmıştır⁵⁷.

OGSP'nın güçlendirilmesi için temel hedefin, Avrupa'nın güvenlik ve savunma alanlarında kendi politikasını geliştirmesi olduğu raporun ikinci maddesinde ifade edilmektedir. Bu hususta ilerleme kaydedilmesi için, inandırıcı bir askeri güce dayalı özerk hareket etme kabiliyeti ve uygun karar alma mekanizmalarının oluşturulması gerektiği bu maddede kaydedilmiştir. AB

⁵⁷ Ayrıntılı bilgi için bakınız: "Presidency Report on Strengthening of the Common European Policy on Security and Defence", <http://europa.eu.int>.

Konseyinin bu çerçevede, sahip olduğu bütün siyasi, ekonomik ve askeri araçlara dayanarak uluslararası bunalımlara müdahale etme imkanına kavuşacağı da ikinci maddede bildirilmektedir.

Raporda, Petersberg Görevleri'nin Amsterdam Antlaşması kapsamına dahil edilerek AB müktesebatına eklenmiş olduğu, Petersberg Görevleri sıralanmak suretiyle açıklanmaktadır⁵⁸.

Raporda ayrıca, AB'nin çabalarının odak noktasının, kriz yönetiminde Petersberg Görevleri kapsamında harekete geçebilmek için gereken askeri ve diğer imkanlara AB'nin kavuşturulması olarak ifade edilmiştir. Bu alanda, AB'nin ihtiyaç duyduğu kapasiteyi oluşturmak için en acil şekilde harekete geçmesi gerektiği bildirilmiştir. AB'nin, kriz yönetimi için gerekli askeri kapasiteyi oluşturmasının, AB'ni Kuran Antlaşmanın V. Başlığı kapsamında OGSP ve aynı antlaşmanın aşamalı olarak ortak savunma politikasının çerçevesinin çizilmesi faaliyetlerinin birer parçası olarak değerlendirilmesi gereğine işaret edilmiştir.

Raporda, NATO'ya gönderme yapılarak, ittifakın üyelerinin ortak güvenliklerinin temeli olduğu teyit edilmiş ve Vaşington ve Brüksel Antlaşmalarının 5. Maddelerinin imzacı üye devletler bakımından her hâl ve şartta korunacakları hükme bağlanmıştır. Ayrıca, AB politikasının, üye devletlerin güvenlik ve savunma politikalarının özel niteliklerine hâlel getirmeyeceği teyit edilmiştir.

Raporun "Karar Alma Süreci" başlığını taşıyan 3. Maddesi, AB'nin Petersberg Görevlerini etkin bir şekilde sevk ve idaresi için gerekli siyasi denetim ve stratejik yönlendirmenin sağlanmasının, güvenlik ve savunma alanlarında karar alma sürecine ilişkin düzenlemelerin yapılmasına bağlı bulunduğunu ifade etmektedir.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

⁵⁸ Bu görevler, insani, kurtarma, barışı koruma ve askeri güçlerin, kriz yönetimi bağlamındaki barışı kurma görevlerini içermektedir.

AB'nin, karar alma sürecini bu alanlarda teşkil etmesinin yanısıra, durum analizi, istihbarat kaynakları ve uygun stratejik planlama yeteneklerine de ihtiyaç duyduğu Üçüncü Madde kapsamında belirtilmektedir. AB'nin bu amaçla ihtiyaç duyabileceği hususlar ise aşağıda belirtilmektedir:

- Genel İşler Konseyi'nin, gerektiği hallerde Savunma Bakanları ile birlikte düzenli veya "ad hoc" olarak toplanması.
- Brüksel'de, siyasi ve askeri deneyimi haiz yetkililerden oluşacak bir Siyasi ve Güvenlik Daimi Komitesi oluşturulması.
- Siyasi ve Güvenlik Daimi Komitesi'ne tavsiyede bulunacak ve askeri yetkililerden oluşacak bir AB Askeri Komitesi'nin teşkil edilmesi.
- AB Genelkurmayının kurulması ve bu bağlamda bir Askeri Merkezin oluşturulması.
- Uydu Merkezi, Güvenlik Araştırmaları Enstitüsü vb organların teşkili.

Özellikle askeri boyut ihtiva eden kriz yönetimi görevlerinin ifasına ilişkin kararların, AB'ni Kuran Antlaşmanın 23. Maddesi uyarınca alınacağı bu bağlamda teyit edilmiştir. Üye devletlerin ulusal askeri güçlerini konuşlandırmaya ilişkin kararları kendilerinin alma haklarının saklı tutulduğu karara bağlanmıştır.

Raporun, "Uygulama" başlığını taşıyan 4. Maddesi, üye devletlerin, askeri yeteneklerini geliştirmeleri, bir askeri komuta merkezi kurulması ve sözkonusu şekilde hareket edilirken de "duplication"a meydan verilmemesi gerektiğini belirtmektedir. Askeri yeteneklerin, konuşlandırılabilir, sürdürülebilir, esnek, hareketli ve "interoperable" nitelik taşımaları hususu hükme bağlanmıştır.

AB önderliğindeki hareketlerin etkin bir şekilde yürütülebilmesi için, AB'nin sözkonusu hareketi, NATO imkan ve kabiliyetlerine başvurarak veya bu

imkan ve kabiliyetlere başvurmadan gerçekleştireceğine ilişkin kararı vermesi gerektiğinin altı çizilmiştir. AB'nin kendi önderliğindeki harekatlarda NATO imkan ve kabiliyetlerine başvurmaması halinde, çok uluslu ve ulusal Avrupa güçlerinin geliştirilmesine ihtiyaç duyulacağı bildirilmiştir.

Raporun 4. Maddesi bağlamında dile getirilen bir diğer husus da, 1999 NATO Vaşington Zirvesi çerçevesinde gelecekte gerçekleştirileceği belirtilen ilave düzenlemelerin, AB'nin NATO askeri planlama kabiliyetlerinden yararlanması güvencesini sağlaması ve önceden belirlenmiş NATO kabiliyetleri ile ortak imkanlarının AB'nin kullanımına açık bulundurulacağı hususunu içermesinin beklendiğidir.

Raporun Beşinci ve son Maddesinde, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının başarıyla oluşturulması için gerekli şartlar sıralanmıştır. Bunlar:

- Tarafsız olanlar dahil, bütün AB üyesi ülkelere AB harekatlarına tam ve eşit statüde katılım imkanları sağlanması.
- AB üyesi olmayan, NATO üyesi Avrupalı müttefiklerin AB önderliğindeki harekatlara mümkün olabilen en üst seviyede katılımlarının temini için tatmin edici düzenlemelerin yapılması.
- Konseyin, genel ilkeler ve politikaya ilişkin konuları görüşme ve karara bağlama hakkı olarak ifade edilebilecek; AB'nin karar verme özerkliğine halel getirmeksizin, AB önderliğinde gerçekleştirilecek harekatlarda bütün katılımcıların harekatın yürütülmesinde eşit haklara sahip olması.
- NATO ve AB arasında etkin bir danışma ve işbirliği sürecinin gelişmesinin sağlanması.
- BAB'ne ortak üyelerin de, AB önderliğindeki harekatlara dahil olmalarının sağlanmasına yönelik değerlendirmelerin yapılması.

ii. Helsinki Zirvesi

AB'nin 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde gerçekleştirdiği Helsinki Zirvesi Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (OGSP) bakımından önem taşıyan hususların ele alındığı bir toplantı olmuştur⁵⁹.

Helsinki Zirvesi Sonuç Bildirisi'nin II. Başlığı, OGSP'na ayrılmıştır. Sonuç Bildirisi'nin IV. Ek'ini, OGSP'na dair Başkanlık İlerleme Raporu oluşturmaktadır. IV. Ek'te, OGSP'nın güçlendirilmesi bağlamında, birliğin askeri ve askeri olmayan kriz yönetimi kabiliyetlerinin geliştirilmesine dair hususlara yer verilmiştir (25. Madde).

Bildiride, birliğin uluslararası barış ve güvenliğe, BM Şartı uyarınca katkıda bulunacağı ve BM Güvenlik Konseyi'nin bu alanda asli sorumluluğa sahip olacağı teyit edilmiştir (26. Madde).

AB, özerk karar alma yetenekleri geliştirerek, NATO'nun bütün olarak katılmadığı uluslararası bunalımlarda, AB önderliğinde harekatlara girişme ve bu harekatları yürütme yolunda kararlılığının altını çizmiştir (27. Madde). Bu süreçte AB'nin gereksiz "duplication"dan kaçınacağı ve sürecin bir AB Ordusu kurulması anlamına gelmeyeceği keza bu maddede ifade edilmektedir.

Konsey, Köln Zirvesi sonuçlarına ve Başkanlık Raporu'na atıfla, aşağıda sunulan konularda anlaşmaya vardığını ilan etmiştir (28. Madde):

- AB önderliğindeki harekatlarda gönüllü olarak işbirliği yapacak olan üye devletler, Petersberg Görevlerini en az bir yıl süre ile tam manasıyla yerine getirebilecek ve iki ay içinde göreve hazır olacak

⁵⁹ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

"Presidency Conclusions: Helsinki European Council", ve "Annexes to the Presidency Conclusions: Helsinki European Council", <http://www.europa.eu.int>.

50.000-60.000 kişiden oluşacak askeri güçleri 2003 yılında teşkil edeceklerdir.

- AB'nin kurumsal bütünlüğüne halel getirilmeksizin, Konsey bünyesinde yeni siyasi ve askeri altyapı ve organlar oluşturulacaktır. Bu organlar ile, AB'nin yukarıda anılan nitelikteki hareketleri siyasi ve stratejik olarak idare etmesi ve yönlendirmesi sağlanacaktır.
- AB üyesi bütün ülkelerin ihtiyaçları dikkate alınarak, AB ile NATO arasında, danışma ve işbirliğinin tesisi için yöntemler geliştirilecektir.
- AB'nin karar alma özerkliği korunurken, AB üyesi olmayan NATO üyelerinin ve diğer ilgili ülkelerin AB önderliğindeki kriz yönetimi hareketlerine katılımlarının sağlanması için uygun düzenlemeler yapılacaktır.
- AB ve üye devletlerin ellerindeki çeşitli sivil araç ve kaynakların, askeri nitelikteki araç ve kaynaklar ile paralel olarak etkin ve eşgüdüm halinde kullanımı için sivil bir kriz yönetim mekanizması kurulacaktır.

Konsey, bildirinin 29. Maddesinde, Çatışmaların Önlenmesi ve Sivil Kriz Yönetimi Komitesine ilişkin raporların AB Genel İşler Konseyi'nde öncelikli olarak ele alınmasını ve bu alanlardaki çalışmaların ilerletilmesini yeni dönem başkanlığından, Konsey Genel Sekreteri ve Özel Temsilci'den istemiştir. Yeni Dönem Başkanlığı, önce Lizbon AB Zirve toplantısında ele alınmak üzere, İlk Aşama İlerleme Raporu ve bilahare Feira Zirvesi'nde değerlendirilmek için Nihai Rapor hazırlamaya davet olunmuştur. Söz konusu ilk raporda, bu alanlarda uygun tavsiye ve önerilerin yer alması istenmiş ve söz konusu tavsiye ve öneriler sonucunda AB müktesebatında değişiklik yapılması gerekip gerekmediğinin de rapora eklenmesi istenmiştir. Bu maddenin son unsuru olarak, AB Genel İşler Konseyi, 2000 yılı Mart ayından itibaren Konsey çerçevesinde geçiş dönemi organlarının oluşturulmasına ve gerekli diğer düzenlemeleri yapmaya başlamak suretiyle bildiri kapsamındaki kararları uygulamaya davet edilmiştir.

Helsinki Başkanlık Bildirisi'nde dış ilişkilere ayrıca atıfta bulunulan bir başka bölüm de bulunmaktadır. Yüksek Temsilci Javier Solana'nın atanması ile birliğin dış ve güvenlik politikasının yeni bir ivme kazandığı "Dış İlişkiler" başlıklı beşinci bölümde ifade edilmektedir⁶⁰. Birliğin, dış politika ve güvenlik alanlarında azami şekilde uyumla hareket etmesini sağlayan ortak stratejiler, nitelikli çoğunluk oyu ile karar alınabilmesi ve Amsterdam Antlaşması'nın ilgili hükümleri çerçevesinde, harekete geçebilmek için daha fazla imkana kavuştuğu bu madde bağlamında teyit edilmiştir. Konsey, bu bölümde son olarak birliğin elindeki çeşitli imkanları kullanarak Yüksek Temsilci ve AB Komisyonunun sağlayacağı katkılar ile daha etkin ve kapsamlı bir dış politika ve güvenlik politikası izlemesi çağrısında bulunmuştur.

Helsinki Sonuç Bildirisi Dördüncü Eki; "Avrupa Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının Güçlendirilmesi ve AB'nin Sivil Kriz Yönetimi" Konulu Başkanlık Raporu⁶¹

Helsinki Zirvesi Sonuç Bildirisi'nin Dördüncü Eki, OGSP hakkındadır. Dördüncü eki oluşturan Başkanlık Raporu'nda, AB Dönem Başkanlığı'nın, askeri ve sivil kriz yönetimi alanlarında OGSP'nı daha da geliştirme yolunda Köln Zirvesi ile verilen görevi öncelikle ele aldığı bildirilmiştir.

Bu amaçla yürütülen çalışmaların birbirlerini tamamlayan iki gelişme raporu ortaya çıkardığı, raporların, Köln Zirvesinde belirlenmiş olan amaçlar çerçevesinde, 2000 yılı sonuna kadar gerekli kararların alınarak, somut tedbirler getirilmesini içerdiği ve AB Antlaşmalarında değişikliğe ihtiyaç olup olmadığının değerlendirileceği Başkanlık Raporu'nda ayrıca ifade edilmiştir.

⁶⁰ "Presidency Conclusions: Helsinki European Council", 54. madde, <http://europa.eu.int>.

⁶¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

Presidency Conclusions, Helsinki, 10-11 Aralık 1999, Annex IV, (SN 300/99 Annexes), <http://www.europa.eu.int>

Başkanlık Raporu, AB üyesi ülkelerin, AB Antlaşmasında belirlenmiş olan çatışmaların önlenmesi ve kriz yönetimi alanlarındaki (Petersberg Görevleri) sorumluluklarını tam olarak yerine getirebilmek bakımından, daha etkin askeri kabiliyetler geliştirmeyi ve bu görevleri yerine getirebilmek için yeni askeri ve siyasi yapılar teşkil etmeyi kararlaştırdıklarını belirtmektedir. Bu bağlamdaki amacın, NATO'nun tam olarak katılmadığı durumlarda, AB'nin özerk karar alma yeteneği ile uluslararası bunalımlar karşısında AB önderliğinde askeri hareketleri başlatmak ve yürütmek olduğu bildirilmiştir. Ayrıca AB üyelerinin, sivil kriz yönetimi alanlarında ellerinde bulunan kaynaklardan daha etkin biçimde yararlanacakları ve bu alandaki yeteneklerini geliştirecekleri kaydedilmiştir. Acil müdahale yeteneklerinin geliştirilmesine daha fazla önem verileceği hükme bağlanmıştır.

Yukarıda bahse konu bütün tedbirlerin OGSP'nin desteklenmesi amacıyla alınacağı ve bunların, AB'nin uluslararası politikada oynadığı rolü güçlendirerek genişletecekleri kaydedilmiştir. Askeri ve sivil kriz yönetimi araçlarının geliştirilmesi ve uyumlulaştırılması ile AB'nin, diplomatik faaliyetler, insani yardımlar, ekonomik tedbirler, sivillerin güvenliği için gereken polisiye eylemler ve askeri kriz yönetimi hareketleri gibi geniş bir yelpazeye yayılan çeşitli imkanlara kavuşacağı raporda ifade edilmiştir.

NATO'nun, üyelerinin kolektif güvenliklerinin temelini oluşturduğu ve kriz yönetiminde önemli rol oynamaya devam edeceği bu çerçevede teyit olunmuştur.

OGSP'nin, Vaşington Anlaşması'nın 5. Maddesi ve Brüksel Anlaşmasının V. Maddesi kapsamında NATO üyelerinin üstlenmiş oldukları yükümlülöklere hanel getirmeyeceğı ayrıca vurgulanmıştır. Bu çerçevede, AB üyesi ölkelerin özellik arz eden ulusal güvenlik politikalarının da OGSP'nin geliştirilmesinden olumsuz yönde etkilenmeyecekleri zirvede belirtilmiştir.

AB ve NATO arasında karşılıklı danışma ve işbirliğinin sağlamlaştırılması amacıyla daha ileri adımlar atılması zirvede kararlaştırılmıştır. Uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında temel sorumluluğun BM Güvenlik Konseyi'nin yetkisinde bulunduğu bildirilmiştir. AB'nin, Avrupa Güvenliği için Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Şartı'nın ilke ve amaçları bağlamında, BM, AGİT, Avrupa Konseyi ve diğer uluslararası örgütlerle işbirliği yapacağı hükme bağlanmıştır. Bu işbirliği kapsamında, istikrarın korunması, erken uyarı, çatışmaların önlenmesi, kriz yönetimi ve çatışma sonrasında yeniden imar faaliyetleri gibi alanlar bulunmaktadır.

Dönem Başkanlığının Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasına İlişkin Gelişme Raporu (EK IV'ün 1 Numaralı Eki)

Gelişme Raporu'nda, Köln Zirvesi sırasında alınmış olan kararlara atıf ile AB'nin, AB Antlaşmasında belirtilmiş bulunan Petersberg Görevleri çerçevesinde çatışmaların önlenmesi ve kriz yönetimi alanlarında sorumluluklarını üstlenebilmesi gereğine işaret edilmektedir⁶².

AB'nin, NATO'nun bir bütün olarak eyleme geçmediği uluslararası bunalımlara müdahale etmek için, OGSP'nı destekleyici özerk karar alma ve askeri hareket yürütme yeteneklerine sahip olması gereğine raporun giriş bölümünde dikkat çekilmektedir. AB tarafından bu amaçla benimsenecek eylemin, BM Şartı, Avrupa Güvenliği için Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Şartı'nın ilke ve amaçları uyarınca yürütüleceği teyit edilmiştir.

⁶² Ayrıntılı bilgi için bakınız:

Presidency Conclusions, Helsinki, 10-11 Aralık 1999, Annex 1 to Annex IV, (SN 300/99 Annexes), <http://europa.eu.int>.

AB, Gelişme Raporu'nda aşağıda sunulan hususlarda mutabakata varmıştır:

- AB, bir Temel Hedef (Headline Goal) üzerinde anlaşarak, konuşlandırılmaya hazır askeri güçler oluşturacaktır. Bu güçlerden, komuta, kontrol, istihbarat ve stratejik taşımacılığa ilişkin olanlar acil olarak geliştirilecektir. Bu güçler, Petersberg Görevlerini tam olarak yürütebilmek için ulusal ve çok uluslu çabaların gönüllü olarak eşgüdümü ile teşkil edileceklerdir.
- Konsey çerçevesinde yeni siyasi ve askeri organlar kurulacaktır. Bu organlar aracılığıyla, Petersberg Görevlerini yürütme hareketlerinde AB'nin karar alması ve bu hareketlerde Konseyin gerekli siyasi denetiminin ve stratejik yönlendirmesinin güvence altına alınması sağlanacaktır.
- AB üyesi olmayan NATO üyeleri ve diğer Avrupalı ortaklar ile AB önderliğindeki kriz yönetimi hareketlerinde yapılacak işbirliğine dair ilkelerin, AB'nin karar alma özerkliğine halel getirilmeksizin kararlaştırılması hükme bağlanmıştır.
- Petersberg Görevlerini yürütme yolunda gösterilecek kararlılık, üye ülkelerin ulusal ve uluslararası askeri yeteneklerini geliştirmelerini gerektirmektedir. Bu yeteneklerin geliştirilmesi, aynı zamanda NATO imkan ve kabiliyetleri bakımından yarar sağlayacak ve Avrupa güvenliğine katkıda bulunan Barış için Ortaklık Programı'nın⁶³ etkinliğini artıracaktır.

⁶³ Barış İçin Ortaklık Programı, NATO'nun Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile ikili ilişkilerini geliştirme projesidir. Programa katılan ülke sayısı 26'dır. Program kapsamında, ulusal savunma harcamalarının ve savunma bütçelerinin şeffaflaştırılması ve ulusal silahlı kuvvetler üzerindeki demokratik denetimin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: "Partnership and Cooperation", NATO Fact Sheet, <http://www.nato.int>.

Petersberg Görevleri için Gerekli Askeri Yetenekler

NATO imkan ve kabiliyetlerine başvurularak veya başvurulmadan AB önderliğinde yürütülecek kriz yönetimi hareketlerinde kullanılmak üzere mevcut ulusal, iki uluslu veya uluslararası AB askeri yeteneklerinin daha etkin hale getirileceği bu başlık altında belirtilen ilk unsurlardan birisidir. Bu çerçevede, kriz yönetiminde etkinliğin sağlanması için, askeri güçlerin konuşlandırılmasına, lojistik olarak desteklenmelerine, birbirlerini tamamlayan şekilde faaliyet gösterebilmelerine, esnekliğe sahip olmalarına, hareketliliklerine ve varlıklarını sürdürebilme yeteneklerine ilişkin hususlara özel önem verileceği vurgulanmıştır. Bu işlem yapılırken, BAB'nin imkan ve yeteneklerine dair envanterin çıkartılması çalışmasının sonuçlarının ve bunun AB önderliğindeki hareketlere etkilerinin göz önünde bulundurulacağı ifade edilmiştir.

Bu başlığın ikinci paragrafında, AB imkan ve kabiliyetlerinin belirlenmesi bağlamında "Temel Hedef"e atıfla, Amsterdam Antlaşması'nda belirlenmiş olan Petersberg Görevleri için hızla konuşlandırarak ikmalini sürdürebilecekleri askeri gücü 2003 yılında hizmete hazır hale getirecekleri ifade edilmiştir. Bu askeri gücün, komuta ve kontrol mekanizması, istihbarat yetenekleri, lojistik, diğer muharebe destek hizmetleri ve bunlara ek olarak hava ve deniz unsurları bakımlarından kendi kendine yeterli nitelikte olacağı teyit olunmuştur. Üye devletlerin gerektiği takdirde bu askeri güce katılmak üzere 60 gün içinde asker sağlayacakları ve ayrıca daha küçük askeri kuvvetleri de acil müdahale gücü olarak kullanmak üzere üst düzeyde hazırlık seviyesinde tutacakları bildirilmiştir. Bu amaçla, ilk olarak konuşlandırılacak güçlerin yedekleri ve destek unsurlarından bir havuz oluşturulacağı kaydedilmiştir.

Bu çerçevede, bazı AB üyelerinin aldıkları kararlara değinmek yararlı olabilecektir. Bu kararlarda yer alan unsurlar aşağıda sunulmaktadır:

- Askeri izleme ve erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi ve bu sistemlerin eşgüdümünün sağlanması.

- Mevcut ortak ulusal askeri karargâhların diğer üye ülke subaylarına da açık hale getirilmesi.
- Avrupa'da mevcut çok uluslu askeri güçlerin acil müdahale yeteneklerinin güçlendirilmesi.
- Avrupa Hava Ulaştırma Komutanlığı'nın kuruluş hazırlıklarına başlanması.
- Konuşlandırılmaya hazır asker sayısının artırılması.
- Denizden müdahaleler için stratejik deniz kuvvetlerinin geliştirilmesi.

AB Genel İşler Konseyi'nin, Savunma Bakanlarının da katılımı ile Temel Hedef ve Yeteneklere İlişkin Hedefleri ele alması kararlaştırılmıştır. Genel İşler Konseyi'nin, bu hedeflere nasıl ulaşılabileceğini tespit etmek üzere bir danışma süreci geliştireceği ve bu alanda kaydedilen gelişmelerin düzenli olarak gözden geçirileceği hükme bağlanmıştır. Üye devletlerin mevcut savunma planlama süreçlerini kullanacakları, bu bağlamda NATO'daki ve Barış için Ortaklık Programı çerçevesindeki Planlama ve Gözden Geçirme Sürecinden de yararlanacakları konusunda karara varılmıştır. Bu çerçevede gündeme gelen amaçlar ve ilgili ülkeler bakımından NATO'nun Savunma Yetenekleri Girişimi'nden kaynaklanan amaçların karşılıklı olarak birbirlerini destekleyici mahiyette olacakları bildirilmiştir. AB üyesi olmayan Avrupalı NATO üyesi ülkelerin ve AB'ne üyelik adayı diğer ülkelerin Avrupa'nın askeri imkan ve kabiliyetlerini artırıcı bu sürece katılmaya davet edilmeleri kararlaştırılmıştır. AB'nin bu yaklaşımının, AB önderliğinde yürütülecek hareketlerin etkinliğini artıracığı ve NATO'nun Avrupa sac ayağını güçlendirici etkide bulunacağı kayda geçirilmiştir.

Bu çerçevede, Avrupa'da mevcut savunma sanayiinin yeniden yapılandırılması, Avrupa'nın endüstriyel ve teknolojik savunma altyapısına katkıda bulunacağı Zirvede belirtilmiştir. Askeri ihtiyaçların belirlenmesinin uyumlulaştırılması, silah alımı ve bunun planlamasında üye devletlerce uygun bulunduğu ölçüde işbirliği yapılmasının önemi vurgulanmıştır.

Karar Alma Süreci

Konseyin, AB Antlaşması'nın 23. Maddesi uyarınca Petersberg Görevleri'ne ilişkin kararları yerine getirmek dahil AB'nin kriz yönetiminin her boyutu ve safhasına ilişkin kararları alacağı bu başlığın ilk unsurunu teşkil etmektedir. Tek kurumsal yapı çerçevesinde alınacak anılan kararlarda AB'nin yetkilerine saygı gösterileceği ifade olunmuştur.

AB önderliğinde yürütülecek harekatlara ilişkin olarak Konseyde ve Konseyin alt organlarında yapılacak görüşmelere ve alınacak kararlara bütün üye ülkelerin tam olarak ve eşit temelde katılma hakları bulunmaktadır. Üye ülkeler, sahip oldukları ulusal güçleri bu nitelikteki harekatlara dahil edip etmeme kararlarında özgür bırakılmışlardır.

Savunma Bakanlarının, OGSP'nin oluşturulmasına katılacakları, Genel İşler Konseyi'nin OGSP'ni ele aldığı oturlara iştirak ederek savunma konularında yönlendirmede bulunacakları kararlaştırılmıştır.

Aşağıda belirlenen yeni siyasi ve askeri organların daimi olarak kurulmaları zirvede kararlaştırılmıştır:

- **Siyaset ve Güvenlik Komitesi (SGK):** Brüksel'de bulunacak olan bu Komite, kıdemli memur veya Büyükelçi seviyesinde ulusal temsilcileri içerecektir. SGK, OGSP ile bütün boyutlarıyla ilgilenecektir. Askeri kriz yönetiminin sözkonusu olduğu hallerde, SGK, Konseyin denetimi altında, hareketin stratejik yönlendirmesini ve siyasi denetimini üstlenecektir. Askeri Komiteye uygulama kuralları sunacak olan SGK'de, uygun düzenlemeler yapılarak etkin ve acil karar alma mekanizmaları geliştirilecektir.
- **Askeri Komite (AK):** AK, askeri delegelerden oluşacaktır. AK'nin, gerekli hallerde toplanacağı, SGK'ne tavsiyelerde bulunacağı ve

askeri yönlendirme sağlayacağı öngörülmüştür. AK Başkanı, savunmaya yönelik sonuçlar doğuracak kararların alınacağı Konsey toplantılarına katılacaktır.

- **AB Genel Kurmayı (GK):** Konsey altyapısı içinde bulunacak GK, OGSP'na ilişkin olarak danışma organı işlevi görecektir. GK'ın bu işlevi, askeri kriz yönetimi hareketleri için de geçerli olacaktır. GK, Petersberg Görevleri için erken uyarı, durum değerlendirmesi ve Avrupa'da yararlanılacak ulusal ve uluslararası askeri güçlerin belirlenmesi dahil stratejik planlama görevlerini yerine getirecektir.

Geçici bir tedbir olmak üzere, aşağıda yer alan organların 2000 yılı Mart ayına kadar Konsey bünyesinde teşkil edilmeleri kararlaştırılmıştır:

- Antlaşma hükümleri saklı kalmak üzere, Konsey, Büyükelçiler veya kıdemli memurlar düzeyinde geçici bir Siyaset ve Güvenlik Komitesi kuracaktır. Bu Geçici Komitenin görevi, Helsinki kararlarının uygulanmasını izlemek, OGSP'nın işleyişine dair tavsiyelerde bulunarak, günlük konuları Yüksek Temsilci ile eşgüdüm halinde takip etmek olarak belirlenmiştir.
- Geçici Komiteye askeri danışmanlık yapmak üzere, üye ülkelerin üst düzey askeri yetkililerinden oluşacak geçici bir Askeri Komite kurulması kararlaştırılmıştır.
- AB Genelkurmayı'na nüve teşkil etmek üzere, üye devletlerin Konsey Yazmanlığına savunma ve güvenlik konularında yardımcı olmak amacıyla askeri uzmanlar sağlamaları öngörülmüştür.

Yüksek Temsilcinin OGSP'nın geliştirilmesi, etkinliği ve tutarlılığının sağlanması konusunda Konseye yardımcı olacağı ve bu bakımdan anahtar bir rol oynadığı bu başlık altında ifade edilmektedir. Yüksek Temsilcinin, AB Antlaşması ile uyumlu olarak, OGSP'na ilişkin kararların oluşturulması, buna dair hazırlıkların yapılması ve kararların uygulanmasına katkıda bulunması kararlaştırılmıştır.

Geçiş dönemi süresince Yüksek Temsilci ve BAB Genel Sekreteri'nin, Konseye tavsiyelerde bulunmak üzere BAB imkanlarından tam olarak yararlanmaları hükme bağlanmıştır.

NATO ve AB Üyesi Olmayan Ülkelerle Danışma ve İşbirliği

AB önderliğinde gerçekleştirilecek kriz yönetimi hareketlerinde, NATO, AB üyesi olmayan NATO üyeleri, AB üyeliğine aday ülkeler ve diğer ortak ülkeler ile gerekli diyalogun, danışma ve işbirliğinin, AB'nin karar verme özerkliğine ve birliğin kurumsal yapısına tam saygı ilkesi çerçevesinde tesis edileceği bu başlık altında ifade edilmiştir.

AB üyesi olmayan Avrupalı NATO üyeleri ve AB'ne aday statüsündeki diğer ülkeler ile güvenlik ve savunma politikası ve kriz yönetimi alanlarında anılan nitelikte bir diyalogun geliştirilmesi amacıyla, uygun yapıların oluşturulacağı kararlaştırılmıştır. Herhangi bir uluslararası bunalım halinde, kurulacak olan bu yapılar, Konsey bu konuda bir karar alana kadar danışma amaçlı hizmet göreceklerdir.

Konseyin kararı ile bir harekate başlanması ve bu harekatta NATO imkan ve kabiliyetlerinden yararlanılması halinde, istemeleri halinde AB üyesi olmayan ülkeler bu harekatta katılabileceklerdir. AB tarafından NATO imkan ve kabiliyetlerinin kullanılmadığı hareketlerde ise, Konseyin bu yönde alacağı bir karar ile AB üyesi olmayan ülkeler sözkonusu harekatta katılabileceklerdir. AB'ne aday üye olan ülkeler ise, Konseyin alacağı bir karar ile harekatta katılmaya davet olunabileceklerdir. Bu bağlamda, Rusya Federasyonu, Ukrayna ve AB'nin siyasi diyalog içinde bulunduğu ülkeler de AB önderliğindeki hareketlere katılmak üzere davet edilebileceklerdir.

AB önderliğindeki harekatlara katılacaklarını teyit ederek önemli ölçüde askeri güç sağlayan ülkeler, harekatın yürütülmesine ilişkin olarak AB üyesi ülkelerle aynı hak ve yükümlülöklere sahip olacaklardır.

AB önderliğinde yapılacak harekatlarda, harekata katkıda bulunan ölkelerin katılımı ile bir *ad hoc* komite oluşturulacaktır. Harekata katılmayan AB üyesi ölkeler, harekata katılan ölkeler ile birlikte *ad hoc* komitenin toplantılarına katılma hakkına sahiptirler. Bununla birlikte, harekatın günlük sevk ve idaresi ancak harekata katkıda bulunan ölkelere açık tutulmuştur.

Herhangi bir harekatın sona erdirilmesi kararı, harekata katkıda bulunan ölkeler arasında yapılacak danışmalar sonrasında Konsey tarafından alınacaktır.

Bu başlık altında, AB ve NATO arasında işbirliği, danışma ve ilişkilerde şeffaflığın tesisi amacıyla bazı kurallar geliştirileceği, ilk adım olarak bu alanlarda gayrı resmi ilişkilerin geliştirilmesinin öngöröldüğü ve bu çerçevede, NATO Genel Sekreteri ve AB Yüksek Temsilcisi arasında temasların gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır.

Portekiz Dönem Başkanlığı İçin İzleme Çizelgesi

Portekiz Dönem Başkanlığı, OGSP'na ilişkin çalışmaları, Yüksek Temsilci ile birlikte hareket ederek Genel İşler Konseyinde geliştirme konusunda gerekli çabaları göstermeye davet edilmiştir. Portekiz Dönem Başkanlığı ayrıca, Feira'da düzenlenecek AB Zirvesi toplantısında bu alanda meydana gelebilecek gelişmeleri rapor etmekle yükümlü kılınmıştır.

Bu alandaki ilerleme raporu aşağıda kayıtlı hususları da içerecek şekilde hazırlanacaktır:

- OGSP'na ilişkin olarak yeni oluşturulacak daimi siyasi ve askeri yapıların kurumsal bakımdan geliştirilmesi hakkında tavsiyelerde bulunulması.
- AB önderliğinde gerçekleştirilecek askeri nitelikli kriz yönetimi hareketlerine üçüncü ülkelerin katılımları ve bu ülkelerle danışmalarda bulunulması hakkında Konsey tarafından uygun düzenlemelerin sonuçlandırılabilmesi amacıyla gerekli önerilerin geliştirilmesi.
- Askeri konularda NATO ile yapılacak danışmalara dair ilke önerilerinin ortaya konulması. Bu çerçevede, herhangi bir bunalıma karşı NATO ve AB işbirliğinde gereken tedbirlerin alınabilmesi için AB-NATO ilişkilerinin geliştirilmesi hakkında tavsiyelerde bulunulması.
- Bu bağlamda yapılacak işler için AB anlaşmalarında değişikliğe gereksinim bulunup bulunmadığının tespiti.

Dönem Başkanlığının Askeri Nitelikte Olmayan Kriz Yönetimi Harekatlarına İlişkin Raporu (EK IV' ün 2 Numaralı Eki)

Raporun başlangıç bölümünde, Dönem Başkanlığının, Köln'deki AB zirvesinde, bunalımlara müdahale için gerekli olabilecek, AB üyesi ülkelerin ve AB'nin elindeki askeri nitelikte olmayan araçların iyileştirilmesi ve daha etkin şekilde eşgüdümünü sağlamak dahil olmak üzere, güvenliğin bütün boyutları hakkındaki çalışmaları sürdürmekle görevlendirildiği hatırlatılmaktadır. Kosova'da meydana gelen olaylar, bu görevin önemini bir defa daha ortaya koymuştur. Konseyde bu konu hakkında derinlemesine bir görüşme yapılmıştır.

Bu bağlamda, AB'ne üye devletler ve AB'nin elinde bulunan araçların belirlenmesine yönelik bir envanter çalışması yapılmıştır. Bu envanter

alışması, gerek AB'nin, gerek üye devletlerin, insani yardım, polisiye güvenliğin sağlanması, idari ve yasal iyileştirme, arama ve kurtarma, seçim ve insan hakları izleme ve benzeri diğer alanlarda önemli ölçüde kaynağa ve deneyime sahip bulunduğunu ortaya koymuştur. Rapor bağlamında, envanter çalışmasının güncelleştirilmesinin önemine işaret edilmiştir.

Bu çerçevede ayrıca, doğmakta olan bunalımlara AB'nin daha süratli ve etkin biçimde müdahale edebilmesi amacıyla, AB'nin kaynak ve imkanlarının daha da geliştirilmesi gerektiği kararlaştırılmıştır.

Eylem Planı

AB'nin, askeri nitelikte olmayan araçlar kullanarak acil müdahale yeteneği geliştirebilmesi amacıyla atması gereken adımları ortaya koyabilmek bakımından bir "Eylem Planı" geliştirilmiştir.

AB'nin bu çerçevedeki amaçları aşağıda sunulmuştur:

- Ulusal, kolektif ve Hükümet Dışı Örgütlerin (NGO) kaynaklarının eşgüdümü, geliştirilmesi ve kullanıldıkları alanlar itibariyle bu kaynakların birbirlerinin tekrarı mahiyetindeki eylemler için kullanılmamasının sağlanması ("duplication"ın önlenmesi). Bu çerçevede, katkıda bulunan bütün tarafların, belirli bir hareket için kaynaklardan yararlanma esnekliklerinin korunması.
- AB'nin, BM veya AGİT gibi uluslararası örgütlerin önderliğindeki hareketlere katkılarının artırılması ve kolaylaştırılması.
- AB içinde kurumsal eşgüdümün geliştirilmesi.

Yukarıda sayılan amaçlara ulaşılması amacıyla yapılması gerekenler ise aşağıda belirtilmiştir:

- AB üyesi ülkeler ve AB, özerk bir AB hareketi veya BM gibi uluslararası örgütlerin düzenleyecekleri hareketlerde kullanılmak üzere acil müdahale yeteneği geliştirmelidir. Bu amaçla, kurumsal çerçeve çizilmeli ve uygulama kuralları ortaya konulmalıdır. İhtiyaç duyulabilecek personel, gerekli malzeme ve mali kaynaklar önceden belirlenmelidir.
- Acil müdahale gücü için seferber edilebilecek ulusal ve kolektif kaynakların bir envanter çalışması ile ortaya konmaya devam olunması ve üye devletlerce uygun bulunması halinde, ilgili üye devletin hangi alanlarda yeterli deneyime sahip bulunduğunun vurgulanması önerilmiştir.
- Yukarıda belirtilen kaynakların bir veri tabanı oluşturularak birleştirilmesi ve muhafazası (üye ülkelerden, sözkonusu kaynakların nitelikleri ve ne kadar zamanda seferber edilebileceklerine ilişkin bilgilerin açıkça ortaya konması istenmiştir).
- AB üyesi ülkelerin uluslararası bunalımlara müdahale edebilmek için sahip olmaları gereken askeri olmayan nitelikteki araçlara ilişkin hedefleri içeren bir çalışma yapılması planlanmıştır. Burada, kısa zaman içinde belli miktarda sivil polis gücünü veya 200 kişilik bir arama kurtarma gücünü 24 saat içinde konuşlandırabilme yeteneğine örnek olarak atıfta bulunmaktadır. Bu konudaki çalışmaların, Portekiz Dönem Başkanlığı ve Yüksek Temsilci tarafından ilerletilmesi gereği vurgulanmıştır.
- Envanter çalışması, veri tabanı projesi ve yukarıdaki maddede sözkonusu çalışmanın, üye devletlerin hangi alanlarda güçlü, hangi alanlarda ise zayıf kaldıklarını göstereceği ve üye devletlerin birbirlerinin deneyimlerinden yararlanmaları ve aralarında işbirliğinin geliştirilmesi imkanlarını artıracığı ifade edilmiştir.

- Konsey Yazmanlığında, Komisyonun bu alandaki işlevleri ile tam olarak uyum halinde bir eşgüdüm mekanizması kurulması kararlaştırılmıştır. Bu mekanizma, veri tabanı projesi ve ilgili diğer girişimler için kullanılacaktır. Bazı özel bunalımlarda, AB'nin bu bunalımdaki rolüne bağlı olarak, AB üyesi ülkelerin katkılarının etkinliğini ve eşgüdümünü sağlamak üzere *ad hoc* temelde bir merkez kurulması kararlaştırılmıştır. Bu merkezin, etkin, ihtiyacı kadar personeli bulunması, bürokratik olmayan bir nitelik taşıması ve AB Komisyonu ile yakın işbirliği ve eşgüdüm içinde çalışması gerektiği vurgulanmıştır.
- Acil müdahale gücü teşkil edilirken, AB hareketlerinde yararlanılabilecek nitelikteki polis güçlerinin en kısa zamanda kurulması konusuna özel önem verileceği belirtilmiştir.
- Komisyon, acil müdahale gücü için yararlanılmak üzere Acil Müdahale Fonu kuracaktır.

Karar Alma Süreci ve Uygulama

AB'nin, ulusal ve kolektif nitelikteki askeri olmayan güçlerini, müdahale edilecek bunalımın özelliklerine göre gerekli zamanda sağlamak amacıyla kapsamlı bir yaklaşım geliştirmesi gereği bu başlık altında vurgulanmaktadır.

Kriz yönetiminde kullanılacak sivil araçların eşgüdümü için bir mekanizma teşkil edilmesi kararlaştırılmıştır. Bu mekanizmanın, bunalımların idaresinde AB içinde uzman danışmanlık sağlaması öngörülmüştür. Eşgüdüm mekanizmasının oluşturulması çalışmalarında geçici olarak üye devletlerden uzmanlar sağlanması yoluna gidilmesi hususunda mutabakata varılmıştır.

AB'nin, anılan mekanizmanın oluşturulması için genel uygulama kuralları ortaya koyması ve bunun için gerekli araçları belirlemesi ve bu bağlamda, acil müdahaleler için gerekebilecek parasal kaynakların sağlanması için mali mekanizmalar kurulması hükme bağlanmıştır.

iii. Feira Zirvesi

Feira’da (Portekiz) 19-20 Haziran 2000 tarihinde düzenlenen AB Devlet ve Hükümet Başkanları zirvesinde, Avrupa Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası’nın (OGSP) Güçlendirilmesi başlıklı Başkanlık Raporu yayınlanmıştır⁶⁴.

Sözkonusu raporda, Köln Zirvesi ertesinde, AB’nin Petersberg Görevleri çerçevesinde, karar alma ve uygulama bağlamında gerekli bütün imkan ve kabiliyetleri geliştirdiği bir sürece girdiği ve bu gelişmelerin Helsinki Zirvesi’nde de belirtildiği üzere, OGSP’nin güçlendirilmesinin ayrılmaz bir parçasını oluşturduğu bildirilmiştir⁶⁵.

Başkanlık Raporu’nun altıncı maddesinde, Lizbon Zirvesi sonrasında, kriz yönetiminin askeri ve sivil bütün boyutları üzerinde çalışmaların sürdürüldüğü ve önemli ilerlemeler kaydedildiği ifade edilmiştir. Özellikle üçüncü ülkelerin AB önderliğindeki kriz yönetimi hareketlerine katılımları için uygun düzenlemelerin belirlenmesinde gelişme sağlandığı vurgulanmıştır. Başkanlık Raporu’nda, “Temel Hedef”e ilişkin hususlar detaylandırılmıştır. Ayrıca, kriz yönetiminin sivil boyutlarına ilişkin hususları ele almak üzere bir komite kurulmuş, AB Komisyonu içinde konunun eşgüdümünden sorumlu olmak üzere bir eşgüdüm mekanizması oluşturulmuş, kriz yönetiminin sivil boyutlarına ilişkin hedefleri içeren bir çalışma tamamlanmış ve polis gücünün oluşturulması hakkında somut hedefler belirlenmiştir.

⁶⁴ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

“Feira European Council Presidency Report on Strengthening the Common European Security and Defence Policy”, <http://ue.eu.int/pesc/military/en/Feira.htm>

⁶⁵ “Feira European Council Presidency Report on Strengthening the Common European Security and Defence Policy”, Article 1, <http://ue.eu.int/pesc/military/en/Feira.htm>

Başkanlık Raporunun II. Maddesi: Kriz Yönetiminin Askeri Boyutları

“Temel Hedef”in ve “Ortak Yeteneklere İlişkin Hedef”in Detaylandırılması:

Helsinki Zirvesi’nde üzerinde mutabakata varılan “Temel Hedef” ve “Ortak Yeteneklere İlişkin Hedef”in geliştirilmesi 15 AB üyesi ülke tarafından gerçekleştirilecektir. Burada, AB’nin karar alma özerkliği ve askeri verimlilik ilkeleri göz önünde tutulacaktır.

Geçici Askeri Organ, Temel Hedefe ilişkin unsurlar önerecektir. Bu Organ, aynı zamanda, Petersberg Görevlerini yerine getirebilmek için AB’ne ihtiyaç duyduğu yeteneklerin belirlenmesinde danışmanlık yapacaktır. Geçici Askeri Organın Temel Hedefe ilişkin çalışmalarında üye ülke uzmanlarının yanı sıra, NATO uzmanları ve yetkilileri ile de görüşmelerde bulunarak NATO’nun deneyimlerinden de yararlanması öngörülmüştür. Bu bağlamda, NATO’nun savunma planlama süreci ile uyum içinde hareket edilmesi önem taşımaktadır.

AB’nin Avrupa’nın askeri gücünün artırılması amacıyla üçüncü ülkeleri ek katkılar için cesaretlendireceği, bu amaçla gereken düzenlemelerin yapılacağı, bu süreçte, NATO üyesi olan, ancak AB üyesi olmayan 6 ülkenin askeri imkan ve kabiliyetlerinin dikkate alınacağı vurgulanmıştır.

Feira Zirvesi’nde, OGSP’nin geliştirilmesi amacıyla bazı tavsiye kararları alınmıştır. Bu tavsiye kararları uyarınca, OGSP’na ilişkin daimi örgütlenme çalışmalarının sürdüğü ve daimi organların en kısa zamanda teşkili için gereken adımların atılmakta olduğu Başkanlık Raporunda belirtilmiştir⁶⁶.

⁶⁶ “Feira European Council Presidency Report on Strengthening the Common European Security and Defence Policy”, “Recommendations on the Institutional Development of the New Permanent Political and Military Bodies Related to the CESDP within the EU”, <http://ue.eu.int/pesc/military/en/Feira.htm>

NATO üyesi olan, ancak AB üyesi olmayan ülkeler bakımından sözkonusu raporun önem taşıyan alt başlıklarından birisi, üçüncü ülkelerin AB kriz yönetimi hareketlerine katılımları ve bu ülkelerle yürütülecek danışmaların kurallarını düzenlemektedir. Sözkonusu düzenlemelerin, ortak bir kurumsal yapı içinde gerçekleşmesi ve OGSP bağlamındaki siyasi diyalog sürecini destekler mahiyette olmaları öngörülmüştür.

AB'nin NATO ile askeri konulara ilişkin danışmalarda bulunması, AB ile NATO arasındaki ilişkilerin düzenlenmesine dair öneriler sunması keza Başkanlık Raporunda ele alınmıştır. Konseyin bu çerçevede, NATO'ya dört adet geçici nitelikte Çalışma Grubu teşkil edilmesini önermesi kararlaştırılmıştır. Bu *ad hoc* Çalışma Grupları içinde, güvenlik konuları, askeri yeteneklere ilişkin hedefler, AB'nin NATO imkan ve kabiliyetlerinden yararlanmasına ilişkin kurallar ve AB ile NATO arasında danışmalarda bulunulmasına ilişkin daimi düzenlemelerin tanımlanması konularının ele alınması hususunda mutabakata varılmıştır.

Helsinki Zirvesinde, OGSP'nin AB içinde geliştirilmesinin AB Antlaşmalarında değişiklik yapılması gereği doğurup doğurmadığı konusunun Feira Zirvesinde ele alınması kararlaştırılmıştır. Bu bağlamda, Konsey Hukuk Dairesi tarafından yapılan değerlendirmede, Köln ve Helsinki Zirvelerinde OGSP'na ilişkin olarak alınan kararların, AB Antlaşmalarını değiştirmeksizin uygulanabileceği açıklanmıştır. Konsey Hukuk Dairesi, Konseyin karar alma yetkisinin bürokratlardan oluşan bir organa devrinin öngörülmesi halinde, AB Antlaşmaları'nın veya AB'nin BAB'ne dair yasal düzenlemelerinin yapılması gerekeceğini bildirmiştir. Hukuk Dairesi, AB Antlaşmaları'nın değiştirilmelerinin siyasi bakımdan yararlı görülüp görülmeyeceği veya uygulama bakımından bunun uygun olup olmayacağı hususlarının üye ülkelerin alacakları kararlara bağlı kalacağını belirtmiştir. Bunun üzerine Dönem Başkanlığı, Feira ile Nice

Zirveleri arasında geçecek zamanda bu konunun irdelenmeye devam olunmasını önermiştir⁶⁷.

Başkanlık Raporu, kriz yönetiminin sivil boyutu hakkında ayrı bir alt başlık içermektedir. Bu başlıkta, AB'nin bunalımlara müdahale için kullanabileceği sivil araçların daha da geliştirilmesi ve bu araçların kullanımında eşgüdümün sağlanması amacıyla yapılan çalışmaya atıfla, acil müdahale gücüne özel önem verileceği bildirilmiş ve uluslararası-bölgesel örgütler güdümündeki kriz yönetimi hareketlarına AB'nin daha fazla katkıda bulunacağı öngörülmüştür.

Bu çalışma kapsamında aşağıda belirtilen tedbirler alınmıştır:

- Konsey, kriz yönetiminin sivil boyutu hakkında bir Komite kurmuştur.
- AB Komisyonu ile tam işbirliği yapılması ve eşgüdümün sağlanması amacıyla eşgüdüm mekanizması kurulmuştur. Bu çerçevede, ilk olarak üye ülkelerin polis güçleri bağlamında sahip oldukları imkanları içeren bir veri tabanı oluşturulmuştur. Yüksek Temsilcilik bünyesinde kurulmuş olan Kriz Yönetimi bu komite ile yakın işbirliği tesis etmiştir.
- AB'nin katıldığı geçmiş kriz yönetimi hareketlarından ve üye ülkelerin deneyimlerinden yararlanılarak bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada, kriz yönetiminin sivil boyutu hakkında somut hedefler getirilmiştir. Bu hedefler bağlamında, AB'nin öncelikleri belirlenmiştir.
- Bu hedefler arasında en önemlisi olarak, AB'nin 2003 yılında üye ülkelerin gönüllü katkıları ile 5.000 kişiden oluşacak uluslararası bir polis gücü kurması belirtilebilir. Üye ülkeler bu bağlamda, 30 gün içinde 1.000 polis memurunu konuşlandırmayı taahhüt etmişlerdir. Bunlara ek olarak, polis gücünün faaliyetleri hakkında bir yönetmelik hazırlanması kararlaştırılmıştır.

⁶⁷ "Feira European Council Presidency Report on Strengthening the Common European Security and Defence Policy", "Recommendations on the Institutional Development of the New Permanent Political and Military Bodies Related to the CESDP within the EU", <http://ue.eu.int/pesc/military/en/Feira.htm>

Fransız Dönem Başkanlığı için İzleme Çizelgesi

Dönem Başkanlığını üstlenecek olan Fransa, zirvede, OGSP'nı geliştirme yolundaki çalışmaları ilerletmeye davet olunmuştur. Fransa Dönem Başkanlığının, Nice'te düzenlenecek Zirvede aşağıdaki konularda rapor vermesi kararlaştırılmıştır:

- Temel Hedef ve Ortak Yeteneklere İlişkin Hedefe ait çalışmaların sürdürülmesi (Nice Zirvesi öncesinde yapılacak Taahhüt Konferansında varılacak sonuçların da bu çalışmalarda dikkate alınması istenmiştir).
- Daimi siyasi ve askeri organların Nice Zirvesi öncesinde oluşturulması.
- Petersberg Görevleri bağlamında BAB'nin uygun işlevlerinin AB'ne katılması.
- Feira Zirvesi kararlarının aşağıda belirtilen konularda uygulanması:
 - AB önderliğinde yürütülecek askeri kriz yönetimi hareketlerine üçüncü ülkelerin katılmaları ve bu ülkelerle danışmalarda bulunulmasını sağlayacak düzenlemelerin yapılması.
 - Askeri kriz yönetimi hareketlerinde NATO ile AB arasında gerekli danışma ve işbirliği düzenlemelerinin gerçekleştirilmesi.
- Sivil kriz yönetimi hareketlerinde AB yeteneklerinin geliştirilmesi ve somut hedeflerin tespit edilmesi.

AB Üyesi Olmayan NATO Ülkeleri ve AB'ne Aday Olan Ülkelerin, AB Askeri Kriz Yönetimi Harekatlarına Katılımları ve Bu Ülkelerle Yapılacak Danışmalara Dair Düzenlemeler

Bu başlıkta, AB'nin askeri kriz yönetimi harekatlarında izleyeceği temel ilkeler belirlenmiştir. Bu ilkelerden birincisi, AB'nin, AB üyesi olmayan NATO ülkeleri ve AB'ne aday statüsünde bulunan ülkelerle gerekli diyalogu, işbirliğini ve danışmaları gerçekleştirmesine yöneliktir. Güvenlik, savunma politikası ve kriz yönetimine ilişkin olarak gerekli diyalogun tesis edileceği vurgulanmıştır. AB'nin kurumsal bütünlüğünün bu bağlamda korunacağı belirtilmiştir. AB üyesi olmayan NATO ülkeleri ve AB'ne aday konumdaki ülkelerin tek ve bütünleştirici bir yapı çerçevesinde, AB ile diyalog, işbirliği ve danışmalardan yararlanacakları karara bağlanmıştır. Ayrıca, gerektiği takdirde, AB üyesi olmayan NATO ülkeleri ile NATO imkan ve kabiliyetlerinin kullanıldığı AB önderliğindeki harekatlarda yukarıda anılan yapı bağlamında görüş alışverişi yapılacağı vurgulanmıştır.

Bu düzenlemeler aynı zamanda, AB üyesi olmayan NATO ülkeleri ile yapılacak danışmalarda sözkonusu olacak aşamaları kapsamaktadır. Buna göre, bunalım dışındaki normal şartlarda olağan bir danışma mekanizması öngörülmüştür. Diğer aşama ise, harekata dair ve iki safhalı niteliktedir. İlk safhada, harekat öncesinde diyalog ve danışmaların yoğunlaştırılması sözkonusu olacaktır. İkinci safhada ise, Konseyin bu yönde alacağı bir karar ile harekat gerçekleştirilecektir. Bu safhada, operasyona katkıda bulunacak ülkelerin oluşturacağı bir *ad hoc* komite teşkil olunacaktır. Bu işlemler yapılırken, Yüksek Temsilcinin ODGP ve OGSP'na ilişkin olarak oynamakta olduğu roller dikkate alınacaktır.

İlk aşama olan geçiş döneminde, AB üyesi olmayan NATO ülkeleri ve AB'ne adaylık sürecinde bulunan toplam 15 ülke ile bir çatı altında toplantılar yapılacağı, bu ülkelerle yapılacak danışmalarda, pragmatizm, etkinlik ve verimlilik ilkelerinin göz önünde tutulacağı karara bağlanmıştır. Toplantıların, AB ve anılan 15 ülkenin katılımı ile her başkanlık döneminde en az iki defa

yapılması gereği bildirilmiştir. Bu toplantıların yanısıra, her başkanlık döneminde en az bir kez Bakanlar düzeyinde zirve düzenlenmesi kararlaştırılmıştır.

Yukarıda sunulan toplantılara ek olarak, AB ülkeleri ve NATO üyesi altı ülkenin katılacağı ve her dönem başkanlığı süresince en az iki defa gerçekleştirilecek toplantılar yapılması hükme bağlanmıştır.

İkinci aşama olan daimi düzenlemelerin hayata geçirileceği bölümde, yukarıda sunulan çerçevede toplantılar yapılacağı, ayrıca Konsey tarafından uygun bulunması halinde ek toplantılar yapılabileceği kayda geçirilmiştir. Sözkonusu toplantıların, AB üyesi olmayan ülkelerin AB önderliğinde gerçekleştirilecek harekatlara katılımlarını kolaylaştırıcı rol oynayacağı belirtilmiştir.

Feira Zirvesi'nde, AB, karar alma sürecinde sadece üye devletlere söz hakkı tanımıştır. AB üyesi olmayan NATO ülkeleri ise, AB önderliğindeki harekatların yürütülmesine ilişkin olarak sınırlı bir yetkiye sahip kılınmışlardır.

Avrupa Parlamentosu'nun 16 Haziran 2001 tarihinde kabul ettiği bir karar ile, Feira Zirvesi sonuçları arasında bulunan kriz yönetiminin sivil boyutlarına ilişkin gelişmelere atıfta bulunulmuş, Acil Müdahale Gücü'nün teşkili yolundaki karar da desteklenmiştir.

iv. Nice Zirvesi

Fransa'nın Nice şehrinde 7-9 Aralık 2000 tarihlerinde düzenlenen AB Zirvesinde, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın (AGSP) geliştirilmesinin, Avrupa ile ABD arasındaki ilişkilerin gerçek bir stratejik ortaklığa dönüşmesine katkıda bulunacağı belirtilmiştir. Bu çerçevede, AB ve NATO'nun karar alma özerkliğinin dikkate alınacağı vurgulanmıştır⁶⁸.

AB'nin kriz yönetimi ve çatışmaların önlenmesi amacıyla geliştirmekte olduğu yeteneklerin, BM ve AGİT ile yakın işbirliği halinde kullanılması konusuna zirvede atıfta bulunularak, BM Genel Sekreteri'nin AB ile daha yakın işbirliği yapılması yolunda öneride bulunduğu bildirilmiştir. Zirvede, BM Genel Sekreteri, Yüksek Temsilci ve AB Troikası arasında yapılmakta olan temaslardan memnuniyet duyulduğu açıklanmıştır.

Zirvede, sivil boyut taşıyan kriz yönetimi hareketlerinde AB için en önemli güçlüğü, askeri yeteneklerin geliştirilmesi olduğu kaydedilmiştir. AB ülkeleri, Petersberg Görevlerinin en zor nitelikte olanları dahil olmak üzere, AB hareketleri için gerekli yetenekleri geliştirme yolunda kararlı olduklarını bu Zirvede teyit etmişlerdir. Bu amaçla, sözkonusu yetenekleri, yaratma, geliştirme, konuşlandırma ve lojistik bakımdan destekleme gibi çabalarını yoğunlaştıracaklarını açıklamışlardır. Ortak hedefleri bakımından, komuta, kontrol, istihbarat, stratejik hava ve deniz ulaştırması alanlarında çabalarını sürdürmeyi kararlaştırmışlardır.

⁶⁸ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

"European Security and Defence Policy: Presidency Report to the Nice European Council, 7-8 December 2000, <http://www.presidence-europe>

Zirvedeki diğer önemli bir gelişme, AB'nin kurumsal yapısı içinde faaliyet gösterecek üç organın hayata geçirilmesidir⁶⁹. Bu organlar aşağıda sunulmuştur:

- Siyasi ve Stratejik Komite
- Askeri Komite
- AB Genelkurmayı'dır

Zirvede, BAB'nin operasyonlara yönelik bütün işlevlerinin AB içine alınması yolunda AB'nin kararlılığı teyit edilmiştir. BAB'nde mevcut yapıya paralel olarak bir Uydu Merkezi ve Güvenlik Çalışmaları Enstitüsü kurulması ilke olarak kararlaştırılmıştır. Ayrıca, faaliyetleri BAB tarafından yürütülmekte olan Arnavutluk Çok Uluslu Polis Danışma Birimi'nin idaresinin doğrudan AB'ne geçmesi hükme bağlanmıştır.

Nice Zirvesinde, AB'nin AB üyesi olmayan NATO ülkeleriyle danışmalarda bulunma amacıyla bazı önerilerde bulunduğu gözlenmiştir. Buna göre, daha önceki AB zirvelerinde geliştirilen ve yukarıda benzer örnekleri sunulan toplantı mekanizması ortaya atılmıştır. AB ile NATO'nun en az altı ayda bir defa toplanması öngörülmüştür. Ayrıca, Konsey gerekli gördüğünde Troika formatında veya Yüksek Temsilcinin yürüteceği danışmalar şeklinde ek toplantılar yapılması kararlaştırılmıştır.

Nice Zirvesi'nde ayrıca, İsveç Dönem Başkanlığı'na, AB'nin NATO karargâhlarını, NATO Atlantik Kuvvetleri'nin stratejik keşif imkanlarını ve NATO emrine tahsis edilen birlikleri kullanmasına ilişkin olarak NATO ile bir anlaşma yapılması konusunu izleme görevi verilmiştir⁷⁰.

⁶⁹ Bu Komiteler hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız:

"European Security and Defense Policy, Presidency Report to the Nice European Council", 7-8 December 2000, <http://www.presidence-europe>

⁷⁰ "European Security and Defense Policy, Presidency Report to the Nice European Council", 7-8 December 2000, VIII. Mandate for the Next Presidency, <http://www.presidence-europe.fr>

AB önderliğindeki harekatlara katılabilecek AB üyesi olmayan ülkelerin, Harekat Planlama Merkezine temsilci atayabilmeleri ve bu temsilcilerin, diğer AB ülkeleri veya AB üyesi olmayan katılımcı ülkeler ile eşit hak ve ödevlere sahip olacakları zirvede alınan bir karar ile mümkün kılınmıştır. Ancak, sözkonusu hak ve ödevlerin, harekatın yürütülmesine ilişkin günlük işlerin yapılması bakımından gündeme gelebileceği belirtilmiştir. Zira, karar alma sürecine katılım ve özel danışma mekanizmalarının “harekat ile ilgili bazı ülkelere açık tutulacağı” ifade olunmuştur.

Nice Zirvesi bağlamında yayınlanan “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasına İlişkin Başkanlık Raporu”nda, “Askeri Yetenekler Taahhüt Bildirisi”, “Temel Hedefe Ulaşılması: Askeri Hedeflerin Gözden Geçirilmesi Mekanizması”, “AB’nin Kriz Yönetiminin Sivil Boyutunun Güçlendirilmesi”, yukarıda anılan, üç komiteye dair üç ayrı ek, “AB Üyesi Olmayan NATO Ülkeleri ve AB’ne Aday Ülkelerle İlgili Düzenlemeler”, “NATO ve AB Arasındaki Daimi Nitelikteki Düzenlemeler” ve “Vaşington Bildirisi’nin 10. Maddesinin Uygulanması Hakkında Düzenlemelere Dair Ek”ten oluşan bir dizi ek bulunmaktadır⁷¹.

Askeri Yetenekler Taahhüt Bildirisi

20 Kasım 2000 tarihinde Brüksel’de düzenlenen Askeri Yetenekler Taahhüt Konferansı’nda, AB üyesi ülkeler, Helsinki Zirvesi’nde üzerinde mutabakata varılan askeri kabiliyetlerin geliştirilmesi hedefleri çerçevesinde, somut ulusal taahhütlerde bulunmuşlardır.

Bu konferans, AB’nin kendi önderliğinde yürüteceği askeri harekatlarda kullanmak üzere, askeri imkan ve kabiliyetlerini Temel Hedefte belirtilen 2003

⁷¹ Ekler hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız:

“European Security and Defense Policy, Presidency Report to the Nice European Council”, 7-8 December 2000, <http://www.presidence-europe.fr>

yılına kadar güçlendirme ve bu tarihten sonra da Ortak Hedefler doğrultusunda geliştirmeye devam etme bakımlarından dönüm noktası olmaktadır.

AB ülkeleri, Helsinki ve Feira Zirvelerinde üstlendikleri taahhütler bağlamında, gönüllü olarak, Temel Hedef kapsamındaki acil müdahale kabiliyetini oluşturacak ulusal katkılarını somutlaştırma yolunda Konferansta mutabakata varmışlardır. Bu katkılar, “Güç Katalogu” olarak bilinen bir belgede yer almıştır⁷². Katalogda yer alan katkı taahhütleri incelendiğinde, 2003 yılında AB’nin Petersberg Görevlerini tam olarak yerine getirecek bir askeri kabiliyete ulaşabileceği, ancak bu katkıların gerek sayı gerek nitelik bakımlarından geliştirilmeleri gereğine Konferansta işaret edildiği görülmektedir. Bu amaçla, AB ülkelerinin ulusal olarak veya diğer üye ülkelerle işbirliği halinde “Güç Katalogu”nda somutlaştırdıkları katkılarını artırma yoluna gitmeleri Konferans sırasında önerilen bir husus olmuştur.

Temel Hedefe Ulaşılması Bakımından Askeri Kabiliyetlerin Gözden Geçirilmesi Mekanizması

Nice Zirvesinin ASGP bakımından önem taşıyan bir boyutu, “Temel Hedefe Ulaşılması Askeri Kabiliyetlerin Gözden Geçirilmesi Mekanizması”nı içeren belgede vücut bulmuştur. Söz konusu mekanizma, Helsinki Zirvesinde önerilmiş ve yukarıda anılan ekte detaylandırılmıştır.

Mekanizmanın üç özel amacı bulunmaktadır:

- AB üyelerinin üstlenmiş bulundukları askeri taahhütleri sayısal ve nitelik olarak yerine getirmelerinin izlenmesi ve taahhütlerin yerine getirilmesi sürecinin kolaylaştırılması.

⁷² “Güç Katalogu” hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız:

“European Security and Defense Policy, Presidency Report to the Nice European Council”, 7-8 December 2000, <http://www.presidente-europe.fr>

- AB'nin, koşulların değişmesi halinde, Petersberg Görevlerinin tamamı bakımından ihtiyaç duyduğu kabiliyetlere ilişkin hususların yeniden gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesi.
- AB çerçevesinde üstlenilmiş bulunan katkı taahhütlerinin ve ilgili ülkeler bakımından kabul edilmiş olan Temel Hedef gücü ile NATO planlaması ve Barış İçin Ortaklık taahhütlerinin birbirleri ile uyumlu olmalarının temini.

Mekanizmanın ilkeleri ise aşağıda sunulmuştur:

- AB'nin, askeri kabiliyetlere ilişkin hedefler bakımından karar alma özerkliğinin, özellikle de bu kabiliyetlerin tanımlanması, değerlendirilmesi, denetlenmesi ve izlenmesine ilişkin olarak korunması.
- Katkı taahhütlerinin siyasi ve gönüllü nitelikte bulunması. Bu çerçevede, AB üyesi ülkeler taahhütlerinde gerekli değişiklikleri yapmaları kararlaştırılmıştır.
- Üye ülkelerin katkı taahhütlerinin karşılaştırılmasına olanak sağlayabilmek bakımından, katkı taahhütlerinde, şeffaflık, basitlik ve açıklık olması hükme bağlanmıştır.
- Konseyin sağlıklı bir durum değerlendirmesi yapabilmesini teminen, gelişmelerin düzenli olarak gözden geçirilmesi hususunda mutabakata varılmıştır.
- Sonradan ortaya çıkabilecek yeni gelişmelere uyum sağlayabilmek bakımından, katkı taahhütlerinde esneklik ilkesine özen gösterilmesi vurgulanmıştır.

Mekanizma çerçevesinde, NATO ile ilişkiler bakımından geçerli olacak ilkeler ayrıca sıralanmıştır. Bunlar:

- Mekanizmanın üç özel amacı arasında bulunan, AB hareketleri bağlamında üstlenilen katkı taahhütleri ile NATO hareketleri bağlamında ilgili ülkelerce üstlenilmiş olan katkı taahhütlerinin birbirleri ile uyumlu olmaları.
- AB'nin askeri kabiliyetlerini geliştirme ihtiyacı ile Savunma Yetenekleri Girişimi'nin birbirlerini destekler mahiyette olmaları gereği.
- Mekanizmanın, AB üyesi olmayan NATO ülkelerinin ve AB'ne aday ülkelerin, AB önderliğindeki hareketlere katılımlarını kolaylaştırması ve bu ülkelerin katkılarının dikkate alınmasını sağlaması.

Siyaset ve Güvenlik Komitesi

Nice Zirvesinde detaylandırılan bir başka konu, Siyaset ve Güvenlik Komitesi (SGK) olmuştur⁷³. Helsinki Zirvesinde, SGK'nin OGSP'nin bütün boyutları ile ilgilenmesi kararlaştırılmıştır. SGK, ilgili ülkelerin siyasi direktörleri düzeyinde toplanabilecektir.

SGK, uluslararası ilişkilerdeki gelişmeleri izlemek ve Konseye görüş vermekle görevlendirilmiştir. SGK, diğer bazı işlevlerinin yanı sıra, Askeri Komiteye izlenecek politika hakkında yönergeler iletecek ve Askeri Komitenin görüş ve tavsiyelerini değerlendirecektir. SGK'nin AB bünyesindeki diğer ilgili komitelerle ve çalışma gruplarıyla ilişkileri de benzer şekilde düzenlenmiştir.

⁷³ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

“European Security and Defense Policy, Presidency Report to the Nice European Council”, Annex III, 7-8 December 2000, <http://www.presidence-europe.fr>

SGK, AB ile NATO ve AB üyesi olmayan NATO ülkeleri arasında AGSP'nin ele alınacağı bir forum olarak da geliştirilmiştir.

Konseyin gözetimi altında, askeri yeteneklerin geliştirilmesi sürecinde siyasi yönlendirmede bulunmak, SGK'nin bir başka işlevi olarak göze çarpmaktadır. SGK'nin, bu işlevinde Askeri Komitenin görüşlerinden yararlanması hükme bağlanmıştır.

AB'nin müdahale etme durumu ile karşı karşıya kalabileceği bunalım hallerinde, SGK, Konseyin bu bunalım ile ilgilenecek organı olarak teşkil edilmiştir. SGK, herhangi bir bunalımda AB tarafından benimsenecek amaç ve tutuma ilişkin bir dizi öneride bulunmak ile görevlendirilmiştir. AB Komisyonunun yetkilerine halel getirmeyecek bir biçimde, SGK'nin, AB tarafından izlenen politika, alınan önlemler ve bunların etkilerini takibi öngörülmüştür.

AB'nin bir bunalıma karşı vereceği askeri yanıtla ilişkin olarak siyasi denetim ve stratejik yönlendirmede bulunması, SGK'nin AGSP bakımından taşıdığı önemi göstermektedir⁷⁴.

AB Askeri Komitesi

Nice Zirvesi'nin önemli sonuçlarından bir diğeri, Helsinki Zirvesi'nde kurulması kararlaştırılmış bulunan AB Askeri Komitesi'ne ilişkin hususların detaylandırılması ve AB Askeri Komitesi yönetmeliğinin ortaya konulması olmuştur⁷⁵.

Askeri Komite, Savunma Bakanlarının askeri temsilcilerinden oluşmaktadır. Askeri Komite, SGK'ne askeri konularda tavsiyelerde

⁷⁴ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

“European Security and Defense Policy, Presidency Report to the Nice European Council”, Annex III, 38, 7-8 December 2000, <http://www.presidence-europe.fr>

⁷⁵ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

“European Security and Defense Policy, Presidency Report to the Nice European Council”, Annex IV, 7-8 December 2000, <http://www.presidence-europe.fr>

bulunmasının yanısıra, AB Genelkurmayı'na her türlü askeri konuda gerekli yönlendirmeyi de sağlamak üzere teşkil edilmiştir. Bu özellikleri ile Askeri Komite, Konsey bünyesindeki en üst düzey askeri organ kimliğini kazanmaktadır. Askeri Komitede kararların uzlaşma ile alınacağı hükme bağlanmıştır.

Askeri Komitenin, SGK'ne sunacağı öneriler arasında, kriz yönetimine ilişkin bütün boyutları içeren bir kavram geliştirilmesi, potansiyel bunalımlara dair risk değerlendirmesi, askeri hareketlerin ve tatbikatların mali boyutlarına ilişkin tahminler yürütülmesi gibi hususlar bulunmaktadır⁷⁶.

Askeri Komitenin Başkanının seçimi, Başkanlarda aranacak nitelikler, Başkanın yetkileri ve üstleneceği işlevler keza Nice Zirvesi Başkanlık Raporu'nun IV numaralı ekinde ayrıntılı olarak tanımlanmıştır.

AB Genelkurmayı

Helsinki Zirvesi sırasında kurulması kararlaştırılan ve Nice Zirvesi ile vücut bulan AB Genelkurmayı, AB'ndeki ulusal ve çok uluslu askeri güçlerin belirlenmesi dahil olmak üzere, Petersberg Görevleri bakımından önem taşıyan, durum değerlendirmesi, stratejik planlama ve erken uyarı işlevlerini görmek ve AB Askeri Komitesinin yönergelerini uygulamak üzere teşkil edilmiştir⁷⁷. AB Genelkurmayı, AB Askeri Komitesi'ne bağlı olarak faaliyet göstermektedir.

AB Genelkurmayı, AB'nin gelecekte kazanacağı kurumsal askeri deneyiminin kaynağı olarak da görülmektedir. AB önderliğinde gerçekleştirilecek askeri hareketlerin yürütölmelerine dair bütün unsurlar; bunalımların izlenmesi, değişen askeri koşullara yönelik yeni öneriler ortaya atılması ve ulusal kurmay

⁷⁶ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

“European Security and Defense Policy, Presidency Report to the Nice European Council”, Annex IV, 42, 7-8 December 2000, <http://www.presidence-europe.fr>

⁷⁷ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

“European Security and Defense Policy, Presidency Report to the Nice European Council”, Annex V, 7-8 December 2000, <http://www.presidence-europe.fr>

başkanlıkları ve NATO ile işbirliği yapılması gibi askeri içerikli işlevlerin, AB Genelkurmayının uhdesinde bulunmaları öngörülmüştür.

Kriz yönetiminde veya tatbikatlarda, AB Genelkurmayı, Kriz Eylem Timleri (Crisis Action Teams, CATs) kurabilecektir. CATs'in, AB Genelkurmayının deneyimleri, insan gücü ve altyapı olanakları üzerinde inşa edilmesi kararlaştırılmıştır. AB Genelkurmayı, CATs için gerek duyabileceği fazladan insan gücü için AB üyesi ülkelerin imkanlarından geçici olarak yararlanabilecektir.

AB Üyesi Olmayan NATO Ülkeleri ve AB'ne Aday Ülkelerle İlişkilerin Düzenlenmesi

AB üyesi olmayan NATO ülkeleri ve AB'ne aday ülkelerle AGSP'na dair ilişkilerin Nice Zirvesinde açıklanan ilkeler doğrultusunda yürütülmesi kararlaştırılmıştır⁷⁸.

Bu ilişkiler, bunalımla karşı karşıya bulunulmayan dönemler ve bunalım dönemleri bakımından ayrı olarak düzenlenmiştir. Bunalım ile karşı karşıya bulunulmayan dönemlerde, anılan ülkeler ile danışmaların sıklığı, ihtiyaca göre belirlenecektir. İhtiyacın belirlenmesinde, pragmatizm ve verimlilik temel ölçütler olarak ifade edilmiştir. AB Dönem Başkanlıkları boyunca, AB + 15⁷⁹ formatında ve AB + 6⁸⁰ formatında en az iki toplantı yapılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca, her dönem başkanlığı süresince, AB + 6 ve AB + 15 formatında bütün ülkelerin devlet başkanlarını bir araya getiren bir zirve gerçekleştirilmesi hükme bağlanmıştır.

Nice Zirvesi'nde, SGK, sözkonusu toplantıların düzenlenmesinde kilit rol oynayacak bir organ olarak nitelendirilmiştir. SGK de, Askeri Komite ile en az iki

⁷⁸ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

"European Security and Defense Policy, Presidency Report to the Nice European Council", Annex VI 7-8 December 2000, <http://www.presidence-europe.fr>

⁷⁹ AB üyesi olmayan NATO ülkeleri ve AB'ne aday ülkelerini ifade etmektedir.

⁸⁰ AB üyesi olmayan NATO ülkelerini ifade etmektedir.

toplantı gerçekleştirecektir. Ayrıca, AB üyesi ülkelerin Avrupa savunma ve güvenliğine katılımlarını kolaylaştırmak amacıyla, askeri uzmanlar seviyesinde danışmalar yapılması öngörülmüştür.

AB üyesi olmayan bütün ülkelere, AGSP'na ilişkin gelişmeleri izlemek amacıyla AB'ne birer temsilci ve AB Genelkurmayına akredite edilecek bir yetkili atama imkanı verilmiştir. Bu temsilciler ile AB'den karıştları için her dönem başkanlığı süresince en az iki defa toplantı yapılması keza hükme bağlanmıştır.

Bunalım dönemlerinde anılan ülkeler ile AB arasındaki ilişkiler, hareket öncesi ve hareket sırasında yapılacak düzenlemeler olarak karşıımıza çıkmaktadır.

Harekat öncesi düzenlemeler bağlamında, ilgili ülkelerin siyasi ve askeri uzmanlarının yapacakları danışmalarda, AB'nin hareket ile elde etmeyi amaçladığı hususlar hakkında diğer muhataplarına bilgi vermesi öngörülmüştür. AB'nin NATO imkan ve kabiliyetlerine ihtiyaç duyacağı hareketlarda, AB üyesi olmayan altı NATO ülkesi ile danışmalar yapılmasına özel önem verileceği Nice Zirvesinde teyit edilmiştir.

AB önderliğinde gerçekleştirilecek bir hareket safhasında, AB tarafından hazırlanmış olan hareket planının, harekate katılacak ülkelere sunulması öngörülmüştür. NATO imkan ve kabiliyetlerinin kullanılacağı hareketlarda, operasyonel planlamanın NATO'nun planlama organları bünyesinde, AB önderliğinde yürütülecek özerk hareketlarda operasyonel planlamanın stratejik boyutunun ise, AB Genelkurmayı bünyesinde yapılması kararlaştırılmıştır.

AB üyesi olmayan NATO ülkelerinin, NATO imkan ve kabiliyetlerinin kullanılacağı AB hareketlerinin planlama safhasına katılımları, NATO ilkeleri dahilinde düzenlenmiştir. AB önderliğinde yapılacak özerk hareketlarda ise, AB üyesi olmayan NATO ülkeleri ile AB'ne aday ülkelerin, AB Genelkurmayına

atayacakları temsilciler aracılığıyla danışmalarda bulunabilecekleri hükme bağlanmıştır.

AB önderliğinde yapılacak her özerk hareket öncesinde bir “Güç Oluşturma Konferansı, (Force Generation Conference)” gerçekleştirilmesi ve bu konferans ile harekate sağlanacak ulusal güçlerin nitelik ve niceliklerinin teyit edilmesi kararlaştırılmıştır. AB hareketini resmi olarak başlatacak bu konferans ile Katkıda Bulunanlar Komitesi’nin (KBK) teşkil edilmesi de sağlanmaktadır.

KBK, hareketlerin günlük olarak idaresi bakımından anahtar rol oynayacak niteliklerle teçhiz edilmiştir. Harekatlar sırasında karşılaşılabilecek her türlü sorunun ilgili taraflarca ele alınabileceği bir forum olarak düşünülmüştür.

KBK’ne, hareket ile ilgili AB Organlarının ve hareket komutanının bilgi sunması öngörülmüştür. Diğer yandan SGK’nin, KBK’nin harekate ilişkin konulardaki görüşlerini dikkate alması öngörülmüştür.

Harekate katılmayanlar dahil bütün AB ülkeleri, KBK’nin toplantılarına iştirak etme hakkına sahip kılınmışlardır. Bu durumdaki AB ülkeleri, hareketin günlük olarak yürütülmesinde yetkili olamayacaklardır. AB üyesi olmayan NATO müttefikleri ve AB’ne aday ülkelerin, harekate önemli ölçüde katkıda bulunmaları halinde, hareketin günlük olarak sevk ve idaresinde, harekate katılan AB ülkeleri ile eşit hak ve yükümlülöklere sahip olacakları hükme bağlanmıştır.

KBK, Yüksek Temsilci veya Dönem Başkanı başkanlığında SGK ve Askeri Komitedeki temsilciler düzeyinde toplanabilmektedir. AB Genelkurmay Başkanı veya hareketin komutanı veya bunların temsilcileri KBK’ne katılma hakkına sahip kılınmışlardır.

SGK ile Askeri Komite, hareketin planlaması, hareketin sona erdirilmesi veya güçlerin geri çekilmesi konularında KBK'ne danışacaklardır. Harekatın bitiminde, KBK, harekata ilişkin değerlendirmelerini ilgili taraflara sunabilecektir.

NATO ile AB Arasındaki Danışma ve İşbirliğinin Düzenlenmesi

NATO ve AB arasındaki danışma ve işbirliği sürecinin bunalım dönemleri dışında geliştirilmesi amacıyla, SGK ile NATO Kuzey Atlantik Konseyi arasında, her dönem başkanlığı süresince en az bir defa Bakanlar düzeyinde bir toplantı yapılması Nice Zirvesinde kararlaştırılmıştır⁸¹. NATO veya AB tarafından talep edilmesi durumunda daha fazla sayıda toplantı yapılabileceği keza hükme bağlanmıştır. Ayrıca, NATO ve AB'nin askeri ve siyasi mahiyetteki alt grupları arasında *ad hoc* nitelikte toplantılar gerçekleştirilmesi ve toplantıların somut gündeme sahip olması gereği Nice Zirvesi'nde belirtilmiştir.

NATO'nun imkanları, kabiliyetleri ve deneyimlerinden yararlanılması sözkonusu olduğunda, AB ile NATO arasındaki diyalogun, karşılıklılık ilkesi de göz önünde bulundurulmak suretiyle geliştirilmesi ve NATO temsilcilerinin AB'nin ilgili toplantılarına davet edilmeleri öngörülmüştür.

Bunalım dönemleri dışında NATO ile AB ilişkilerinin geliştirilmesi için, yukarıda belirtilen toplantı düzenlemeleri haricinde, NATO Genel Sekreteri ile Yüksek Temsilci ve AB ile NATO'nun askeri yetkilileri arasında temaslara gerçekleştirilmesi ve bütün temaslara, SGK ile AB Genelkurmayına rapor edilmesi gereği hükme bağlanmıştır.

Bunalım dönemlerinde AB-NATO ilişkileri, Nice Zirvesi Başkanlık Raporu ile düzenlenmiş konulardan bir başkası olarak göze çarpmaktadır. Bu bağlamda, bunalımlara müdahalenin acil bir nitelik taşıdığı aşamada Bakanlar

⁸¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

“European Security and Defense Policy, Presidency Report to the Nice European Council”, Annex VII, 7-8 December 2000, <http://www.presidence-europe.fr>

düzeyi dahil olmak üzere, AB ile NATO'nun danışmalara ağırlık vereceği kararlaştırılmıştır.

Bunalım dönemlerinde, SGK'nin talebi üzerine, Askeri Komitenin, AB Genelkurmayı'na stratejik askeri seçenekleri belirleme ve bunlar arasında öncelik sıralaması yapma talimatı vermesi hükme bağlanmıştır. AB Genelkurmayı, düzenlenecek harekata ilişkin ilk genel seçenekler konusunda görüş geliştirdikten sonra, dış kaynaklı planlama imkanlarına, özellikle de NATO planlama yeteneklerine başvurarak, sözkonusu seçeneklerin değerlendirilerek analiz edilmesini isteyebilecektir. Bu şekilde dış kaynaklarca yapılacak analiz, AB Genelkurmayı tarafından değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

NATO imkan ve kabiliyetlerini gerektirdiği önceden belirlenen bir hareket için SGK'nin, Kuzey Atlantik Konseyine önceden bilgi vermesi konusuna Nice Zirvesi Başkanlık Raporu'nun yedi numaralı ekinde yer verilmiştir.

SGK'nin, Askeri Komitenin görüş ve tavsiyeleri temelinde ve Askeri Komite aracılığıyla AB hareketinin komutasını üstlenmiş olan hareket komutanına stratejik mahiyette yönergeler göndererek, hareket için gerekli planlamayı yapması ve bu işlemde NATO'nun planlama yeteneklerinden otomatik şekilde yararlanması hususu belirtilmiştir. Ancak, sözkonusu planlama sonucunda ortaya çıkacak belgelerin SGK'nin onayına sunulması şartı aranmaktadır.

NATO ile AB arasında bu çerçevede yapılacak işbirliğine ilişkin hususlar VII. Ekte detaylandırılmıştır. Buna göre, NATO ve AB uzmanları, DSACEUR'ün eşgüdümünde, AB tarafından otomatik olarak yararlanılacak NATO imkan ve kabiliyetlerini belirleyeceklerdir. Belirleme işlemi sonrasında, AB NATO'dan bu konuda talepte bulunacaktır. SGK ile Kuzey Atlantik Konseyi arasında düzenlenecek bir toplantı ile NATO imkan ve kabiliyetlerinin AB emrine sunulması, AB tarafından kullanımı ve geri çekilmelerine ilişkin hususların karara bağlanması sözkonusu olacaktır. Harekat boyunca, NATO imkan ve

kabiliyetlerinin kullanımı konusunda AB tarafından NATO'ya düzenli olarak bilgi verme yükümlülüğünü üstlenmiştir. Harekatın komutanının, AB Genelkurmayı'nın gerçekleştireceği toplantılara davet olunarak harekatın gelişimi konusunda bilgi vermesi hükme bağlanmıştır. Harekat Komutanı, Dönem Başkanlığı tarafından SGK'ne de bilgi vermeye davet edilebilecektir.

SGK, ilk olarak Kuzey Atlantik Konseyi'ne bilgi sunmak suretiyle, NATO imkan ve kabiliyetlerinin kullanıldığı bir harekatı sona erdirebilecektir.

AB'nin önderliğinde yapılacak bir harekatta, NATO imkan ve kabiliyetlerinin kullanılmaması halinde veya NATO tarafından gerçekleştirilecek harekat konusunda her iki taraf da genel gidişat hakkında birbirlerini bilgilendirecektir.

Savunma ve Güvenlik Politikası bağlamında AB'nin NATO imkan ve kabiliyetlerine olan ihtiyacının, NATO'nun AB'ne duyduğu ihtiyaçtan daha fazla olduğu gerçeği dikkate alındığında, yukarıda belirtilen hususun, AB'nin kendi içinde geliştirmekte olduğu savunma boyutuna verdiği önemi göstermektedir.

AB'nin NATO İmkan ve Kabiliyetlerinden Otomatik Yararlanması Konusundaki Düzenlemeler⁸²

NATO İmkan ve Kabiliyetlerinden Otomatik Yararlanma

Nice Zirvesi'nde, AB'nin NATO imkan ve kabiliyetlerinden otomatik olarak yararlanması konusu da ele alınmıştır. Nice Zirvesi Başkanlık Raporu'nun VII. Ekine ilişkin bir belgede, Vaşington Zirvesi Bildirisi 10. maddesine atıfla, AB'nin NATO planlama imkanlarından daimi ve güvenceli olarak⁸³ yararlanması hususuna yer verilmiştir.

⁸² Ayrıntılı bilgi için bakınız:

“European Security and Defense Policy, Presidency Report to the Nice European Council”, Appendix to Annex VII, 7-8 December 2000, <http://www.presidence-europe>

⁸³ Her bir durum için NATO'dan ayrıca onay alınmaksızın.

Buna göre, AB'nin bir hareket için gerekli olabilecek askeri seçenekleri değerlendirirken, NATO imkanlarının da bu harekate dahil edilmesi yönünde değerlendirme yapması veya bir hareketin operasyonel planlamasında NATO imkan ve kabiliyetlerinden yararlanılmasının öngörülmesi halinde, AB'nin bu yönde talepte bulunabileceği kararlaştırılmıştır.

Buradan hareketle, AB'nin güvenceli ve daimi şekilde NATO imkan ve kabiliyetlerinden yararlanabilmesi konusunda gerekli düzenlemeler de yapılmıştır. Bu çerçevede, AB Askeri Komitesi'nin denetimi altında hareket edecek olan AB Genelkurmayı, hareket için gerekli stratejik seçeneklere katkıda bulunması amacıyla, NATO'ya teknik planlama taleplerini iletecektir.

AB'nin taleplerini değerlendirmekle görevli NATO Genelkurmayı'nın operasyonel planlama alanında yapacağı çalışmaların, ayrımcılık yapılmaksızın bütün üye ülkelerin temsilcilerine açık tutulması kararlaştırılmıştır.

DSACEUR'ün, AB'nin sunduğu bir talep ile NATO'nun V. Madde dışında yürütmekte olduğu faaliyetlere aynı anda NATO imkan ve kabiliyetlerini tahsis edemeyeceğini bildirmesi halinde, AB ve NATO, önceliklerin belirlenmesi ve NATO imkan ve kabiliyetlerinin paylaşılması konularında uygun seviyedeki temsilcileri vasıtasıyla danışmalarda bulunacaklardır. Bu danışmalarda son karar NATO'ya ait olacaktır.

NATO'nun V. Madde çerçevesinde girişebileceği bir hareket nedeniyle AB'nin NATO planlama imkanlarından yararlanma talebini geri çevirmesi veya AB'ne daha önce sağlamış olduğu imkanları geri alması hallerinde, AB'nin, NATO'nun elinde kalan planlama imkanlarından yararlanması sözkonusu olabilecektir.

Önceden Belirlenmiş NATO İmkan ve Kabiliyetlerinin AB'nin Kullanımına Açık Olması

AB önderliğinde yürütülecek harekatlarda ihtiyaç duyulabilecek NATO imkan ve kabiliyetlerinin önceden belirlenmesi işlemi AB tarafından yapılacaktır. Belirleme işlemi AB tarafından yapıldıktan sonra, NATO ve AB'nin Askeri Komiteleri yetkilileri arasında gerçekleştirilecek bir toplantıda, AB'nin taleplerinin geçerliliği hususu ele alınacaktır. Bundan sonra ise, SGK, Kuzey Atlantik Konseyi'ne bilgi verecektir.

NATO imkan ve kabiliyetlerinin AB'ne tahsisinde izlenecek süreç konusu da Nice Zirvesi'nde karara bağlanmıştır.

Bu bağlamda yapılacaklar aşağıda belirtilmektedir:

- AB'nin bir harekat için tercih edeceği stratejik seçenek konusunda karara varması halinde, NATO ve AB uzmanları, önceden belirlenmiş hangi imkan ve kabiliyetlerin kullanılacağı konusunu görüşeceklerdir.
- AB Genelkurmayı tarafından yapılacak bir çalışma sonucunda, AB Askeri Komitesine sunulacak bir öneri çerçevesinde, SGK, NATO imkan ve kabiliyetlerinden yararlanılması konusunda Kuzey Atlantik Konseyi'ne talebini sunacaktır.
- Kuzey Atlantik Konseyi'nin SGK'ne vereceği yanıt sonrasında, NATO ve AB uzmanları arasında yapılacak bir toplantıda, NATO tarafından AB'ne sunulan imkan ve kabiliyetlerin AB'nin ilk talebini teknik bakımdan karşılayıp karşılamadığı hususu karara bağlanacaktır.
- NATO imkan ve kabiliyetlerinden yararlanılması hususu, SGK ile Kuzey Atlantik Konseyi'nin düzenleyeceği bir toplantıda resmiyet kazanacaktır. Bu toplantı sonucunda ortaya çıkacak

düzenlemenin, idari, yasal ve mali konuları içerecek bir paket düzenleme mahiyetinde olması kararlaştırılmıştır.

- AB ile NATO arasında yapılan danışmalarda öncelik taşıdığı konusunda her iki tarafın da üzerinde mutabakata vardığı, NATO'nun V. Madde veya V. Madde kapsamı dışında gerçekleştirebileceği hareketlar hariç tutulmak şartıyla, NATO imkan ve kabiliyetleri, AB'nin askeri hareketleri boyunca kullanılabilir.
- AB önderliğinde yürütülecek hareketler boyunca, kullanılacak NATO imkan ve kabiliyetleri hakkında SGK ile Kuzey Atlantik Konseyi arasında düzenlenecek özel toplantılarla NATO yetkililerine gerekli bilgi akışının sağlanacağı teyit edilmiştir.

Nice Zirvesi'nde AB önderliğinde gerçekleştirilecek hareketlerde, NATO komuta imkanlarından da yararlanılması konusu da karara bağlanmıştır.

NATO ve AB askeri uzmanları, bir AB hareketinde başvurulabilecek komuta zincirine ilişkin olarak muhtemel seçenekler konusunda görüş alış verişinde bulunacaklardır. Bu danışmalarda, DSACEUR'ün Avrupa savunma ve güvenlik konularına ilişkin olarak oynadığı rolün geliştirilmesi hususunun da ele alınması hükme bağlanmıştır. Danışmalar sonucunda ortaya çıkabilecek mutabakatların AB ve NATO'nun ilgili askeri organlarında teyit edilmesi kararlaştırılmıştır.

AB önderliğinde yapılacak hareketlerde NATO komuta imkanlarından yararlanılması konusunda izlenecek süreç, Nice Zirvesi Başkanlık Raporu'nda ayrıntılı olarak tanımlanmıştır. Buna göre, herhangi bir AB hareketinde NATO komuta imkanlarına ihtiyaç duyulduğu AB tarafından yapılacak stratejik bir çalışma sonucunda kesinleştiği takdirde, SGK, Kuzey Atlantik Konseyi nezdinde gerekli girişimi yapacaktır. İkinci adım olarak, AB Konseyi harekate ilişkin kendisine sunulan stratejik tercihi benimsedikten sonra, SGK, harekate dair komuta seçeneklerinin belirlenmesi için Kuzey Atlantik Konseyi'ne

başvuracaktır. Kuzey Atlantik Konseyi bu konuda SGK'ne gerekli yanıtı verdikten sonra, AB Konseyi hareket komutanını atayacak ve hareketin komuta zincirini harekete geçirecektir.

AB önderliğindeki bir hareketin komutası konusunda NATO imkanlarından yararlanıldığı durumlarda da hareketi yürüten komuta zincirinin tamamının AB'nin siyasi denetimi ve stratejik yönlendirmesi altında hareket edeceği Nice Zirvesi'nde kararlaştırılmıştır. Bu çerçevede, hareketin komutanının sadece AB organlarına rapor vereceği, NATO'nun ise, SGK ve Askeri Komite Başkanı aracılığıyla harekate dair gelişmeler konusunda bilgilendirileceği hükme bağlanmıştır.

Avrupa ülkelerinin güvenlik ve savunma alanlarında daha fazla sorumluluk üstlenmesi ve ABD'nin bu alanlarda Avrupa Atlantik Bölgesinde üstlenmiş bulunduğu yükü hafifletmeleri, Soğuk Savaş döneminden beri Avrupa'nın gündeminde yer alan bir konu olmuştur.

AB, Maastricht Anlaşması ile ODGP'ni oluşturmaya, Amsterdam Antlaşması ile de dış ve güvenlik politikasında savunma boyutunu, OGSP'ni ön plana çıkarmaya başlamıştır.

Köln Zirvesi ile birlik, OGSP'nin üzerine inşa edileceği ana ilkelere dair çerçeveyi çizmiş, Helsinki Zirvesi'nde, OGSP'nin geliştirilmesi süreci ivme kazanmıştır. AB, bu bağlamda, 2003 yılına kadar Acil Müdahale Gücü kurulması kararını vermiş ve bu amaçla "Temel Hedef"i benimsemiştir.

Feira Zirvesi'nde, AB üyesi olmayan NATO ülkeleri ile AB'ne aday ülkelerin AB'nin yöneteceği harekatlara katılımlarına dair hususlar detaylandırılmıştır. Ancak AB, bu zirvede somut katılım mekanizmaları yerine, danışma mahiyetinde ve *ad hoc* temelde işleyecek mekanizmalar benimsemiştir.

AB'nin Feira Zirvesi ile ortaya attığı danışma mekanizmalarına ilişkin düzenlemelerin Nice Zirvesi'nde daha da ayrıntılı olarak geliştirildiğini görmekteyiz.

Bütün bu gelişmeler karşısında NATO, 2000 yılı NATO Sonbahar Toplantıları ile 5-6 Aralık ve 14-15 Aralık 2000 tarihlerinde gerçekleştirilen Savunma ve Dışişleri Bakanları toplantılarında karara bağlandığı üzere, NATO imkan ve kabiliyetlerinden AB'nin yararlanabileceğini teyit etmiştir. Ayrıca, NATO ile AB arasında bu alanda kalıcı düzenlemeler yapılması amacıyla Kuzey Atlantik Konseyi'ne yönerge verilmiştir.

C. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Özellikleri

AGSP'nin beş temel özelliği bulunmaktadır. Söz konusu özellikler, yukarıda anlatılan AB Antlaşmaları ve Zirve kararları ile şekillenmiştir. Bu beş temel özellik hakkındaki bilgiler aşağıda sunulmaktadır⁸⁴.

a) Petersberg Görevleri

AGSP, Petersberg olarak adlandırılan, insani görevler, arama ve kurtarma faaliyetleri, barışı koruma hareketleri, barış inşası faaliyetleri kapsamında kriz yönetimi ve güç kullanımı görevleri ile sınırlandırılmıştır. Söz konusu görevler, 19 Haziran 1992 tarihinde Almanya'nın Petersberg şehrinde yapılan Bakanlar Konseyi toplantısında alınan kararlara dayanmaktadır.

AB, kolektif savunma ve otomatik müdahaleyi düzenleyen Vaşington Antlaşması'nın 5. Maddesi ve Brüksel Antlaşması'nın V. Maddesi konusunda hiçbir işlev üstlenmemiştir. Avrupa savunması ve güvenliği bağlamında kritik önem taşıyan bu hususlarda NATO ve BAB esas işlevi olan uluslararası örgütler

⁸⁴ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

“Petersberg Declaration”, WEU Council of Ministers, Bonn, 19 June 1992, <http://www.weu.int>

konumlarını muhafaza etmişlerdir. Bununla birlikte, Petersberg Görevleri özellikle Balkanlar'da yaşanan bunalımların da gösterdiği gibi, Soğuk Savaş sonrası dönemde artan bir önem kazanmışlardır. 1999 yılında düzenlenmiş olan Vaşington Zirvesi'nde belirlenen NATO'nun Yeni Stratejik Kavramı bu hususu teyit etmektedir⁸⁵.

b) BAB Operasyonel Faaliyetlerinin AB İçine Alınması

Amsterdam Antlaşması, ODGP'nin geleceğine ilişkin hususları düzenlemiştir. Bu bağlamda, Madde 17'de (İkinci paragraf), BAB'ne atıfta bulunularak, BAB'nin operasyonel kapasiteye de kavuşturulmak suretiyle, AB'nin ayrılmaz bir parçası haline geldiği belirtilmiştir. Antlaşmada, BAB'nin, ODGP'nin savunma yönlerinin belirlenmesi yolunda AB'ni desteklemesi öngörülmüştür. AK kararı ile AB, BAB ile daha yakın kurumsal ilişkiler geliştirebilecektir. Bu çerçevede, BAB'nin AB ile bütünleşmesi olasılığı da hükme bağlanmıştır.

2000 yılı Kasım ayında Marsilya'da düzenlenen BAB Bakanlar Konseyi, BAB'nin operasyonel kapasitesinin ortadan kaldırılmasına karar vermiştir. 7-9 Aralık 2000 tarihlerinde düzenlenen AB Nice Zirvesi'nde de, BAB'nin operasyonel bütün işlevlerinin AB içine alınması kararlaştırılmıştır. Bu çerçevede BAB, Brüksel Antlaşması'nın 5. Maddesinin saklayıcısı ve üye 28 ülke parlamenterlerinin oluşturduğu Parlamenter Asamblesi'nde savunma ve güvenlik konularının ele alındığı bir örgüt kimliği ile sınırlı iki işleve sahip kılınmıştır.

c) AB'nin Karar Verme Özerkliği ve Örgütsel Çerçevenin Korunması

AB'nin güvenlik ve savunma alanlarında özerk hareket etme iradesi İngiltere ile Fransa arasında imzalanan Saint Malo Bildirisi ile ilk defa somut

⁸⁵ Çınar ÖZEN, a.g.m., 2.

biçimde ortaya çıkmıştır. Saint Malo Bildirisi sonrasında gerçekleştirilen ve yukarıda ayrıntıları ile anlatılmış olan Köln, Helsinki, Feira ve Nice Zirvelerinde bu irade tekrarlanmış ve teyit edilmiştir. AB, uluslararası politikanın etkin bir aktörü haline gelebilmek, güvenlik ve savunma alanlarında ABD'den ve NATO'dan bağımsız olarak münferiden hareket edebilmek amacı ile belli nitelikteki hareketlarda özerk bir şekilde karar alabilmek ve aldığı kararları uygulayabilmek iradesini taşımaktadır.

NATO'nun bütün olarak katılmak istemediği hareketlarda, AB'nin özerk karar alma yetkisi bulunmaktadır. AB'ne tam üye olmayan NATO ülkelerinin, ODGP'nda AB karar alma sürecinden dışlanmaları ve buna ek olarak AB'nin NATO imkan ve kabiliyetlerini kullanmak istediği durumlarda sorunlarla karşılaşmaktadır⁸⁶. Bu sorunlara, AGSP'nin Türkiye'ye etkilerinin incelendiği tezin Üçüncü Bölümü'nde değinilecektir.

d) Acil Müdahale Gücünün Oluşturulması

10-11 Aralık 1999 tarihlerinde gerçekleştirilen Helsinki Zirvesi Sonuç Bildirisi'nin 28. Maddesinde, AB önderliğindeki hareketlarda kullanılmak üzere, Petersberg Görevleri'ni en az bir yıl süre ile tam manasıyla yerine getirebilecek ve iki ay içinde göreve hazır olacak 50.000-60.000 kişiden oluşacak askeri gücün 2003 yılında teşkil edileceği belirtilmektedir. Zirvede, bu güçlerin hava ve deniz güçleri ile desteklenmesi ve sadece hareket zamanlarında toplanmaları hükme bağlanmıştır, ancak sözkonusu güçlerin bir AB ordusu olarak görülmemesi gereği de vurgulanmıştır.

20 Kasım 2000 tarihinde Brüksel'de düzenlenen Askeri Yetenekler Taahhüt Konferansı Bildirisi'nde, bu güç için 100.000 askerden oluşacak bir

⁸⁶ Çınar ÖZEN, a.g.m., 3.

rezerv kuvvet teşkil edilmesi kararlaştırılmıştır. Türkiye, karar verme sürecine katılmak şartıyla bu kuvvete asker sağlamaya hazır bulunduğunu bildirmiştir⁸⁷.

e) NATO İmkan ve Kabiliyetlerinden Otomatik Yararlanma

AB üyesi ülkeler güvenlik ve savunma alanlarında ABD ve NATO'dan özerk hareket etme iradesi taşımakla birlikte, Soğuk Savaşın sona ermesiyle beraber, bu amaçları ile uyumlu bir şekilde savunma bütçelerini artırmamışlar, hatta önemli oranlarda kesintiye gitmişlerdir.

Balkanlar'da yaşanan Bosna Hersek ve Kosova bunalımlarında da açıkça görüldüğü üzere, NATO olmaksızın AB ülkelerinin büyük çaplı askeri hareketleri gerçekleştirmek için gereken planlama, komuta kontrol, lojistik, istihbarat ve haberleşme yetenekleri bulunmamaktadır.

NATO üyesi bazı AB ülkelerinin askeri kuvvet yapıları, diğer AB üyelerinin sınırlı askeri yetenek ve imkanları ile birlikte bazı küçük çaplı hareketleri gerçekleştirme imkanı vermektedir. Bununla birlikte, uluslararası politikada güvenlik ve savunma alanlarında arzu ettiği etkinliğe ulaşabilmesi için AB'nin mevcut yetenek ve imkanları yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle, AB'nin orta vadede yapacağı hareketlerde NATO imkan ve yeteneklerine başvurması kaçınılmaz olarak görülmektedir. Bu bakımdan AB, NATO imkan ve yeteneklerinden yararlanmayı otomatik hale getirmek istemektedir⁸⁸. Ancak bu noktada, AB üyesi olmayan NATO ülkelerinin çekinceleri ile karşılaşmaktadır. Türkiye, bu çekinceleri en güçlü biçimde ifade eden ülkelere birisi olarak, AB'nin bu alandaki karar alma sürecine dahil edilmemesi halinde, NATO imkan ve yeteneklerine AB'nin otomatik erişimini veto edeceğini açıklamıştır⁸⁹.

⁸⁷ "Military Capabilities Commitments Declaration", General Affairs Council, Brussels, 20 November 2000, <http://www.europe.eu.int>

⁸⁸ Çınar ÖZEN, a.g.m., 4.

⁸⁹ Ömür ORHUN, "ESDI/ESDP: A Turkish Perspective", *Perceptions*, September-November 2000, 115-116.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Türkiye'nin Avrupa Güvenliğindeki Yeri Üzerine Etkileri

A. Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye'nin Stratejik Konumu

İkinci Dünya Savaşı'nda yenilgiye uğrayan Almanya ve Japonya'nın Avrupa ve Asya'da bıraktıkları güç boşluğu Sovyetler Birliği tarafından doldurulmuştur. Sovyetler Birliği, kendi ideoloji ve siyasal sistemini yaymak üzere Avrupa ve Asya'da harekete geçmiş ve bu amacına ulaşmak için İkinci Dünya Savaşından galip çıkan askeri güçlerine dayanarak yayılmacı bir politika gütmüştür. Sovyetler Birliği'nin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ndeki veto gücü, bu örgütün dünya barışının Soğuk Savaş sonrasında korunmasında ve Sovyet tehdidinin dengelenmesinde devre dışı kalmasına yol açmıştır. Bunun üzerine, Batı Avrupa ve ABD Sovyet tehdidine karşı birleşerek, başta NATO İttifakı aracılığıyla kolektif güvenliklerini güvence altına alma yoluna gitmişlerdir. Bu bağlamda, Sovyetler Birliği'ne komşu Türkiye gibi kanat ülkelerin Avrupa güvenlik ve istikrarı açısından önemleri artmıştır. Türkiye'nin stratejik öneminin artması, Batı Avrupa ülkeleri ve ABD'ni Türkiye'ye yaklaştırmıştır. Benzer şekilde, Sovyet tehdidi karşısında güçlü müttefikler arayan Türkiye de ABD ve Batı Avrupa ülkelerine yaklaşmıştır¹.

¹ Çınar ÖZEN, Türkiye-AB İlişkilerinin Neo-fonksiyonalist Teori Çerçevesinde Analizi (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Siyasal Bilimler Enstitüsü, 1998, Ankara, 236.

Sovyetler Birliği Devlet Başkanı Stalin, Yalta Konferansı sırasında, Sovyetlerin sıcak denizlere inme ihtiyaçında olduğunu belirtmiştir. Sovyetler Birliği Yalta Konferansı'nın sonrasında, 19 Mart 1945'te, 17 Aralık 1925 tarihli Türk-Sovyet Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması'nın geçerlilik süresini uzatmamış, Antlaşmanın İkinci Dünya Savaşı sonrası şartlarına uyarlanması gereğini gündeme getirmiştir. Orta ve Doğu Avrupa'nın İkinci Dünya Savaşı sonrasında değişen şartlara uymaları Sovyet işgali altına girmeleri şeklinde olmuştur. İstanbul ve Çanakkale Boğazları'nda askeri s ve Doğu Anadolu'da toprak talebinde bulunan Sovyetlerin niyetleri Türkiye'nin güvenlik ve istikrarı için Batı ile yakınlaşması sonucunu doęurmuřtur².

Sovyetler Birliği, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'ye komşu diğer bölgelerde de etki alanını genişletmek amacıyla harekete geçmiştir. Bu bağlamda özellikle, Yunanistan ve İran, Sovyetlerin baskısını hisseden diğer ülkeler olmuşlardır. Sovyetler, bir yandan İkinci Dünya Savaşı sırasında işgal ettiği İran topraklarını terk etmeyi reddederken, diğer yandan da Yunanistan'da komünistleri destekleyerek bu ülkenin iç işlerine karışmıştır. Sovyetlerin yayılmacı tutumu, ABD'nin 1947 yılında Truman Doktrini³ benimsemesine yol açmıştır. Truman Doktrini çerçevesinde

² A. Suat BİLGE, *G Komsuluk, Türkiye-Sovyetler Birliği İlişkileri 1920-1964*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları No: 316, Ankara, 1992, 261-264.

³ Truman Doktrini, ABD'nin İkinci Dünya Savaşı sonrasında kendi kabuğuna çekilmeyerek, Sovyet tehdidini dengelemek amacıyla küresel anlamda aktif dış politikaya yönelmesinin başlangıcı Truman Doktrini (1947) ile olmuştur. Truman Doktrini, Sovyetler Birliği karşısında Yunanistan'a 300 milyon dolarlık, Türkiye'ye 100 milyon dolarlık askeri yardım yapılmasını ngrmştir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Fahir ARMAOğLU, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, 1914-1980*, İş Bankası Kültür Yayınları No: 252, Ankara, 1984, 441-443.

ABD, Sovyet baskısı altındaki Türkiye ve Yunanistan'a Marshall Planı⁴ ile yardım etmeye başlamıştır⁵.

Türkiye güvenliğini sağlamak amacıyla NATO'ya girmiş, ayrıca İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD) ile Avrupa Konseyi'ne katılmış ve Avrupa Topluluğu'na da üyelik başvurusunda bulunmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen Soğuk Savaş dönemi boyunca Batı ülkeleri Türkiye'nin Avrupa güvenlik ve istikrarı açısından taşıdığı stratejik önemin bilincinde hareket etmişlerdir. Sovyetler Birliği'ne karşı ortak tehdit algılaması yukarıda da belirtildiği gibi Batı ile Türkiye'yi siyasi bakımdan birbirlerine yakınlaştırmaya etkiye bulunmuştur⁶. Türkiye NATO'yu Avrupa-Atlantik bölgesinde güvenliğin temel taşı olarak görmüştür⁷.

Türkiye Soğuk Savaş boyunca Batı ittifakının güvenliğine büyük katkılarda bulunmuştur. ABD ordusundan sonra klasik anlamda en büyük NATO ordusu olan Türk ordusu, eski Sovyetler Birliği'nin güney batısında birçok zırhlı tümen bulundurmasını sağlamış ve Batı Avrupa üzerindeki Sovyet askeri tehdidinin daha düşük seviyede kalmasına katkı yapmıştır⁸.

Öte yandan, 1985 yılında Gorbacov'un Sovyetler Birliği'nde iktidara gelmesi, Batıya karşı izlenmekte olan Sovyet politikasını yumuşatması, Doğu Avrupa ülkelerinden Sovyet askeri varlığını geri çekmesi, Varşova Paketi'nin sona erdirmesi, Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında dağılması ve

⁴ Marshall Planı, İkinci Dünya Savaşı'nda ekonomik açıdan yıkıma uğramış olan Batı Avrupa ülkelerini yeniden kalkındırma amacını gütmüştür. Plan çerçevesinde Batı Avrupa ülkelerine başlangıç olarak 6 milyar dolarlık ekonomik yardım yapılmıştır. Marshall Planı sonucunda, İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD) kurulmuştur. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Fahir ARMAOĞLU, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, 1914-1980, İş Bankası Kültür Yayınları No: 252, Ankara, 1984, 443-445.

⁵ Mehmet GÖNLÜBOL, Haluk Ülman, Olaylarla Türk Dış Politikası, A.Ü. SBF, Yayınları No: 558, 6. Baskı, Ankara, 1987, 192-193

⁶ Çınar ÖZEN, a.g.e., 238.

⁷ Hüseyin BAĞCI, "Türkiye ve AGSK: Beklentiler, Endişeler", 21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası, Derleyen İdris BAL, (İstanbul: Alfa Yayınları, Kasım 2001), 595.

⁸ Thomas SCHIEB, "Turkey and ESDP-Current State of Affairs", Insight Turkey, July-September 2001, Vol.3, No: 3, 35.

Soğuk Savaşın sona ermesi, Avrupa güvenlik ve istikrarı bakımından köklü değişikliklere yol açmıştır. Söz konusu değişimler, Türkiye'nin Avrupa'daki konumunu da derinden etkilemiştir.

Körfez Savaşı'nın ve Balkanlardaki Gelişmelerin Türkiye'nin Stratejik Konumu Üzerindeki Etkileri

Irak'ın 2 Ağustos 1990 tarihinde Kuveyt'i işgal etmesi üzerine Ortadoğu'da başlayan bunalım savaşa dönüşmüş ve ABD önderliğinde kurulan Koalisyon Güçleri Irak'ı Kuveyt'ten çıkartmışlardır. Birleşmiş Milletler, Irak'a karşı bir ambargo başlatmıştır. Söz konusu ambargoya ilk katılan ülkelerden birisi Türkiye olmuştur. Türkiye, öncelikle Kerkük'ten Yumurtalık'a petrol taşıyan petrol boru hattını tek yanlı kararı ile kapatmıştır. Ayrıca, ABD önderliğindeki Koalisyon Güçlerinin Incirlik Hava Üssü'nü kullanmalarına izin vermiştir. Bununla beraber, Türkiye komşusu bir ülkeye karşı yürütülen bu harekate askeri olarak doğrudan katılmak istememiştir⁹.

Körfez Savaşı, Türkiye'nin stratejik öneminin sanılanın aksine azalmadığını açıkça göstermiştir. Türkiye'nin Körfez Savaşı boyunca, bölgeye coğrafi yakınlığını da kullanarak oynadığı rol Soğuk Savaş sonrasında da halen önemli bir bölgesel güç olduğunu kanıtlamıştır.

Körfez Savaşı'nda ortaya çıkan üç unsur Türkiye'nin AB ile ilişkileri bakımından önemli sonuçlar doğurmuştur. Bunlardan birincisi, Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin'in, Dicle ve Fırat nehirleri sularından daha fazla yararlanmak amacıyla Türkiye'yi de tehdit etmesi ve Türkiye'nin tehdit algılamalarının güneye kayarak bölgeselleşmesi olmuştur. İkinci unsur, Türkiye'nin Ortadoğu'daki çatışma bölgelerine komşu bulunması nedeniyle, AB ülkeleri tarafından Ortadoğu'daki bölgesel çatışmalara

⁹ Çınar ÖZEN, a.g.e., 258.

doğrudan dahil olabilecek Ortadoğulu kimliği ağır basan bir ülke olarak görülmesidir. Üçüncü unsur, AB'nin sınırlarını Türkiye'nin komşu bulunduğu çatışma bölgelerinden uzak tutma isteğidir¹⁰. Üçüncü unsuru, komşusu bulunduğu Ortadoğu'daki güvenlik koşulları açısından Türkiye'nin AB'ne yük olabilecek bir yapıda görülmesi olarak tanımlamak da mümkündür. Öte yandan, AB'nin anılan algılamasına karşılık olarak Türkiye, bölgesinde ve Avrupa'da güvenlik ve istikrara büyük katkılar yapan bir ülke hüviyeti taşımaktadır¹¹.

Soğuk Savaş boyunca kuzeyinde Sovyet tehdidi ile karşılaşan ve güvenliğini Batı ile ittifak yapmakla sağlayan Türkiye, Soğuk Savaş sonrasında bu defa güney ve doğu komşularından kaynaklanan yeni tehditlere maruz kalmıştır. Körfez Savaşı, Türkiye'nin Ortadoğu kaynaklı tehdit algılamalarını artırmıştır. Bu ülkelerin kimyasal ve biyolojik silahlara, füze fırlatma teknolojisine sahip oldukları ve nükleer silah üretmeye çalıştıkları bilinmektedir. İran-Irak Savaşı ve Körfez Savaşı, İran ve Irak'ın elinde Türkiye'nin büyük şehirlerini vurabilecek menzile sahip füzeler bulunduğunu ortaya koymuştur¹². Ayrıca, Türkiye'deki bölücü terör örgütlerinin bu ülkelere desteklenmesi ve bu yöntemle Türkiye ile ilişkilerinde avantaj sağlamaya çalışmaları, Türkiye'nin endişelerini teyit eder niteliktedir.

Sovyetler Birliği'nin çökmesi ile etnik yapıları karışık olan eski Yugoslavya gibi komünist ülkeler iç istikrarsızlığa sürüklenmişlerdir. Komünizmin yapıştırıcı özelliğinin ortadan kalkması sonucunda, eski Yugoslavya'da farklı etnik gruplar arasında başlayan çatışmalar, Batı ittifakının bölge ülkeleri ile ortaklık, işbirliği, kriz idaresi ve çatışmaların önlenmesi çabalarını artırması sonucunu doğurmuştur¹³.

¹⁰ Çınar ÖZEN, a.g.e., 259.

¹¹ Hüseyin BAĞCI, "Turkey to the EU: Where Do We Stand ?", *Insight Turkey*, July-September 2001, Vol. 3, No: 3, 27.

¹² Çınar ÖZEN, a.g.e., 260.

¹³ Thomas SCHIEB, a.g.m., 35.

Bu şartlar altında AB'nin uluslararası kriz idaresinde yeni bir aktör olarak ön plana çıktığı gözlenmektedir. 1990'larda AB bütünleşme süreci ilerledikçe, ancak sivil ve askeri boyut içeren enstrümanlarla desteklendiğinde AB'nin inanılır bir dış ve güvenlik politikası uygulayabileceği ortaya çıkmıştır¹⁴. AB bakımından bu politikanın uygulandığı ilk bölge, AB'nin çıkarları açısından bir nevi "Arka Bahçesi" olan Güney Doğu Avrupa olmuştur¹⁵.

Bosna Hersek ve Kosova krizleri, Soğuk Savaş dönemi ihtiyaçlarına cevap veren kolektif savunma kavramından farklı bir kavrama gerek duyulduğunu göstermiştir. Söz konusu krizler sonucunda, AB gibi NATO da, kendini yeni şartlara uydurmaya çalışmıştır. Zira, Soğuk Savaş dönemi güvenlik sorunları, yerlerini Orta, Doğu ve Güney Avrupa'da meydana gelen rejim değişikliklerinden kaynaklanan istikrarsızlık ve etnik çatışmalara bırakmıştır¹⁶.

Türkiye'yi Batı Avrupa'ya bağlayan Güney Doğu Avrupa bölgesindeki istikrarsızlık, Türkiye'nin güvenliğini ve AB ile bütünleşme sürecini olumsuz yönde etkileyen bir unsurdur. Türkiye'nin hayati çıkarları bulunan Bosna Hersek ve Kosova'daki krizlerde Ortadoğu kaynaklı köktendinci akımların bölgede etkinliklerini artırdıkları gözlenmiştir. Bu durum da Türkiye'nin çıkarlarını etkilemektedir.

¹⁴ Thomas SCHIEB, a.g.m., 35.

¹⁵ Bosna Hersek ve Kosova olayları hakkındaki ayrıntılı bilgiler Birinci Bölümde 22.-29. sayfalar arasında verilmeye çalışılmıştır. AB'nin bu çerçevede atmış olduğu kurumsal adımlara dair bilgiler ise, İkinci Bölümde 44.-118. sayfalar arasında ele alınmıştır.

¹⁶ Hüseyin BAĞCI, "Türkiye ve AGSK: Beklentiler, Endişeler", a.g.m., 593.

B. Türkiye'nin Avrupa Güvenliğindeki Yeri

a. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Öncesi Durum

i. Türkiye'nin BAB'ndeki Statüsü

Avrupalı müttefiklerin Soğuk Savaş sonrasında güvenlik alanında daha fazla yükümlülük üstlenmeleri, savunma ve güvenlik alanlarında daha fazla sorumluluk alarak, ABD'nin bu alanlardaki yükünü paylaşmaları girişimleri sonucunda, 1996 yılı Haziran ayında NATO Berlin Dışişleri Bakanları Toplantısında AGSK'nin NATO içinde geliştirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu çerçevede, 1996 yılından itibaren, NATO ve BAB arasında gerektiğinde BAB öncülüğündeki harekatlarda NATO imkan ve yeteneklerinin kullanılmasına olanak sağlayıcı düzenlemeler geliştirilmiştir. Bu düzenlemeler, NATO üyesi bütün Avrupalı müttefiklerin, NATO desteğinde yürütülecek BAB harekatlarının hazırlık, planlama ve yürütülmesinde tam ve eşit haklarla yer almalarını güvence altına almıştır.

Türkiye tam üye olma yönünde 1987 yılı Nisan ayında başvurduğu BAB'ne 1992 yılında ortak üye olmuştur. Ortak üyelik, AB üyesi olmayan NATO ülkelerinin de BAB'nin faaliyetlerine katılabilmeleri imkanını sağlamıştır¹⁷. BAB, Soğuk Savaş döneminde NATO'nun Avrupa boyutunu kuvvetlendirici bir araç olarak görülmüştür. 17 Haziran 1997 tarihinde gerçekleştirilen AB Amsterdam Zirvesi, AGSP bakımından BAB'nin oynayacağı rolü açıklığa kavuşturmuştur. Bu zirveyi takiben, 1997 yılı Temmuz ayında yapılan NATO Madrid Zirvesi BAB açısından bir dönüm noktası olmuştur. Madrid Zirvesinde BAB'ne biçilen bu rol teyit edilmiştir. NATO Madrid Zirvesinde ayrıca, BAB'nin kendisine biçilen yeni rol çerçevesinde gerçekleştireceği faaliyetlerinde, NATO imkan ve kabiliyetlerinden yararlanabilmesi güvencesi sağlanmıştır.

¹⁷ Çınar ÖZEN, a.g.m., 5.

Türkiye bu bağlamda, 1997 yılından itibaren fiilen tam üyelerin sahip oldukları hak ve yetkilerle BAB faaliyetlerine katılma imkanı elde etmiştir¹⁸.

İzlanda, Norveç ve Türkiye'nin BAB'ne Ortak Üye olmaları hakkındaki BAB Belgesi'nde, anılan ülkelerin, uzun vadede Avrupa'nın NATO ile uyumlu bir ortak savunma politikası oluşturmalarını kabul ettiklerini karara bağlamıştır. Ayrıca bu belgede, anılan ülkelerin BAB'ne ortak üye olmalarının kararlaştırıldığı açıklanmıştır.

Türkiye, İzlanda ve Norveç, BAB'nin Konsey Toplantıları'na ilkeleri aşağıda sunulan şekilde katılma hakkı elde etmişlerdir:

- BAB'ne tam üye ülkelerin çoğunluğu veya üye ülkelerin yarısı ve Başkanlığın oyları ile toplantılara katılım sadece tam üye devletler ile kısıtlanabilecektir.
- BAB üyesi devletlerin uzlaştığı bir konuda alınacak karara ilişkin olarak veto hakları bulunmamakla beraber, bu konuda açıklama yapabileceklerdir.
- BAB üyesi ülkelere alınabilecek bir karara katılabileceklerdir. İlk paragrafta belirtilen üye ülkelerin iki çeşit çoğunluğu tarafından aksi kararlaştırılmadıkça, bu nitelikteki bir kararın uygulanmasına da katılmaları mümkün kılınmıştır.

¹⁸ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

“Document on Associate Membership of WEU of The Republic of Iceland, The Kingdom of Norway, and the Republic of Turkey”, 20 November 1992, <http://www.mfa.gov.tr>

“WEU Declaration on the Role of WEU and its Relations with the EU and the NATO, WEU Ministerial Council, Brussels 22 July 1997, <http://www.weu.int>, para 14.

“Erfurt Declaration”, WEU Ministerial Council, Erfurt, 18 November 1997, <http://www.weu.int>, para 29.

- Türkiye, İzlanda ve Norveç'in BAB Planlama Hücresi faaliyetlerini izlemeleri açısından daimi bir düzenleme yapılacaktır.
- Bu ülkeler askeri güç sağladıkları hareketlarda BAB'nin tam üyesi muamelesi görecektir.
- BAB'nin WEUCOM olarak adlandırılan iletişim sistemine bağlanmaları sağlanacak, toplantı ve faaliyetlere ilişkin BAB bilgilerine erişimleri sağlanacaktır.
- BAB'ne bütçe katkı payı ödemesinde bulunacaklardır.
- BAB Uydu Merkezi'nin deneme safhası sona erinceye kadar bu merkez faaliyetleri sadece tam üyelere açık olacaktır. Ortak üyeler deneme safhası boyunca merkez hakkında bilgilendirileceklerdir. Merkez faaliyetlerinin devamı kararlaştırıldığı takdirde, ortak üyelerle ilgili olarak gereken düzenlemeler yapılacaktır.

Belgede, Türkiye'nin ve diğer ortak üyelerin, halihazırda üye oldukları örgütlerden veya diğer kuruluşlardan BAB'ne yapılabilecek yetki aktarımı halinde de, bu yetkiler bağlamında BAB tarafından gerçekleştirilecek faaliyetlerde tam üye muamelesi görecekları karara bağlanmıştır.

ii. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye

Feira'da 2000 yılı Haziran ayında yapılan AB Zirvesi, AGSP bakımından önem taşımaktadır. Bu zirvede, AGSP'nın AB içinde geliştirilmesi amacıyla alınan kararlar uyarınca, NATO üyesi olan, ancak AB üyesi olmayan ülkelerin, AB kriz yönetimi hareketlarına katılımları ve bu ülkelerle yürütülecek danışma kuralları düzenlenmiştir.

Zirvede, güvenlik, savunma politikası ve kriz yönetimine ilişkin olarak üçüncü ülkelerle gerekli diyalogun tesis edileceği vurgulanmış olmakla beraber, AB'nin kurumsal bütünlüğünün korunacağı hususu da belirtilmiştir. AB üyesi olmayan NATO ülkeleri ve AB'ne aday konumdaki ülkelerin tek ve bütünleştirici bir yapı çerçevesinde, AB ile diyalog, işbirliği ve danışmalardan yararlanacakları karara bağlanmış ve danışma ve diyalog süreci ayrıntılı olarak tanımlanmıştır.

Feira Zirvesinde, AB, karar alma sürecinde sadece üye devletlere söz hakkı tanınmıştır. AB üyesi olmayan NATO ülkeleri ise, AB önderliğindeki hareketlerin yürütülmesine ilişkin olarak sınırlı bir yetkiye sahip kılınmışlardır. Feira Zirvesinde AGSP bağlamında ortaya çıkan hak ve yetkiler, BAB'de AB üyesi olmayan NATO ülkelerine tanınan hak ve yetkilerin gerisinde kalmıştır¹⁹.

AB, AGSP bağlamında AB üyesi olmayan NATO ülkelerinden AB önderliğindeki hareketlere katkı isterken, bu ülkelerin hareketlere ilişkin olarak karar verme sürecine katılmaları hususunu boşlukta bırakmıştır. Kurulmuş olan ayrıntılı danışma süreci, Türkiye gibi AB üyesi olmayan NATO ülkelerini AGSP'dan tam olarak dışlamamış, ancak bu ülkeler AGSP'na eşit koşullarda dahil edilmemişlerdir.

ABD'nin NATO Daimi Temsilcisi Büyükelçi Vershbow, Kuzey Atlantik Konseyi'nde 22 Ağustos 2000 tarihinde yaptığı konuşmada, AB üyesi olmayan NATO ülkelerinin AB karar alma sürecine katılmalarının AB bakımından bir yük olarak görülmemesi gerektiğini, başta Türkiye olmak üzere, BAB'ne de katkı yapan AB üyesi olmayan NATO ülkelerinin, AB önderliğindeki hareketlerde karar alma sürecine katılımlarına ilişkin düzenlemeleri yeterli görmemeleri halinde, AB'nin NATO'nun yetenek ve olanaklarından otomatik olarak yararlanmayı beklememesi gerektiğini, zira

¹⁹ Çınar ÖZEN, a.g.m., 6.

NATO'da kararların oy birliği ile alındığının altını çizmiştir. Büyükelçi Vershbow, Türkiye'nin, NATO Antlaşması'nın V. Maddesi uyarınca 11 AB ve NATO üyesi ülkeye karşı üstlenmiş olduğu taahhüdün dikkate alınarak AB ile güvenlik ve savunma alanlarında özel bir ilişkiye sahip olması gerektiğini vurgulamıştır²⁰.

AB Dönem Başkanı Portekiz Dışişleri Bakanı Gama, Türkiye'nin AGSP'dan kaynaklanan endişelerini gidermek amacı ile AGSP'nın Türkiye'nin aleyhine olmadığı güvencesi vermiştir. AGSP konusunda Türkiye'nin AB politikasına ön tepkileri, AB önderliğinde yapılacak hareketlere asker sağlama önerisinin de gösterdiği gibi, temkinli ve yapıcı mahiyette görülebilir. Nitekim Türkiye, AB'nin 2003 yılında kurmak istediği 60.000 kişilik askeri güce katkıda bulunabileceğini açıklamıştır²¹.

Dışişleri Bakanlığı, 20 Haziran 2000 tarihinde yaptığı 103 numaralı açıklama ile, AGSP'na, ulusal çıkarları ve AB'ne aday ülke statüsünü dikkate alarak yaklaşacağını, Feira Zirvesi sonucunda alınan kararların NATO'ya etkilerini izleyeceğini ve AB üyesi olmayan NATO ülkelerinin kriz yönetimi hareketlerine katılımları dahil AGSP'na ilişkin AB düzenlemelerini yetersiz bulduğunu bildirmiştir.

NATO ile AB arasındaki ilişkiler, 17 Temmuz 2000 tarihinde yapılan Kuzey Atlantik Konseyi toplantısında alınan bir karar ile yeniden düzenlenmiştir. Konsey kararı uyarınca, NATO askeri uzmanlarının AB planlama çalışmalarına askeri ve teknik konularla sınırlı kalacak şekilde katkıda bulunmaları hükme bağlanmıştır. AB-NATO ilişkilerini ele almak üzere *ad hoc* nitelikteki çalışma gruplarının faaliyete geçmeleri, bu gruplarda AB üyesi olmayan NATO ülkelerinin AGSP'na dahil edilmeleri amacıyla çalışmalar yapılması, çalışmaların sonuçlarının AB Nice

²⁰ Alexander VERSBOW, "The American Perspective on ESDI/ESDP", Address to the North Atlantic Council, Brussels, 22 August 2000, 4.

²¹ 20 Haziran 2000 tarihli Cumhuriyet'ten naklen, Burak TANGÖR, a.g.e., 146.

Zirvesi'ne sunulması ve AB'nin NATO'dan her bir talebinin Kuzey Atlantik Konseyi'nin bu konuda alacağı bir karar ile değerlendirmeye tabi tutulması bu toplantıda karara bağlanan hususlar arasında yer almaktadır.

AGSP'nin gelişimi sürecine destekleyici bir tutum benimsemiş olan Türkiye, AB üyesi olmayan diğer NATO ülkeleri ile birlikte süreçten dışlanmaya başlamıştır. AB'nin buradaki yaklaşımı, AGSP'nda karar alma sürecine sadece AB'ne tam üye ülkelerin katılabileceği yönünde olmuştur. AB bu bakımdan, Türkiye gibi AB'ne tam üye olmayan ülkelerin AGSP karar alma sürecinde de yer almamalarının doğal görülmesi gerektiğini savunmaktadır²².

Öte yandan Türkiye, 1999 NATO Vaşington Zirvesi'nde alınmış olan kararların uygulanmasını arzu etmektedir. Türkiye, AB'ne tam üyelik perspektifini dikkate alarak, AB'nin güvenlik ve savunma boyutlarını geliştirmesini desteklediğini açıklamıştır²³. Bununla birlikte, AGSP bağlamında Türkiye'nin konumunun ne olacağı henüz tam olarak açıklığa kavuşmamıştır. Bu belirsizliğin AB tarafından ortadan kaldırılması Türkiye bakımından hayati önem taşımaktadır²⁴.

b. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Sonrası Durum

i. Türkiye'nin BAB'ndeki Kazanımlarını Kaybetmesi

BAB'nde ortak üye statüsünde olan Türkiye, BAB'nin önemli faaliyetlerine katılabilmektedir. Bu çerçevede, Türkiye, BAB'nin iki haftada bir düzenlenen BAB Daimi Temsilciler toplantısına iştirak edebilmiştir. Ayrıca, BAB Planlama Hücresi'nde beş Türk subay görev yapmıştır. Türk

²² Gilles ANDREANI, "Why Institutions Matter", *Survival*, Cilt 42, No: 2, Yaz 2000, 9'dan naklen, Hüseyin BAĞCI, "Türkiye ve AGSK: Beklentiler, Endişeler", a.g.m., 605.

²³ Onur ÖYMEN, "What is Turkey's Role in NATO-EU Co-operation", *Insight Turkey*, July-September 2001, Vol. 3, No: 3, 17.

²⁴ Hüseyin BAĞCI, "Türkiye ve AGSK: Beklentiler, Endişeler", a.g.m., 597.

parlamenteleri, iki yılda bir gerçekleştirilen BAB Parlamenterler Asamblesi toplantılarına katılmışlardır. Türkiye, BAB Konseyi'nin karar alma sürecinden ve kolektif savunmaya ilişkin BAB Antlaşması'nın ilgili hükmünden dışlanmış olmakla beraber, Ortak ve Birleşik Görev Güçlerinin (CJTF'lerin) kullanılacağı hareketlar konusunda BAB ile Türkiye arasında mutabakata varılmıştır. Ortak ve Birleşik Görev Güçleri tarafından NATO olanak ve yeteneklerinin kullanılacağı BAB hareketlarında, Türkiye BAB karar alma sürecine tam olarak katılabilme hakkını elde etmiştir. BAB çerçevesinde Türkiye'nin elde ettiği bir başka önemli kazanım, Türk-Yunan ilişkilerinde AB'nin tarafsızlığının sağlanması olmuştur. Türkiye bakımından büyük önem taşıyan bu husustaki güvence, BAB Antlaşması'ndaki kolektif savunma hükmünün NATO üyesi ülkeler arasında doğabilecek anlaşmazlıklarda uygulanmamasının kararlaştırılması ile verilmiştir²⁵.

Türkiye, BAB'nde elde etmiş olduğu hukuki kazanımlarını BAB'nin AB bünyesine katılmasıyla kaybetme durumu ile karşı karşıya kalmıştır. Türkiye, NATO olanak ve yeteneklerinin kullanılacağı her türlü Avrupa hareketına ilişkin olarak NATO Konseyi tarafından verilecek kararın kendisi tarafından da desteklenmesi gerektiğini, Vaşington'da 1999 yılında düzenlenmiş olan NATO zirvesinde, ittifakın yeni "Stratejik Konsept"i kabul edilirken vurgulamak ihtiyacı hissetmiştir. Avrupa'dan gelebilecek bu türlü taleplerin, Türkiye'nin girişimleri ile NATO tarafından "case by case" değerlendirilmesi, yani otomatik yararlanma (assured access) olasılığının zayıflatılması sözkonusu olmuştur. Ayrıca, NATO ve BAB arasındaki ilişkilerin, iki örgüt arasında mevcut mekanizmalar ile düzenlenmesi Vaşington Zirvesinde kararlaştırılmıştır²⁶.

²⁵ Şuhnaz YILMAZ, "Newly Emerging European Security Architecture, Implications for Transatlantic Relations", *Insight Turkey*, April-June 2001, Vol.3 Number 2, 144-145.

²⁶ Şuhnaz YILMAZ, a.g.m., 145.

13 Kasım 2000 tarihinde Fransa'nın Marsilya şehrinde bir araya gelen NATO ve BAB Dışışleri ve Savunma Bakanları, BAB'nin faaliyetlerini AB içinde geliştirilecek yeni bir yapıya devretmesi kararını almışlardır. Böylece, Soğuk Savaş boyunca NATO'nun gölgesinde kalan BAB, son olarak üstlenmiş olduğu Arnavutluk polis güçlerinin eğitimi ve Hırvatistan'daki mayınların temizlenmesi hareketları ile tarihe karışmıştır. Merkezi İspanya'da bulunan BAB Uydu Merkezi, merkezi Paris'te bulunan Stratejik Araştırmalar Merkezi ve BAB Savunma Sanayi İşbirliği Projesi AB'ne devredilmiştir. 40 subaydan oluşan BAB'ndeki askeri grubun, AB Genelkurmayı kurulacağından BAB'den ayrılması kararlaştırılmıştır. BAB Asamblesi'nin, AGSP Asamblesi olarak faaliyetlerini sürdürmesi hükme bağlanmıştır²⁷. BAB'nin işlevsel gücünün tarihe karışması ve AB'nin AGSP oluşumunu geliştirmesi ile Türkiye, BAB'de elde ettiği kazanımları yitirmiştir.

ii. Türkiye'nin Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Merkezlerinden Dışlanması

BAB'nin 2000 yılı Kasım ayında faaliyetlerini AB mekanizmalarına devretmesi ve aynı yıl Aralık ayında Fransa'nın Nice şehrinde yapılan AB Zirvesinde alınan kararlar, Türkiye'nin AB tarafından geliştirilmekte olan güvenlik ve savunma mekanizmasından dışlanması olarak değerlendirilmektedir. Nice kararları, Vaşington'da 1999 yılında yapılmış olan NATO Zirvesi'nde, yeni oluşan NATO-AB mekanizmasının mevcut NATO-BAB mekanizması üzerine inşa edileceği mutabakatı ile gelişmektedir²⁸.

AB Nice Zirvesi kararlarına göre, AB üyesi olmayan NATO ülkeleri, AB önderliğindeki bir harekate, NATO imkan ve kabiliyetlerinin

²⁷ "Western European Union Becomes History", *Turkish Daily News*, 14 December 2000.

²⁸ Onur ÖYMEN, "Turkey and its Role in European Security and Defence", *Insight Turkey*, January-March 2001 Vol. 3, Number 1, 55.

kullanılması halinde katılabileceklerdir. Öte yandan, AB'nin özerk olarak yürüteceği bir harekate, AB üyesi olmayan ülkeler Konsey tarafından davet edilmeleri halinde katılabileceklerdir. Bu durum, Türkiye'nin hayati çıkarlarını ilgilendiren bir bölgede AB tarafından düzenlenecek özerk bir harekate Türkiye'nin katılımının bir AB üyesi tarafından engellenebileceğini ifade etmektedir²⁹.

Nice kararları Türkiye'de hayal kırıklığı yaratmıştır. Zira, Nice Zirvesi'nde, yeni NATO-AB mekanizmasının mevcut NATO-BAB mekanizması üzerine inşası konusuna atıfta bulunulmamıştır. Buna ek olarak, AB üyesi olmayan NATO ülkeleri AGSP karar alma sürecinden tamamen dışlanmışlardır. BAB Bakanlar Konseyi 1995 yılında almış olduğu bir kararla, BAB'nin AB'ne dahil edilmesi halinde, BAB'ne ortak üye statüsünde olan ülkelerin sürece katılımlarının muhafaza olunacağını, AGSP'na bu ülkelerin de ortak olarak iştirak etmeleri ve BAB çerçevesinde sahip oldukları statüden daha ileride bir konuma kavuşturulmaları için gerekli düzenlemelerin yapılmasını hükme bağlamıştır. AB Nice Zirvesi bu kararı da dikkate almamış, AB üyesi olmayan ülkelerin AGSP karar alma sürecine katılımları AB tarafından kabul edilmemiştir³⁰.

AB Nice Zirvesi kararları uyarınca, Türkiye'nin konumundaki AB üyesi olmayan NATO müttefiklerine, özerk AB hareketlerinin yürütülmesine dair günlük işlerde eşit haklar tanınmış gözükmeyle birlikte, bu hakların kullanımları sınırlı kalmaktadır. Zira, harekate dair sevk ve idare yetkisi fiiliyatta hareketin komutasını üstlenen komutan tarafından kullanılmaktadır. Bu durum ise, yukarıda belirtilen hakların kullanımlarının sınırlandırıldığı tespitini doğrulamaktadır³¹.

²⁹ Onur ÖYMEN, "What is Turkey's Role in NATO-EU Co-operation ?", a.g.m., 18.

³⁰ Şuhnaz YILMAZ, a.g.m., 146.

³¹ Onur ÖYMEN, "What is Turkey's Role in NATO-EU Co-operation ?", a.g.m., 18.

Türkiye'nin Nice Zirvesi kararlarına ilk tepkisi, AB üyesi olmayan NATO ülkelerinin sözkonusu kararlar ile bağlı bulunmayacakları şeklinde ortaya çıkmıştır. AB'ne adaylık sürecinde Türkiye'den ileri olan eski Doğu Bloğu üyesi ülkelerin, Soğuk Savaş boyunca Batının sadık müttefiki ve NATO üyesi Türkiye'den AGSP'da daha ileri bir konuma geçmeleri de olumsuz etki yaratmıştır. Bu gelişmeler, NATO'da komuta paylaşımı ve planlama alanlarında AB ile işbirliği yapılması yolundaki uzlaşmayı ortadan kaldırmıştır.

AB Nice Zirvesi kararları ile 1999 NATO Vaşington Zirvesi kararlarının uyumlulaştırılması yönünde Türkiye tarafından son dönemde gösterilen çabalar sonucunda kısmi ilerlemeler kaydedilmekle birlikte, ulaşılan noktada Türkiye'nin bütün güvenlik endişeleri halen giderilememiştir³².

AGSP bağlamında Türkiye tarafından dile getirilmekte olan çekinceler, AB'nin güvenliğinde ciddi sorunlar yaratmayabilecektir. Oysa bunun aksi, yani; AGSP'dan Türkiye'nin dışlanması, Türkiye'nin güvenlik çıkarlarına zarar verebilecektir³³.

iii. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye'nin Hayati Çıkar Bölgelerine Müdahalesi Olasılığı

Soğuk Savaş boyunca Sovyetler Birliği tehdidi karşısında kalarak güvenlik ve savunma alanlarında ABD ve Batı Avrupa ülkelerine bağımlı hale gelen Türkiye bakımından Soğuk Savaşın bitişi yeni risk ve tehditlerin yanı sıra, yeni fırsatlar da yaratmıştır. Soğuk Savaşın getirdiği katı ittifak düzenlemelerinin yerini alan esneklik, ABD ve AB bakımından olduğu gibi, Türkiye açısından da geçerli hale gelmiştir.

³² Onur ÖYMEN, "What is Turkey's Role in NATO-EU Co-operation ?", a.g.m., 17.

³³ Onur ÖYMEN, "What is Turkey's Role in NATO-EU Co-operation ?", a.g.m., 19.

Sovyetler Birliği'nin boyunduruğunda iken Soğuk Savaşın bitmesiyle bağımsızlıklarını kazanan Orta ve Doğu Avrupa, Balkanlar, Kafkasya ve Orta Asya'daki devletler ile Türkiye'nin siyasi, ekonomik, ticari ve askeri ilişkilerini geliştirme fırsatı doğmuştur. Türkiye, bölgesinde ilişkilerini geliştirme ve çeşitlendirme olanağına kavuşmuştur.

Türkiye, tarihi ve kültürel bağları olan bu ülkelerle her alanda ilişkilerini geliştirmeye önem atfetmektedir. Kısa zamanda bu ülkelerle ekonomik ve kültürel alanlarda yakın ilişkiler geliştirilmiştir. Orta Asya'da en büyük yatırım yapan ülkeler arasında Türkiye de bulunmaktadır. Petrol ve doğal gaz gibi madenler, Orta Asya'da doğan bu yeni Türk devletlerinin stratejik bakımdan önemlerini artırmaktadır. Bu madenlerin, Batı ülkeleri pazarlarına Türkiye üzerinden boru hatlarıyla taşınması gündemde olan stratejik bir projedir.

Öte yandan, Balkanlardaki kardeş ve akraba toplulukların Bosna Hersek ve Kosova olaylarında içine düştükleri çatışmalar bu bölgeye yönelik Türk kamuoyu ilgisini artırmıştır. Bu bağlamda Türkiye, Balkanlardaki barış hareketlerine aktif biçimde katılmaktadır. Türkiye, Bosna Hersek'te bir askeri birlik bulundurmaktadır. Türk donanması, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ne uygulanmış olan ambargoyu Adriyatik denizinden denetleyen "Operation Sharp Guard"a katılmıştır. Kosova'ya düzenlenen hava hareketlerine hava gücü sağlayan Türkiye, Kosova'daki kara hareketine de askeri birlik vermiştir. Türkiye ayrıca, NATO'nun Barış İçin Ortaklık Harekatlarına (Partnership for Peace, PfP) iştirak etmektedir. Bu çerçevede, Ankara'da bir PfP merkezi kurulmuştur³⁴. Çatışmaların sonrasında bölgenin yeniden imarı çalışmalarına Türkiye de katılmaktadır.

Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrasında çeşitlenen ve bölgeselleşen ekonomik ve ticari çıkarları bakımından önem taşıyan bir başka unsur

³⁴ Ali L. KARAOSMANOĞLU, "The Evolution of the National Security Culture and the Military in Turkey", *Journal of International Affairs*, Fall 2000, No: 1, 212.

Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'dür (KEİ). 25 Haziran 1995 tarihinde İstanbul'da toplanan KEİ üyesi ülkeler, Karadeniz bölgesinde bir Serbest Ticaret Bölgesi kurmayı hedefleyen bildiri yayınlamışlardır. Bildiride, ulaştırma, haberleşme, enerji ve çevre konularında ortak projeler geliştirilmesi kararlaştırılmıştır. İstanbul toplantısında, KEİ Yazmanlığı'nın İstanbul'da ve KEİ Kalkınma Bankası'nın Selanik'te kurulmaları kararlaştırılmıştır³⁵.

Türkiye, Soğuk Savaş sonrasında stratejik olarak Avrupa'nın periferisine kayarken, diğer yandan da bölgeselleşen ve çeşitlenen ekonomik, ticari ve siyasi çıkar ilişkileri içine girmiştir³⁶.

Buna karşılık, AB'nin, uluslararası planda siyasi, ekonomik ve ticari bakımlardan artan ağırlığına paralel olarak, güvenlik ve savunma aracı olan AGSP'nin de, sadece Avrupa'da değil, Ortadoğu, Kafkaslar ve hatta Afrika bölgelerinde AB'nin hareket yapabilmesi sonucunu doğurması beklenmektedir³⁷. Bu durum, AB'nin, Türkiye'nin hayati çıkarları bulunan Balkanlar, Karadeniz, Kafkasya, Orta Asya ve Ortadoğu bölgelerinde de NATO müttefiki Türkiye'yi dışlayarak Türkiye'nin çıkarlarına aykırı veya bu çıkarları zedeleyici hareketlerde bulunabilmesi olasılığını gündeme getirmektedir. AGSP bağlamında Türkiye'nin öncelikli hedeflerinden birisi, AGSP karar alma mekanizmasına dahil olmaktır.

Türkiye ile AB arasında güvenlik risklerinin algılanmasında farklılıklar bulunmaktadır. AB açısından güvenlik riskleri genişletilmiş bir liste haline gelmiştir. Bu riskler, sınır anlaşmazlıkları veya etnik sorunlardan kaynaklanan sınırlı silahlı çatışmalar, Ortadoğu ve Güney

³⁵ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

"The Work Programme of Turkey During Its Chairmanship of the Black Sea Economic Cooperation Organization (BSEC), 1 May – 1 November 2001", <http://www.mfa.gov.tr>.

"About BSEC", <http://www.photius.com>.

³⁶ Çınar ÖZEN, a.g.e., 258.

³⁷ Çınar ÖZEN, "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Temel Özellikleri", 3.

Asya'da kitle imha silahlarının yayılması, uluslararası terörizm, örgütlü suçlar, uyuşturucu trafiği, yasa dışı göç ve çevreye zarar veren eylemlerden oluşmaktadır. Söz konusu riskler Türkiye bakımından da geçerli olmakla birlikte, Türkiye'nin güvenlik politikasındaki öncelikler sıralaması, AB'ne nazaran farklılıklar arz etmektedir. Türkiye, Avrupalı müttefiklerine göre daha kapsamlı güvenlik riskleri ile karşı karşıya bulunmaktadır. Rusya Federasyonu, gerek Orta Asya Türk Cumhuriyetleri, gerek Doğu-Batı enerji koridoru bağlamında Türkiye'de güvenlik endişeleri yaratmaktadır³⁸. Güney komşularının yanısıra, Türkiye'nin Yunanistan'dan kaynaklanan güvenlik riskleri de mevcuttur. AGSP karar alma mekanizması dışında kalmanın Türkiye açısından en tehlikeli olabilecek sonucu, Türk-Yunan uyuşmazlıklarında (özellikle Ege Denizi'nde iki taraf arasındaki sorunlar ve Kıbrıs konusu) AB ile karşı karşıya gelmektir. Türk-Yunan uyuşmazlıkları nedeniyle Türkiye'nin AB ile karşı karşıya gelmesi ihtimalini sadece güvenlik ve savunma boyutu ile değerlendirmek yeterli olmayacaktır. Bu ihtimalin gerçekleşmesi halinde Türkiye açısından yaratacağı olumsuz sonuçları, Türkiye'nin AB'ne tam üyelik ve batılılaşma/çağdaşlaşma hedefleri perspektifinden değerlendirmek daha uygundur. Bu bakımdan, Türkiye'nin AGSP bağlamındaki temel hedeflerinden birisi, AB'nin Türk-Yunan uyuşmazlıklarında tarafsız kalmasını sağlamak olmuştur.

NATO, Soğuk Savaş boyunca Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunların sıcak çatışmaya dönüşmesini engellemiştir. Soğuk Savaş sonrasında ise, AGSP'nin gelişerek, NATO'nun Avrupa güvenliğindeki göreceli önemini azaltması, tam üye Yunanistan ile Türkiye arasında AB'nin tarafsız kalamaması, tam üyesi olmaması nedeniyle AGSP karar alma mekanizmasında AB'nin Türkiye'yi dışlama eğilimleri ve Kıbrıs konusu çözümlenmese de Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni 2003 yılında AB

³⁸ A. Kramer, "A Changing Turkey: Challenges to Europe and the United States", 206'dan naklen, Hüseyin BAĞCI, "Türkiye ve AGSK: Beklentiler, Endişeler", a.g.m., 597-598.

üyeliğine alacağını açıklaması AGSP'na karşı Türk tarafındaki kuşkuları artırmıştır.

Tez kapsamı dışında kalmakla beraber, 2001 yılı Aralık ayı başında AB ile Türkiye arasında AGSP anlaşmazlığının çözülme şekline ilişkin olarak ulusal ve uluslararası basında yayınlanan haberler, Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye'nin Avrupa güvenliği ve savunması bakımından kritik bir süreçten geçtiğini göstermektedir.

Anılan mutabakata göre, AGSP hareketlerinde NATO olanak ve yeteneklerine güvenceli erişimi bir süredir Türk vetosu tehdidi ile karşı karşıya bulunan AB, Ege ve Kıbrıs konularında Türkiye ve Yunanistan arasında doğabilecek anlaşmazlıklarda, anlaşmazlığa dahil olmamayı kabul etmiştir³⁹. AB ile Türkiye arasındaki varıldığı açıklanan sözkonusu mutabakata, Yunanistan tarafından verilen ilk tepkiler olumsuz olmuştur⁴⁰.

³⁹ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

Özgür EKŞİ, "Avrupa Ordusu'nda Rolümüz Netleşti", 3 Aralık 2001, Milliyet.

Deniz ZEYREK, Murat GÜRGEN, "AGSP Kilidi Açıldı", 3 Aralık 2001, Radikal.

Murat Yetkin, "Top Artık Avrupa'da", 3 Aralık 2001, Radikal.

Fikret BİLA, "Türkiye ve Avrupa Ordusu", 4 Aralık 2001, Milliyet.

"ABD, AGSP Uzlaşmasından Memnun", NTVMSNBC, 4 Aralık 2001, <http://www.ntvmsnbc>.

Somini SENGUPTA, "Turkey Sees Progress on EU Security", 4 December 2001, International Herald Tribune.

"AGSP'de Gözler Avrupa Birliği'nde", NTVMSNBC, 4 Aralık 2001, <http://www.ntvmsnbc>.

⁴⁰ Yorgo KIRBAKİ, "Atina AGSP Uzlaşmasından Memnun Değil", 3 Aralık 2001, NTVMSNBC, <http://www.ntvmsnbc>.

"Atina'da AGSK Endişesi", 28 Kasım 2001, NTVMSNBC, <http://www.ntvmsnbc>.

SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı sonrası koşullarında Avrupa'da doğan ve yaklaşık yarım yüzyıl geçerli olan güvenlik ve savunma dengeleri Soğuk Savaşın bitişi ile aşamalı olarak değişmektedir.

Batı Avrupa ülkeleri arasında yıkıcı ekonomik ve ticari rekabeti, siyasi ve askeri çatışmaları engellemek amacıyla İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşturulan Avrupa'da birlik hareketi, bugün "Ortak Dış ve Güvenlik Politikası" ile adalet ve içişleri alanlarında işbirliği dahil siyasal bütünleşme yolunda ilerlemektedir. Avrupa'da ortak güvenlik ve savunma politikasının oluşturulması çabaları, ekonomik bütünleşme hareketi kadar eskiye dayanmaktadır. Avrupa Savunma Topluluğu girişiminin 1954 yılında başarısızlıkla sona ermesinin ardından, AB savunma ve güvenlik alanlarına yönelmiş ve bu alanları birlik ortak politikaları kapsamına almıştır.

İkinci Dünya Savaşı ertesinde ekonomik gücü ile Avrupa'nın yeniden imarına katkıda bulunan, askeri gücü ile Batı Avrupa'nın Sovyet işgaline uğramasını engelleyen ve Batı Avrupa ülkelerini NATO çerçevesinde örgütleyerek kolektif savunmaları için kurumsal yapı sağlayan ABD'nin, Soğuk Savaş sonrasında Avrupa savunma ve güvenliği açısından asli konumunda dönüşüm meydana geldiği gözlenmektedir. Soğuk Savaş'tan tek süper güç olarak çıkan ve çıkarlarının küresel niteliği ağırlık kazanan ABD bakımından Avrupa'da ortak düşmanın ortadan kalkması, bu bölgede güvenlik ve savunma alanlarında daha az taahhüt üstlenmesi ve önceliğinin istikrarın korunması haline gelmesi sonuçlarını doğurmuştur.

Bosna Hersek ve Kosova'da yaşanan etnik çatışmalara ABD'nin müdahalesini, Avrupa güvenlik ve savunmasında daha az taahhüt üstlenme eğiliminin istisnası olarak değerlendirmek mümkündür. Bununla birlikte, AB ülkelerinin müdahalede çaresiz kalmaları ve çatışmaların giderek Avrupa'daki genel barış ve istikrarı bozucu mahiyet kazanmaları üzerine ABD sözkonusu çatışmalara müdahalede bulunmuştur.

Bosna-Hersek ve Kosova çatışmalarında askeri açıdan sergiledikleri acizlik AB ülkeleri bakımından da sonuçlar doğurmuştur. Bu sonuçlardan en önemlisi, AB'nin kendi bölgesinde ekonomik ve siyasi gücüyle orantılı bir güvenlik ve savunma aracına ihtiyaç duyduğudur. AB, Soğuk Savaş ertesinde ticari, ekonomik ve siyasi alanlarda bir ölçüde rakip haline geldiği ABD'ye tamamen bağımlı olmaksızın, bölgesinde doğabilecek çatışmalara müdahale edebilmek için kendine ait güvenlik ve savunma politikasını teşkil etmek durumunda kalmıştır¹.

Fransa ve İngiltere arasında 1998 yılında düzenlenen Saint Malo toplantısı, bu bakımdan dönüm noktası olmuştur. Saint Malo toplantısı, ABD ile yakın ve özel ilişkileri bulunan İngiltere'nin, Avrupa'nın kendine ait özerk bir güvenlik ve savunması politikası oluşturmaya etkin olarak katılma iradesini göstermiştir. Geleneksel olarak ABD'ni güvenlik ve savunma alanlarında dengeleme siyaseti güden Fransa'nın çabalarının, Saint Malo toplantısında İngiltere tarafından desteklenmesi, Avrupa'nın güvenlik ve savunma alanlarında kendine ait özerk bir politika ve bu politikayı destekleyecek araçlar geliştirmesine ivme sağlamıştır. Saint Malo toplantısının sonuçları OGSP'nin önünü açmıştır.

Soğuk Savaş sonrasında oluşan yeni dengelere NATO'da uyum sağlamaya çalışmıştır. Bu çerçevede, AGSK'nin NATO kapsamında geliştirileceği 3 Haziran 1996 tarihinde gerçekleştirilen NATO Berlin

¹ Başak KALE, "AB'nin Güvenlik ve Savunma Politikasında Değişen Perspektifler", *Stratejik Analiz*, Şubat 2001, Cilt 1, Sayı 10, 22.

Zirvesi'nde kararlaştırılmıştır. Zirve Sonuç Bildirgesi, NATO'nun yapısının değişen koşullara uydurulması ve esnek hale getirilmesi unsurlarını içermiştir. NATO'nun uyum sürecinin hayati unsurunun AGSK'nin NATO içinde geliştirilmesi olduğu Bildirgede belirtilmiştir. AGSK'nin BAB'nin siyasi denetimi ve stratejik yönlendirmesinde askeri bakımdan uyumlu ve etkin güçler yaratılmasına izin vereceği NATO Berlin Zirvesi'nde kararlaştırılan bir başka husus olmuştur. NATO Savunma Bakanlarının 13 Haziran 1996 tarihinde Brüksel'de yaptıkları toplantıda da AGSK'nin NATO çerçevesinde geliştirilmesinin, NATO'nun değişen şartlara uyum sürecinin bir parçası olduğu teyit edilmiştir.

NATO'nun değişen şartlara uyum çabalarının ilk adımı, "Stratejik Kavram"ın 1991 yılında NATO'da benimsenmesi olmuştur. 23-24 Nisan 1999 tarihinde Vaşington'da düzenlenmiş olan NATO Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde Stratejik Kavram yenilenmiştir. Yeni Stratejik Kavram, yeni koşullara uyum sürecinde NATO'yu yönlendirme rehberi niteliği taşımaktadır. Kavram, NATO'nun amaçlarını, yapısını, temel güvenlik görevlerini ve mevcut yeni güvenlik ortamının temel özelliklerini ortaya koymuştur.

Vaşington Zirvesinde, Avrupa'da NATO'ya karşı geniş çaplı bir saldırı olasılığının kısa vadede azaldığı, bununla beraber, mevcut yeni şartların tahmini güç askeri veya askeri nitelikte olmayan yeni risk ve tehditleri beraberinde getirdiği hususlarında mutabakata varılmıştır. AGSK'ne ayrı bir başlık altında değinen Vaşington Zirvesi Bildirisi, AGSK'ne ilişkin ortak hedeflere NATO çerçevesinde kalınarak ulaşılmaya çalışılacağını hükme bağlamıştır.

1990'lı yıllar boyunca Avrupa güvenlik ve savunma politikası bağlamında önemli gelişmeler yaşanan bir başka platform AT/AB olmuştur. 7 Şubat 1992 tarihinde imzalanan AB'ni kuran Maastricht

Antlaşması, AT'nu AB'ne dönüştürmüştür. Antlaşma ile “Siyasal Birlik” ve “Ekonomik ve Parasal Birlik” konuları hükme bağlanmış ve AB üyesi ülkeler arasında, siyaset, ekonomi, dış politika ve savunma alanlarında yakın işbirliği ve bütünleşme sürecine girilmiştir. Maastricht Antlaşması'nın V. Başlığı, dış politika ve güvenlik alanlarında yeni düzenlemeler yapmıştır. Bu bağlamda, ODGP'nin amaçları belirlenmiş ve bu amaçlara ulaşabilmek için Ortak Eylemler benimseneceği kararlaştırılmıştır. Maastricht Antlaşması'nda, AB'nin insani görevler, kurtarma görevleri, barışı koruma, barışın tesisi, kriz yönetimi ve diğer askeri görevler için BAB'nden yararlanacağı hükme bağlanmıştır.

17 Haziran 1997 tarihinde imzalanan Amsterdam Antlaşması, AB'nin uluslararası politikada etkisini artırabilmesi ve ortak çıkarları bulunan AB üyesi ülkelerin, güvenlik ve savunma alanlarında da ortak hareket edebilmeleri için gereken araçları sağlamıştır. ODGP'na ilişkin hususlarda nitelikli çoğunluk ile karar almak mümkün hale getirilmiştir. Amsterdam Antlaşması'nın getirdiği bir başka yenilik, “Ortak Stratejiler” adındaki bir dış politika aracını “Ortak Eylem” ve “Ortak Pozisyon” araçlarına eklemesi olmuştur. Avrupa Konseyi Amsterdam Antlaşması sonucunda, nitelikli çoğunluk ile alacağı kararlarla Ortak Eylem ve Pozisyonlar benimsemek suretiyle Ortak Stratejilerin uygulanmasından sorumlu hale gelmiştir.

Maastricht ve Amsterdam Antlaşmaları ile temelleri atılan AB güvenlik ve savunma politikası, bu antlaşmaları takip eden AB Zirveleri ile aşamalı olarak geliştirilmeye devam edilmiştir.

3-4 Haziran 1999 tarihinde yapılan Köln Zirvesi'nde, eski NATO Genel Sekreteri İspanyol Javier Solana Madariaga, ODGP Yüksek Temsilciliğine atanmıştır. Köln Zirvesi Başkanlık Bildirisi'nin III. Eki OGSP'nin güçlendirilmesi amacını taşımaktadır. Bu bağlamda, OGSP'nin

güçlendirilmesi için, AB'nin etkin askeri güçlerle desteklenen özerk hareket etme ve bu askeri güçleri kullanma bakımından özerk bir karar alma mekanizmasına ihtiyaç duyduğu vurgulanmıştır. Stratejik askeri ulaşım, istihbarat, komuta ve denetim alanlarında AB kaynaklı askeri yeteneklerin ve AB'ne ait savunma sanayiinin geliştirilmesi yolunda varılan mutabakatlar, Köln Zirvesi'nin OGSP bağlamında kayda değer diğer önemli sonuçları arasında bulunmaktadır.

Avrupa Birliği'nin 10-11 Aralık 1999 tarihinde Helsinki'de düzenlediği zirvede, OGSP bakımından önem taşıyan somut adımlar atılmıştır. Helsinki Zirvesi'nde, AB üyesi ülkelerin Petersberg Görevlerini en az bir yıl süre ile tam anlamıyla yerine getirebilecek ve iki ay içinde göreve hazır olacak 50.000-60.000 kişiden oluşacak askeri güçleri 2003 yılına kadar teşkil edecekleri karara bağlanmıştır² (Temel Hedef, Headline Goal). Helsinki Zirvesi'nde, sözkonusu gücün bir Avrupa Ordusu olmadığı hususunun altı çizilmiştir. Zirvede ayrıca, OGSP'nı desteklemek amacıyla AB içinde yeni siyasi ve askeri organlar kurulması kararlaştırılmıştır. Bu yeni organlar (Siyaset ve Güvenlik Komitesi, Askeri Komite ve AB Genelkurmayı) aracılığıyla AB'nin kendi önderliğindeki hareketleri siyasi ve stratejik olarak yönlendirme imkanına kavuşması hedeflenmiştir.

Köln ve Helsinki Zirveleri, OGSP'nın esas ve ayrıntılarının tespit edildiği zirveler olmuşlardır.

19-20 Haziran 2000 tarihinde düzenlenen Feira Zirvesi'nde, OGSP'nın geliştirilmesi amacıyla tavsiye kararları alınmıştır. AB içinde yukarıda belirtilen yeni organların kurularak daimi yapılanmanın en kısa zamanda tamamlanması gereği vurgulanmıştır. Zirve sırasında, OGSP'nın

² 20 Kasım 2000 tarihinde Brüksel'de düzenlenen Askeri Yetenekler Taahhüt Konferansı Bildirisi'nde, bu güç için 100.000 askerden oluşacak bir rezerv kuvvet teşkil edilmesi kararlaştırılmıştır. Türkiye, karar verme sürecine katılmak şartıyla bu kuvvete asker sağlamaya hazır bulunduğunu bildirmiştir.

geliştirilmesi bağlamında AB Antlaşmalarında değişiklik yapılması gerekmediği açıklanmıştır. Feira Zirvesi'nin önemli sonuçlarından birisi, kriz yönetimi hareketlerinin sivil boyutunu ele almak üzere yeni bir komite kurulması ve bu hareketlarda kullanılmak üzere 2003 yılında AB ülkelerinin gönüllü katkıları ile 3.000 kişilik bir polis gücünün teşkil edilmesi olmuştur. Feira Zirvesi kararları, AB'nin, bölgesinde çıkabilecek Bosna-Hersek ve Kosova benzeri olaylarda gerektiği takdirde başvurabileceği sivil kriz yönetim unsurlarını da OGSP'na eklemeye başladığını göstermiştir.

Nice'te 7-9 Aralık 2000 tarihinde düzenlenen AB Zirvesi'nde, Helsinki Zirvesi'nde kurulacağı açıklanmış olan AGSP'nın daimi yapısını teşkil eden Siyasi ve Stratejik Komite, Askeri Komite ve AB Genelkurmayı'nın oluşturulduğu ilan edilmiştir. Zirvenin en önemli ve AGSP bağlamında dönüm noktası oluşturan sonucu, BAB'nin AB bünyesine katılmasıdır. BAB Bakanlar Konseyi Marsilya toplantısı (Kasım 2000) ile esasen bu yönde ilk adım atılmıştır. Nice Zirvesi'nde alınan bu karar, 1994 yılından bu yana NATO içinde geliştirilen ve BAB'nin varlığına dayanan AGSK'ne büyük darbe vurmuştur. Nice Zirvesi ile BAB'nin hukuki varlığı Brüksel Antlaşması'nın saklayıcısı konumuna indirgenmiştir.

AB OGSP'nı, Petersberg Görevleri olarak adlandırılan, insani görevler, arama-kurtarma faaliyetleri, barışı koruma ve kurma hareketleri, bu hareketler dahilinde kriz yönetimi ve güç kullanımı ile sınırlı tutmuştur. AB, OGSP kapsamında, kolektif savunma ve müdahaleyi düzenleyen Vaşington Antlaşması'nın 5. Maddesi ile Brüksel Antlaşması'nın V. Maddesi çerçevesinde hiçbir işlev üstlenmemiştir. Söz konusu işlev sadece NATO ve BAB'nin bünyesinde bırakılmıştır. Esasen BAB'nin bu işlevini de antlaşmalar gereğince NATO üstlenmiş durumdadır.

Öte yandan, OGSP kapsamındaki Petersberg görevleri Soğuk Savaş sonrasında ihmal edilemeyecek derecede önem kazanmıştır. 1999 yılında düzenlenen NATO Vaşington Zirvesi'nde kabul edilen "Yeni Stratejik Kavram" da bu olguyu doğrulamaktadır.

AB'nin güvenlik ve savunma alanlarında özerk hareket etme iradesi İngiltere ile Fransa arasında imzalanan Saint Malo Bildirisi ile ilk defa somut biçimde ortaya çıkmıştır. Saint Malo Bildirisi sonrasında gerçekleştirilen ve yukarıda ayrıntıları ile anlatılmış olan Köln, Helsinki, Feira ve Nice Zirvelerinde bu irade tekrarlanmış ve teyit edilmiştir. AB, uluslararası politikanın etkin bir aktörü haline gelebilmek ve güvenlik ve savunma alanlarında ABD'den ve NATO'dan bağımsız olarak münferiden hareket edebilmek amacı ile belli nitelikteki hareketlerde özerk bir şekilde karar alabilmek ve aldığı kararları uygulayabilmek iradesini taşımaktadır. NATO'nun bütün olarak katılmak istemediği hareketlerde, AB'nin özerk karar alma yetkisi bulunmaktadır.

AGSP ile AB'ne tam üye olmayan NATO ülkelerinin nasıl ilişkilendirilecekleri hususu AB ile AB üyesi olmayan NATO ülkeleri ilişkilerini etkilemektedir. AB Antlaşmaları ve AB Zirveleri kararları AB üyesi olmayan ülkelerin AB hareketlerine katılımları konusunda sadece danışma içerikli muğlak düzenlemeler getirmiştir. BAB'nin işlevselliğini yitirmesi, güvenlik ve savunma alanlarında geçmişte BAB aracılığıyla düzenlenmiş bulunan AB üyesi olmayan ülkeler ile AB arasındaki ilişkilerin yeni bir temele oturtulması gereğini doğurmuştur.

Bu durum, özellikle AB'nin NATO imkan ve kabiliyetlerini kullanmak istemesi halinde sorun yaratmaktadır. AB üyesi ülkeler güvenlik ve savunma alanlarında ABD ve NATO'dan özerk hareket etme iradesi taşımakla birlikte, Soğuk Savaşın sona ermesiyle beraber, bu amaçları ile

uyumlu bir şekilde savunma bütçelerini artırmamışlar, hatta önemli oranlarda kesintiye gitmişlerdir.

Bosna Hersek ve Kosova bunalımlarında da görüldüğü üzere, NATO olmaksızın AB ülkelerinin büyük çaplı askeri hareketleri gerçekleştirmek için gereken planlama, komuta kontrol, lojistik, istihbarat ve haberleşme yetenekleri bulunmamaktadır. NATO üyesi bazı AB ülkelerinin askeri kuvvet yapıları NATO bağlamında da kullanıldığından, AB'nin bu üyelerinin askeri yetenek ve imkanları ile sınırlı çerçevedeki bazı küçük çaplı hareketleri gerçekleştirme imkanı bulunmakla beraber, AB'nin savunma ve güvenlik alanlarında uluslararası politikada arzu ettiği etkinliği yakalayabilmesi için bu sınırlı güçler yeterli değildir. Bu nedenle, AB'nin orta vadede yapacağı hareketlerde NATO imkan ve yeteneklerine başvurması kaçınılmazdır³. AB, bu nedenle NATO imkan ve yeteneklerinden yararlanmayı otomatik hale getirmek istemektedir.

NATO Genel Sekreteri Lord Robertson, tarafından yapılan bir açıklama, bu alanda AB'nin NATO imkan ve yeteneklerine bağımlılığını teyit etmektedir. Genel Sekreter Lord Robertson, AB ülkelerinin Kosova savaşı sonrasında geliştireceklerini açıkladıkları imkan ve kabiliyetlerin gerisinde kaldıklarını ve herhangi bir krize AB'nin tek başına müdahale edebilecek imkan ve yeteneklere sahip olmadığını bildirmiştir⁴.

Öte yandan, NATO imkan ve kabiliyetlerinden istediği şekilde yararlanamaması halinde, AB'nin bir süre sonra bu imkan ve kabiliyetleri kendisi yaratma yoluna gidebileceği, özellikle Almanya tarafından dile getirilmeye başlanmıştır⁵.

³ Anthony J. BLINKEN, "ESDP and Turkey: An American Perspective", *Insight Turkey*, July-September 2001, Vol. 3, No: 3, 24.

⁴ Anthony J. BLINKEN, a.g.m., 22-23.

⁵ Thomas SCHIEB, a.g.m., 38.

Türkiye gibi AB üyesi olmayan NATO ülkelerinin bu konuda çekinceleri bulunmaktadır. Türkiye, AB'nin OGSP'nda karar alma sürecine dahil edilmemesi halinde, NATO imkan ve yeteneklerine AB'nin otomatik erişimini veto edeceğini açıklamıştır.

AB'nin, uluslararası planda siyasi, ekonomik ve ticari bakımlardan artan ağırlığına paralel olarak, güvenlik ve savunma aracı olan AGSP'nin de, sadece Avrupa'da değil, Ortadoğu, Kafkaslar ve hatta Afrika bölgelerinde AB'nin hareket yapabilmesi sonucunu doğurması beklenmektedir. Bu durum, AB'nin, Türkiye'nin hayati çıkarları bulunan Balkanlar, Karadeniz, Kafkasya, Orta Asya ve Ortadoğu bölgelerinde de NATO müttefiki Türkiye'yi dışlayarak Türkiye'nin çıkarlarına aykırı veya bu çıkarları zedeleyici hareketlerde bulunabilmesi olasılığını gündeme getirmektedir. AGSP bağlamında Türkiye'nin öncelikli hedeflerinden birisi, AGSP karar alma mekanizmasına dahil olmaktır.

Karar alma mekanizması dışında kalmanın Türkiye açısından en tehlikeli olabilecek sonucu, Türk-Yunan uyuşmazlıklarında (özellikle Ege Denizi'nde iki taraf arasındaki sorunlar ve Kıbrıs konusu) AB ile karşı karşıya gelmektir. Türk-Yunan uyuşmazlıkları nedeniyle Türkiye'nin AB ile karşı karşıya gelmesi ihtimalini sadece güvenlik ve savunma boyutu ile değerlendirmek yeterli olmayacaktır. Bu ihtimalin gerçekleşmesi halinde Türkiye açısından yaratacağı olumsuz sonuçları, Türkiye'nin AB'ne tam üyelik ve batılılaşma/çağdaşlaşma hedefleri perspektifinden değerlendirmek daha uygundur. Söz konusu ihtimalin gerçek olması, Türkiye'yi AB'ne tam üyelik ve batılılaşma/çağdaşlaşma hedeflerinden uzaklaştıracaktır. Bu bakımdan, Türkiye'nin AGSP bağlamındaki temel hedeflerinden birisi, AB'nin Türk-Yunan uyuşmazlıklarında tarafsız kalmasını sağlamak olmuştur.

NATO, Soğuk Savaş boyunca Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunların sıcak çatışmaya dönüşmesini engellemiştir. Soğuk Savaş sonrasında ise, AGSP'nin gelişerek, NATO'nun Avrupa güvenliğindeki göreceli önemini azaltması, tam üye Yunanistan ile Türkiye arasında AB'nin tarafsız kalamaması, tam üyesi olmaması nedeniyle AGSP karar alma mekanizmasında AB'nin Türkiye'yi dışlama eğilimleri ve Kıbrıs konusu çözümlenmese de Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni 2003 yılında AB üyeliğine alacağını açıklaması AGSP'na karşı Türk tarafındaki kuşkuları artırmıştır.

AB, AGSP'nı etkin bir biçimde uygulamak ve geliştirmek için halen gerekli askeri olanak ve yeteneklere sahip bulunmamaktadır. Bu bağlamda, NATO imkan ve kabiliyetlerine orta vadede bağımlı bulunmakta ve sözkonusu imkan ve kabiliyetlerden otomatik olarak yararlanmak istemektedir. Bu açıdan, AB önderliğindeki hareketlerde AB üyesi olmayan NATO ülkelerinin AGSP karar alma sürecinde oynayacakları rolden memnun kalmaları önem taşımaktadır. AGSP karar alma sürecinden AB üyesi olmayan ülkelerin dışlanması, AB'nin NATO olanak ve yeteneklerinden otomatik olarak yararlanmasını zorlaştırmaktadır. Öte yandan, bu durumda olan Türkiye gibi ülkelere en azından BAB'de tanınmış olan hakların benzerlerinin tanınması AGSP'nin gelişme sürecine ivme katacaktır.

AB'nin, güvenlik ve savunma politikasında ihtiyaç duyduğu imkan ve kabiliyetleri NATO ile rekabet halinde ve NATO'da yapılmış olanları tekrar edecek şekilde geliştirme konusunda ısrarlı olması kaynak israfı yaratabilecektir. Avrupa ülkelerinin savunma bütçe imkanlarının kısıtlı olduğu mevcut şartlarda, bu duruma yol açılmaması Avrupa açısından önem taşımaktadır⁶.

⁶ Anthony J. BLINKEN, a.g.m., 23.

Soğuk Savaş boyunca Avrupa savunması ve güvenliği bakımlarından merkezi konumda bulunan Türkiye, Soğuk Savaş sonrasında bu alanlarda Avrupa'daki yeni yerini aramaktadır. İstikrarsızlık alanları ile çevrili olan Türkiye, esasen halen Avrupa güvenliği ve savunması bakımlarından stratejik önem taşıyan bir ülkedir. Ancak, Soğuk Savaş sonrasında Avrupa'da değişen şartlar Türkiye'nin stratejik konumunda da değişiklik yaratmıştır.

Sonuç olarak, AGSP'nin, Petersberg Görevlerine indirgenmesi, BAB'nin işlevlerinin AB'ne dahil edilmesi, AB'nin kendi önderliğinde yürüteceği hareketlerde karar alma özerkliğini koruma iradesi ve Acil Müdahale Gücünü teşkil etmesi unsurları, AB üyesi olmayan Türkiye'nin Avrupa güvenlik ve savunması bakımından önemini Soğuk Savaş dönemine nazaran azaltmaktadır. Türkiye, Avrupa güvenlik ve savunma mimarisinde Soğuk Savaş dönemine göre periferiye kaymaktadır.

Tez çalışmasının kapsamı dışında kalmakla beraber, Türkiye ile AB arasında 2001 yılı Aralık ayı başında AGSP konusunda varılan mutabakatın bir parçası olduğu basında ileri sürülen bir unsur da Türkiye'nin yeni periferik konumunu teyit eder nitelik taşımaktadır. Söz konusu mutabakat çerçevesinde, en önemli unsur bir Türk-Yunan uyuşmazlığında AB'nin askeri gücünün krize müdahale etmemesidir. Öte yandan, söz konusu mutabakatın, Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrasındaki yeni konumunu yansıtan bir başka unsur, kendisini doğrudan ilgilendiren bir harekate katılma hakkı karşılığında, Türkiye'nin NATO imkanlarının kullanılacağı diğer bütün AB hareketlerinin dışında kalmayı kabul etmesi olmuştur. Bunun anlamı, Türkiye'nin Avrupa savunması ve güvenliğinde Soğuk Savaş dönemine nazaran daha bölgesel bir rol oynayacağıdır.

2001 yılının sonbahar ve kış aylarında meydana gelen gelişmeler sonrasında, Türkiye'nin AB'nin güvenlik ve savunma politikasında bir

“Karar Yönlendirme” rolü oynaması gereği üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda, “kendisi ile ilgili her konuda Türkiye olmaksızın hareket edilmemesi, (Nothing About Turkey Without Turkey)”, ilkesinin de AGSP ile ilgili Batılı çevrelerde sıklıkla dile getirilmesi yukarıda anılan tespitimizi teyit eden bir gelişme olarak değerlendirilebilir⁷.

AB açısından Türkiye’nin Avrupa güvenliği ve savunmasındaki konumu periferiye kaymakla birlikte, Türkiye’nin AGSP bağlamında istediği hakları ve güvenceleri, NATO üyesi olarak sahip bulunduğu konumdan da yararlanarak elde etme çalışmalarını sürdürmesi gerektiği düşünülmektedir.

⁷ Anthony J. BLINKEN, a.g.m., 24.

KAYNAKÇA

“ABD, AGSP Uzlaşmasından Memnun” NTVMSNBC, 4 Aralık 2001, <http://www.ntvmsnbc>.

“About BSEC” <http://www.photius.com>. 2000

“AGSP’de Gözler AB’nde”, www.ntvmsnbc.com, 4 Aralık 2001

ARMAOĞLU, Fahir. 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, 1914-1980, Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları No: 252, 1984

“Atina’da AGSK Endişesi”, NTVMSNBC, <http://www.ntvmsnbc>., 28 Kasım 2001.

BAĞCI, Hüseyin. “Türkiye ve AGSK: Beklentiler ve Endişeler”, 21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası, İ. BAL (Derleyen), İstanbul: Alfa Yayınları, 2001.

BAĞCI, Hüseyin. “Turkey to the EU: Where Do We Stand ?”, Insight Turkey, July-September 2001, Vol. 3, No: 3.

BAKER, Gerard. “Bush Heralds Era of US Self Interest”, Financial Times, <http://www.ft.com>., 27 Nisan 2001

BAKINA, A. M. NATO’s Role, Missions, and its Future, New York: Nova Science Publishers, 1999 .

BİLA, Fikret. “Türkiye ve Avrupa Ordusu”, www.milliyet.com.tr, 4 Aralık 2001.

BİLGE, A. Suat. Güç Komşuluk, Türkiye-Sovyetler Birliği İlişkileri 1920-1964, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları No: 316, 1992.

BLINKEN, Anthony J. "ESDP and Turkey: An American Perspective", Insight Turkey, July-September 2001 Vol. 3, No: 3.

BOYD, Charles G. "Making Bosnia Work", Foreign Affairs, Ocak-Şubat 1998.

BRZEZINSKI, Zbigniew. Büyük Çöküş Çev. Gül Keskil ve Gülsev Pakkan, Ankara: İş Bankası Yayınları, 1989

BRZEZINSKI, Zbigniew. The Grand Chessboard, New York: Basic Books. 1997

"Bush Begins Visit on the Defensive" International Herald Tribune, 13 June 2001

BUSH, George W. "New Leadership on National Security", <http://www.georgebush.com>, 2000

CARR, Fergus ve K. IFANTIS. NATO in the New European Order, Londra: Mc Millan Press, 1996

Cologne European Council – Presidency Conclusions Press Release Information: Cologne (04-06-1999) Document 150/99, <http://europa.eu.int>.

COTTRELL, Robert. "US Plans for Missiles-Rubbish", Financial Times, <http://www.ft.com>, 17 Şubat 2001.

Document on Associate Membership of WEU of The Republic of Iceland, The Kingdom of Norway, and the Republic of Turkey, <http://www.mfa.gov.tr>, 20 November 1992

EKŞİ, Özgür. "Avrupa Ordusu'nda Rolümüz Netleşti", Milliyet, 3 Aralık 2001.

Erfurt Declaration. WEU Ministerial Council, Erfurt, 18 November 1997, <http://www.weu.int>.

European Council Declaration on Strengthening the Common European Policy on Security and Defence Annex III, <http://europa.eu.int>. 2000

European Security and Defence Policy: Presidency Report to the Nice European Council <http://www.presidence-europe>, 2000

European Security and Defense Policy, Presidency Report to the Nice European Council, Mandate for the Next Presidency, <http://www.presidence-europe.fr>, 2000

European Security and Defense Policy, Presidency Report to the Nice European Council, Annex III, <http://www.presidence-europe.fr>, 2000

European Security and Defense Policy, Presidency Report to the Nice European Council, Annex IV, <http://www.presidence-europe.fr> 2000

European Security and Defense Policy, Presidency Report to the Nice European Council, Annex V, <http://www.presidence-europe.fr>, 2000

European Security and Defense Policy, Presidency Report to the Nice European Council, Annex VI, <http://www.presidence-europe.fr>, 2000

European Security and Defense Policy, Presidency Report to the Nice European Council, Annex VII, <http://www.presidence-europe.fr>, 2000

Feira European Council Presidency Report on Strengthening the Common European Security and Defence Policy <http://ue.eu.int/pesc/military/en/Feira.htm>, 2000

Feira European Council Presidency Report on Strengthening the Common European Security and Defence Policy, Recommendations on the Institutional Development of the New Permanent Political and Military Bodies Related to the CESDP within the EU, <http://ue.eu.int/pesc/military/en/Feira.htm>, 2000

FIDLER, Stephen. "Bush Policy on Missile Defence may Create an Explosive EU Mix", Financial Times, <http://www.ft.com>. 24 Nisan 2001

GORBACOV, Mihail. 1987 Glasnost, Asıl Neyi İstiyorum?, Çev. Tuba TARCAN-ÇANDAR ve Ahmet CEMAL, İstanbul: Dönemli Yayıncılık 1987.

GORDON, Philip H. "Bush, Missile Defence and Atlantic Alliance", Survival, Vol. 43, No: 1, 2001

GÖNLÜBOL, Mehmet. Uluslararası Politika, İlkeler, Kavramlar ve Kurumlar, Ankara: A.Ü. SBF Yayınları, III. Baskı, 1985

GÖNLÜBOL Mehmet, H. Ülman. Olaylarla Türk Dış Politikası, Ankara: A.Ü. SBF Yayınları No: 558, 1987

GÜNUĞUR, Haluk. "Developments in Eastern Countries", A.Ü. SBF Dergisi, Haziran-Aralık, C 47, 1992.

GÜNUĞUR, Haluk. "Avrupa Birliği, Türkiye Dışarıya", İstanbul Ticaret Gazetesi, 20 Aralık 1991

GRAYSON, George W. Strange Bedfellows, NATO Marches East, Lanham: University Press of America, 1999.

HAM, Peter Van. "Europe's Common Defense Policy", Security Dialogue, June, Vol. 31, No: 2, 2000.

HYDE-PRICE, Adrian. European Security Beyond the Cold War: Four Scenarios for 2010, Londra: Royal Institute of International Affairs, 1991.

JUDAH, Tim. The Serbs, New Haven: Yale University Press, 1997

KALE, Başak. "AB'nin Güvenlik ve Savunma Politikasında Değişen Perspektifler", Stratejik Analiz, Şubat 2001, Cilt 1, Sayı 10.

KARAOSMANOĞLU, Ali L. "The Evolution of the National Security Culture and the Military in Turkey", Journal of International Affairs, Fall 2000, No: 1.

KIRBAKİ, Yorgo "Atina AGSP Uzlaşmasından Memnun Değil", 3 Aralık 2001

KIRCHNER, Emil ve J. SPERLING. "Will Form Lead to Function ? Institutional Enlargement and the Creation of a European Security and Defense Identity", Contemporary Security Policy, April 2000, Vol: 21, No: 1.

KISSINGER, Henry. Diplomacy, Londra: Simon ve Schuster Publishing, 1994.

LAWRENCE, S. Kaplan. NATO and the US, the Enduring Alliance, New York: Twayne Publishers, 1994

MILBANK, Dana. "More Americans Call China Unfriendly", International Herald Tribune, 9 Nisan 2001.

Military Capabilities Commitments Declaration EU General Affairs Council, Brussels, <http://www.europe.eu.int>, 20 November 2000

NATO Berlin Dışışleri Bakanları Toplantısı Sonuç Bildirisi, Belge No: M-NAC-1(96)63, <http://www.nato.int/docu>, 1996

NATO Brüksel Toplantısı Sonuç Bildirisi, Belge No: M-NAC(DM)-2(96)89, <http://www.nato.int/docu>, 1996

NATO Handbook. Brussels: NATO Office of Information and Press, 1999.

NATO Vaşington Zirvesi Basın Bildirisi, <http://www.nato.int/docu>, 24 Nisan 1999

ORHUN, Ömür. "ESDI/ESDP: A Turkish Perspective", Perceptions, September-November 2000

ÖYMEN, Onur. "Turkey and its Role in European Security and Defence",
Insight Turkey, January-March 2001, Vol. 3, No: 1.

ÖYMEN, Onur. "What is Turkey's Role in NATO-EU Co-operation ?",
Insight Turkey, July-September 2001 Vol. 3, No: 3.

ÖZEN, Çınar. "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Temel Özellikleri", Ankara: Ataum Bülteni, Kış, Yıl: 1 Sayı: 1, 2000.

ÖZEN, Çınar. Türkiye-AB İlişkilerinin Neo-fonksiyonalist Teori Çerçevesinde Analizi, Ankara: Gazi Üniversitesi Siyasal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 1998

Petersberg Declaration. Bonn: WEU Council of Ministers,
<http://www.weu.int>, 1992

PINSON, Mark. The Muslims of Bosnia Herzegovina, Cambridge: Harvard Middle Eastern Monographs, 1993

Presidency Report on Stregthening of the Common European Policy on Security and Defence <http://europa.eu.int>., 1999

Presidency Conclusions: Helsinki European Council Annexes to the Presidency Conclusions <http://www.europa.eu.int>., 1999

Presidency Conclusions, Helsinki, Annex IV, (SN 300/99 Annexes), <http://www.europa.eu.int>, 1999

Presidency Conclusions, Helsinki, Annex 1 to Annex IV (SN 300/99 Annexes), <http://europa.eu.int>., 1999

PUGH, Michael C. European Security Towards 2000, Manchester: Manchester University Press, 1992

PULAT, Mustafa. "Dünya Ticaret Örgütü ve Uluslararası Ticaret Müzakerelerinin Geleceği", Uluslararası Ekonomik Sorunlar, Ankara, Şubat 2001.

RODMAN, Peter W. "The Fallout From Kosovo", Foreign Affairs, July-August 1999

Saint Malo Bildirisi, www.weu.int. 1998

SCHIEB, Thomas. "Turkey and ESDP-Current State of Affairs", Insight Turkey, July-September 2001 Vol. 3, No: 3.

SCHMID, John "EU Unity Urged on Nuclear Security", International Herald Tribune, 13 Haziran 2001.

SENGUPTA, Somini. "Turkey Sees Progress on EU Security", International Herald Tribune, 4 December 2001.

SILBER, Laura ve A. LITTLE. The Death of Yugoslavia, Londra: Penguin Books-BBC, 1995

TANGÖR, Burak. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Gelişimi, Ankara: A.Ü.S.B.F. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2001

TANNER, Markus. Croatia, a Nation Forged in War, New Haven: Yale University Press, 1997

Title V of the Treaty on European Union, <http://europa.eu.int>., 1997

The Amsterdam Treaty: A Comprehensive Guide, <http://europa.eu.int>., 1997

The Treaty on European Union, European Union; Selected Instruments Taken From the Treaties, <http://europa.eu.int>., 1992

The Work Programme of Turkey During Its Chairmanship of the Black Sea Economic Cooperation Organization (BSEC), <http://www.mfa.gov.tr>. 1 May – 1 November 2001.

THOMAS, Evan ve R. GUTMAN. "See George, Learn Foreign Policy", Newsweek, 18 Haziran 2001.

TÜRKMEN, İlter. "Avrupa'nın Savunması ve Güvenliği", Hürriyet, 18 Nisan 2000.

WALKER, Martin. Dev Uyanıyor, Çev. Esat ÖREN, İstanbul: Altın Kitaplar, 1989.

WALLACE, William. "Europe, the Necessary Partner", Foreign Affairs, May-June 2001.

WALT, Stephen M. America and Europe in a New Era: Atlantic Security Contending Visions, Lillington: Council on Foreign Relations, 1998

WALT, Stephen M. "The Ties That Fray", The National Interest, Winter 1998-1999.

WERSHBOW, Alexander. "The American Perspective on ESDI/ESDP", Brussels NAC, <http://www.nato.int>, August 2000

"Western European Union Becomes History", Turkish Daily News, 14 December 2000.

WEU Declaration on the Role of WEU and its Relations with the EU and the NATO, WEU Ministerial Council, Brussels, <http://www.weu.int>, 22 July 1997.

WÖRNER, Manfred. "A Vigorous Alliance: A Motor for Peaceful Change in Europe", Brüksel: NATO Review, 1992

YETKİN, Murat . "Top Artık Avrupa'da", Radikal 3 Aralık 2001.

YILMAZ, Şuhnaz. "Newly Emerging European Security Architecture, Implications for Transatlantic Relations", Insight Turkey, Vol.3 Number 2, April-June 2001.

ZAKARIA, Fareed. "Could Russia Join the West ?", Newsweek, 25 Haziran 2001.

ZEYREK, Deniz ve M. GÜRGEN. "AGSP Kilidi Açıldı", Radikal, 3 Aralık 2001.

ZIMMERMAN, Warren. Origins of a Catastrophe, Toronto: Times Books, 1996

ÖZET

İkinci Dünya Savaşı sonrası koşullarında Avrupa'da doğan ve yaklaşık yarım yüzyıl geçerli olan güvenlik ve savunma dengeleri Soğuk Savaşın bitişi ile aşamalı olarak değişmektedir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşturulan Avrupa'da birlik hareketi, bugün "Ortak Dış ve Güvenlik Politikası" ile adalet ve içişleri alanlarında işbirliği dahil siyasal bütünleşme yolunda ilerlemektedir. Avrupa'da ortak güvenlik ve savunma politikasının oluşturulması çabaları, ekonomik bütünleşme hareketi kadar eskiye dayanmaktadır. Avrupa'da daha önceki girişimlerin başarısızlıkla sona ermesinin ardından, AB savunma ve güvenlik alanlarına yönelmiş ve bu alanları birlik ortak politikaları kapsamına almıştır.

Soğuk Savaştan tek süper güç olarak çıkan ABD bakımından Avrupa'da ortak düşmanın ortadan kalkması, bu bölgede güvenlik ve savunma alanlarında daha az taahhüt üstlenmesi ve ABD'nin önceliğinin istikrarın korunması haline gelmesi sonuçlarını doğurmuştur.

AB, Maastricht Anlaşması ile ODGP'nı oluşturmaya, Amsterdam Antlaşması ile de dış ve güvenlik politikasında savunma boyutunu; OGSP'nı ön plana çıkarmaya başlamıştır.

Köln Zirvesi ile birlik, OGSP'nın üzerine inşa edileceği ana ilkelere dair çerçeveyi çizmiş, Helsinki Zirvesi'nde, OGSP'nın geliştirilmesi süreci ivme kazanmıştır. AB, bu bağlamda, 2003 yılına kadar Acil Müdahale Gücü kurulması kararını vermiş ve "Temel Hedef'i benimsemiştir.

AB Feira Zirvesi'nde, AB üyesi olmayan NATO ülkeleri ile AB'ne aday ülkelerin AB'nin yöneteceği harekatlara katılımlarına dair somut katılım mekanizmaları yerine, danışma mahiyetinde ve *ad hoc* temelde işleyecek mekanizmalar benimsemiştir. Nice Zirvesi'nde bu mekanizmalar daha da ayrıntılı olarak geliştirilmiştir.

AB, AGSP bağlamında NATO'nun olanak ve yeteneklerine güvenceli erişim elde etmek istemektedir. Ancak, AB'nin AGSP karar alma mekanizmasında dışladığı Türkiye gibi NATO ülkeleri bu güvenceyi AB'ne verme konusunda çekimser davranmaktadır.

Soğuk Savaşın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılması Türkiye'nin önüne yeni fırsatlar çıkarmıştır. Bununla beraber, Türkiye Ortadoğu kaynaklı yeni tehditlerle de karşılaşmaktadır. Soğuk Savaş boyunca Avrupa güvenlik ve savunmasının merkezinde olan Türkiye'nin stratejik konumu değişmekte ve periferiye kaymaktadır.

AB'nin uluslararası ilişkilerde ekonomik ve siyasi gücüne paralel şekilde etkin bir rol oynama hedefi çerçevesinde geliştirdiği AGSP, AB'ne tam üye olmayan Türkiye'nin hayati çıkar bölgelerine etkide bulunabilecektir. Bu durum, Türkiye açısından özellikle Türk-Yunan uyuşmazlıkları bakımından önem taşımaktadır. AGSP'na katılımı Türkiye ile AB arasında iki yıldan uzun bir zamandır uyuşmazlık konusudur. Bu sorunun, 2001 yılı Aralık ayı başında çözülmesi, AGSP'nin gelişimine ivme kazandırabilecektir.

ABSTRACT

More than half a century old European security and defense balance is gradually changing after the end of the Cold War.

The European Integration Movement initiated after the II. World War is developing into a political integration, including Common Foreign and Security Policy (CFSP) and cooperation in the fields of justice and home affairs. The European CFSP is as old as the economic integration movement. After the unsuccessful previous attempts, Europe is focusing again on CFSP, thus it included these areas into the context of EU's common policies.

The USA emerged from the Cold War as the only super power. The USA is less committed towards European matters after the disappearance of the common threat in Europe. Thus, USA's priority in Europe is to preserve the stability.

The EU, started initiation of the CFSP with the Maastricht Treaty, and unveiled the Common Security and Defense Policy (CSDP), the defense dimension of CFSP with the Amsterdam Treaty.

CSDP's main principles were laid in the EU Cologne Summit, and EU Helsinki Summit accelerated the process. In this context, the EU decided to form the Rapid Reaction Force by 2003, thus adapted the Headline Goal.

The EU Feira Summit specified *ad hoc* and vague consultative mechanisms in relation to the participation of non-EU NATO members for its CSDP. In the Nice Summit, these mechanisms were further elaborated.

The EU desires to obtain assured access to NATO's capabilities. However, countries like Turkey, which have been denied to participate in the decision taking process of the CSDP, are hesitant to allow the EU to get assured access to NATO's capabilities.

The end of the Cold War and dissolution of the Soviet Union created new opportunities and new risks for Turkey. The risks for Turkey are largely originating from the Middle East. The strategic position of Turkey, which was in the center of the European security and defense policies during the Cold War, is shifting to the periphery under the new circumstances.

The CSDP is the consequence of EU's will to play a bigger role in international affairs, commensurate with its economic and political power. The CSDP will probably encompass the geography, of which Turkey has vital interests. This is especially important regarding Turkey's long-standing disputes with Greece. Therefore, the participation of non-EU NATO members to the ESDP has been a dispute between Turkey and the EU. The proposed solution, which needs to be approved by the EU Laeken Summit in December, could accelerate the development of the ESDP.